



# Lønnsomhet og kapital- strukturer i private barnehager 2019

EMIL C. BJØRU, ROLF RØTNES, JONAS MÅØY OG TROND ERIK LUNDER

TF-rapport nr. 621

2021

<b>Tittel:</b>	Lønnsomhet og kapitalstrukturer i private barnehager 2019
<b>TF-rapport nr.:</b>	621
<b>Forfatter(e):</b>	Emil C. Bjøru, Rolf Røtnes, Jonas Måøy og Trond Erik Lunder
<b>Dato:</b>	19.4.2021
<b>ISBN:</b>	978-82-336-0430-1 Digital
<b>ISSN:</b>	2703-7894
<b>Pris:</b>	200,- (Kan lastes ned gratis fra <a href="http://www.telemarksforskning.no">www.telemarksforskning.no</a> )
<b>Framsidedfoto:</b>	Microsoft stockbilder
<b>Prosjekt:</b>	Økonomisk analyse av barnehager
<b>Prosjektnr.:</b>	20200870
<b>Prosjektleder:</b>	Trond Erik Lunder
<b>Oppdragsgiver:</b>	Utdanningsdirektoratet

**Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:**

Telemarksforskning  
 Postboks 4  
 3833 Bø i Telemark  
 Tlf: +47 35 06 15 00  
[www.telemarksforskning.no](http://www.telemarksforskning.no)

**Resymé:**

Rapporten dokumenterer analyser av lønnsomhet, kapitalstrukturer og uttak av verdier fra barnehagesektoren. Vi studerer utvikling over tid i perioden 2014 til 2019 og forskjell mellom ulike kategorier av barnehager og aktører i det private barnehagemarkedet. Det er tydelige mønstre, samtidig som det er stor variasjon innad i kategoriene. Rapporten vil følges opp med nye årganger av data i årene som kommer.



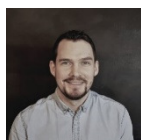
**Trond Erik Lunder** er utdannet Ph.D i samfunnsøkonomi fra NTNU i 2015, med cand.oecon fra Universitetet i Oslo i 2003. Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 2004. Han har særlig arbeidet mye med barnehagereformen og barnehagefinansiering, med oppdrag både for kommuner og departement. Han har også arbeidet på flere forskningsprosjekter innen kommunaløkonomi, med statistiske analyser og bruk av KOSTRA-data som spesialfelt.



**Emil Cappelen Bjøru** har master i samfunnsøkonomisk analyse fra Universitetet i Oslo fra 2015 og har siden jobbet i SØA. Emil har særlig prosjekterfaring fra evalueringer av offentlige virkemidler for forskning og innovasjon, med både omfattende kvalitative og kvantitative analyser, i form av intervjuer, spørreundersøkelser og økonometriske analyser. Han har også erfaring fra analyser av arbeidsliv og velferdstjenester gjennom en rekke prosjekter.



**Rolf Røtnes** er utdannet cand.oecon. ved Universitetet i Oslo i 1991 og har tidligere arbeid i Nærings- og handelsdepartementet og Econ Pöyry, men har siden 2015 jobbet i SØA som fagdirektør. I 2019 til 2020 satt han i Velferdstjenesteutvalget og gjennomførte også analyser for utvalget om økonomien i private velferdstjenesteleverandører, blant annet i barnehagesektoren.



**Jonas Måøy** har master i samfunnsøkonomi med finansiell økonomi fra Universitetet i Warwick, og har jobbet i SØA siden januar 2019. Han har primært prosjekterfaring fra evalueringer av ulike offentlige ordninger og mer geografisk avgrensede ringvirkingsanalyser. I sitt arbeid og utdanning har han utført både kvalitative og kvantitative analyser, i form av intervjuer, spørreundersøkelser og økonometriske analyser.

# Forord

Denne rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet som en del av prosjektet «Økonomisk analyse av barnehager». Telemarksforskning samarbeider med Samfunnsøkonomisk analyse AS (SØA) i dette prosjektet, og størstedelen av denne rapporten er utarbeidet av SØA.

Prosjektleder hos Telemarksforskning er Trond Erik Lunder. Fra SØA har vi med oss Emil C. Bjøru, Jonas Måøy og Rolf Røtnes som har bidratt med mye av materialet til denne rapporten.

Våre kontaktpersoner hos Utdanningsdirektoratet har vært Victoria Folly og Line Hjort Sørensen, som vi vil takke for svært godt samarbeid over flere år. Vi takker også for nyttige tilbakemeldinger fra andre fagpersoner i Utdanningsdirektoratet og Kunnskapsdepartementet.

Bø, 20.8.2021

Trond Erik Lunder

Prosjektleder

# Innhold

<b>Sammendrag</b> .....	<b>7</b>
<b>1. Innledning</b> .....	<b>10</b>
1.1 Bakgrunn og formål.....	10
1.2 Leseveiledning.....	10
1.3 Datagrunnlag og metode.....	10
<b>2. Lønnsomhet og kapitalavkastning</b> .....	<b>15</b>
2.1 Overskudd, underskudd og disponering av overskudd.....	16
2.2 Lønnsomhet og kapitalavkastning .....	21
2.2.1 Driftsmargin .....	22
2.2.2 Resultatgrad.....	25
2.2.3 Vurdering av lønnsomhetsmål.....	30
2.2.4 Totalkapitalrentabilitet .....	31
2.2.5 Egenkapitalrentabilitet.....	32
2.2.6 Vurdering av kapitalavkastningsmål .....	34
2.2.7 Sammenligning med andre næringer.....	34
2.2.8 Sammenheng mellom variasjon i lønnsomhet og andre faktorer .....	36
2.3 Samlet vurdering av lønnsomhet og kapitalavkastning .....	56
<b>3. Kapitalstrukturer</b> .....	<b>58</b>
3.1 Datagrunnlag.....	59
3.2 Om finansiering .....	60
3.2.1 Balansens oppbygning.....	60
3.2.2 Tolkning av balansen.....	61
3.2.3 Faktorer som påvirker finansieringen.....	62
3.3 Utviklingstrekk i barnehagesektoren .....	63
3.3.1 Økt soliditet i sektoren .....	63

3.3.2	Størst vekst i egenkapitalandel blant ideelle.....	66
3.3.3	Vekst i eiendeler i eiendom .....	68
3.3.4	Gjeldens struktur .....	69
3.3.5	Finanskostnader.....	73
<b>4.</b>	<b>Verdiuttak fra sektoren.....</b>	<b>75</b>
4.1	Utbytte og konsernbidrag .....	76
4.2	Internfakturering .....	76
4.3	Gevinstrealisering ved salg.....	78
4.4	Særskilte områder som særlig gir grunnlag for ekstraordinær profitt.....	82
4.5	Tallfesting av verdiuttak .....	84
	<b>Referanser.....</b>	<b>87</b>
	<b>Vedlegg.....</b>	<b>88</b>
	Figurer.....	88
	Tabeller .....	89
	Samfunnsøkonomisk analyses foretaks- og enhetsregister (SAFE).....	97



# Sammendrag

Det siste tiåret har framveksten av store konsern i barnehagesektoren gjort at generelle forretningsmodeller som man finner i næringslivet for øvrig, i større grad preger sektoren. De store strukturendringene dreier seg delvis om konsernenes oppkjøp av etablerte barnehager, og endringer i form av fisjonering av eiendom og salg av eiendom. Isolert sett tilsier eiendomssalg høyere utgifter knyttet til eiendomssiden av barnehagedriften blant barnehagene det gjelder. Utgiftsøkningen følger av at barnehager går fra selv å eie og vedlikeholde bygg til å betale markedspris for å leie eiendom av en utleier som normalt vil ha profittmotiv. Salg av barnehageeiendommer kan like fullt være rasjonelt for selger ved at midler frigjøres til nedbetaling av lån eller andre formål. Videre gjør regelverksendringer i form av innføring av ny bemanningsnorm og skjerpet pedagognorm at tilskuddsmidlene er bundet opp i personalkostnader i større grad enn tidligere.

De private barnehagene har samlet hatt god lønnsomhet i flere år, men den har sunket etter 2014, særlig fra 2018 til 2019. Nedgangen fra 2018 til 2019 ser i stor grad ut til å skyldes innføringen av ny bemanningsnorm. Det er mindre klart om pedagognormen har påvirket lønnsomheten.

I 2019 var driftsmarginen blant ordinære private barnehager 3,4 prosent, ned fra 5 prosent i 2018. Tilsvarende var resultatgraden (målt med årsresultat etter skatt) 2 prosent i 2019, ned fra 3 prosent året før. I perioden 2015–2018 har lønnsomheten vært relativt stabil, målt med begge lønnsomhetsmålene og for sektoren sett under ett.

Det er imidlertid stor variasjon i lønnsomhet mellom de enkelte barnehagene i sektoren. Om lag en tredjedel av de ordinære barnehagene gikk med underskudd i 2019. Dersom vi grupperer barnehagene etter organisasjonsform og konserntilknytning, ser vi at det er de ideelle som har dårligst lønnsomhet og høyest andel barnehager som går med underskudd. Slik har det også vært over tid. Særlig de store norskeide konsernene, men også de utenlandskeide konsernene, har hatt høyere lønnsomhet enn resten.

Variasjon i lønnsomhet skyldes flere faktorer. Både kostnadsvariasjon og inntektsvariasjon bidrar til lønnsomhetsforskjeller, men kostnadsvariasjonen er viktigst. Våre analyser viser at innføring av ny bemanningsnorm har påvirket lønnsomheten. Det viser at tiltaket har virket, i den forstand at en større del av ressursene blir brukt til bemanning. Beregning av vekstbidrag viser at økning i lønnskostnader pr. plass er den dominerende faktoren for samlet kostnadsvekst pr. plass i barnehagene fra 2018 til 2019. Dette gjelder på tvers av virksomhetskategorier. Barnehagestørrelse har fått mindre å si for variasjon i lønnsomhet, men her gjenstår det også å se både den fulle kostnadseffekten og hvordan det slår ut når det øremerkede tilskuddet til støtte for å øke bemanningen i små barnehager, fases ut.

De som har de høyeste lønnskostnadene pr. plass, er også de som i størst grad går med underskudd. Dette er tydeligst blant virksomhetskategoriene selvstendige aksjeselskaper og ideelle.

Blant norskeide større konsern og utenlandskeide konsern ser vi at høye leiekostnader hos enkelte aktører samvarierer med lavere lønnsomhet. Det skyldes imidlertid ikke høye samlede

kostnader, men er i stedet knyttet til lave inntekter pr. plass. Dette gjelder både barnehager som leier av eksterne og av konsern/nærstående. Sammenhenger påvist i denne rapporten og i kapittel 5 i TF-rapport 615, tyder på at geografisk variasjon i lokale tilskuddssatser samvarierer med geografisk variasjon i hvor barnehagene med høye leiekostnader er plassert. Generelt har mer sentrale kommuner lavere tilskuddssatser i gjennomsnitt og dermed lavere lønnsomhet blant de private barnehagene. De fleste private barnehagene ligger i kommuner med lave eller middels høye tilskuddssatser. Vi ser at kombinasjoner av strukturelle faktorer som regionalt kostnadsnivå og tilskuddsnivå, delvis strukturelle faktorer som geografisk fordeling av virksomhetskategorier og barnehagestørrelse, og bedriftsstrategiske valg av bemanningsgrad og eierskap til bygg påvirker lønnsomhetsvariasjonen i sektoren. For flere av faktorene kan det være årsaksforklaringer i begge retninger.

Forskjeller i sektoren når det gjelder hvem som eier barnehagebygg, og hvem som leier, påvirker variasjonen i lønnsomhet både gjennom avskrivinger på eiendeler og finanskostnader ved gjeldsfinansierte eiendeler. Samtidig bidrar relativt høye leiekostnader blant enkelte aktører til å utjevne, og for noen til å øke, forskjeller mellom eiere og leietakere. I TF-rapport 615 viser vi at det gjennomgående er noe mer driftsøkonomisk å eie, enn å leie.

I rapporten omtaler vi flere lønnsomhetsmål og mål for kapitalavkastning. Driftsmarginen viser lønnsomhet i selve driften, men uten å ta hensyn til kapitalstruktur utover avskrivinger. Resultatgraden gir derimot et mer komplett bilde av den finansielle situasjonen og robustheten i sektoren fordi den inneholder finansposter som reflekterer gjeldssituasjonen i barnehagene. Ved å måle lønnsomheten med resultatgrad er det noe mindre variasjon i sektoren, blant annet som følge av høyere gjeldsgrad hos barnehager med høyere driftsmarginer og at mange av de ideelle barnehagene ikke er skattepliktige.

Totalkapitalrentabiliteten viser avkastningen på all kapital, og den har også falt over tid. Kapitalavkastningen målt som totalkapitalrentabilitet er lavest blant de som eier barnehagebyggene de driver, siden de også har høyere gjeld enn de som leier, og dermed høyere totalkapital.

Egenkapitalrentabilitet viser eiers avkastning på egenkapitalen, og også denne har vært fallende over tid, slik som driftslønnsomheten. Dette har delvis sammenheng med oppbygging av egenkapital i sektoren over tid gjennom tidligere års overskudd slik at nevneren i dette resultatmålet har blitt større.

Vi anbefaler bruk av driftsmargin når man ønsker å følge med på den årlige driftslønnsomheten og hvordan barnehagene responderer på endringer i rammebetingelser som påvirker driften. Dersom man vil følge med på barnehagenes finansielle situasjon, er resultatgraden mer relevant. Også totalkapitalrentabilitet er relevant å følge med samme motivasjon. Egenkapitalrentabilitet er interessant for eierne av barnehagene, men den gir mindre relevant informasjon for myndighetene.

Når det har vært god lønnsomhet, er det interessant å se på hvordan overskuddet anvendes over tid. Overskuddet har i stor grad gått til å styrke egenkapitalen, og den samlede egenkapitalen har vokst fra om lag 3,5 milliarder kroner i 2014 til rett under 6 milliarder kroner i 2019. Samtidig som opptjent egenkapital definerer utviklingen, har det også vært noe økning i innskutt egenkapital tilført av eierne.



Gjelden i barnehageforetakene var 18,7 milliarder i 2019. Samlet gjeld har vokst med ca. 5 milliarder siden 2014. Gjeldsgraden i barnehagesektoren er relativt høy, som tidligere omtalt i NOU 2020: 13.

Soliditeten i sektoren har imidlertid økt i perioden 2014–2019. Egenkapitalandelen har økt fra om lag 20 prosent til 24 prosent. Samlet gjeld falt særlig fra 2018 til 2019, med en reduksjon på om lag 1,6 milliarder kroner. De ideelle skiller seg ut med høy egenkapitalandel, langt over de øvrige, men vi ser en generell reduksjon i gjeldsgraden gjennom perioden 2014–2019.

Gjelden er i stor grad strukturert rundt langsiktig gjeld til kredittinstitusjoner. I 2014–2019 var denne kategoriens andel av samlet gjeld mellom 50 og 57 prosent, mens kortsiktig gjeld økte fra 24 til 29 prosent. Finanskostnadene, som først og fremst er renter på lån, har økt i perioden 2014–2019 i takt med gjelden. De utgjorde rundt 2 til 2,5 prosent som andel av gjeld i perioden.

Barnehageeiere kan ta ut verdier fra barnehagene ved å hente ut utbytte eller konsernbidrag og selge barnehagevirksomheten og/eller -eiendommen(e). Samlet utbytte og konsernbidrag var til sammen 237 millioner kroner, ca. 28 prosent av samlet årsresultat etter skatt i 2019.

Vi har kartlagt salg og eierskifter i barnehagesektoren og anslår at det har skjedd mellom 192 og 285 kjøp av etablerte barnehager i perioden 2014–2019. Videre har vi beregnet en kjøpesum pr. barnehage basert på en casetilnærming, som vi så har applisert på antall kjøp. Resultatet er et anslag på samlede kjøpesummer på mellom 2 592 millioner kroner og 3 848 millioner kroner i perioden 2014–2019. Basert på kjøpesummer som vises til i mediasaker, har vi grunn til å tro at kjøpesummen vi har beregnet, er en underestimert gjennomsnittlig kjøpesum, og at vi dermed underestimerer samlede kjøpesummer for sektoren.

Skjulte uttak av verdier gjennom internfakturering overfor nærstående selskaper med overprising er ikke lovlig jf. barnehageloven §23. Det er ikke mulig å påvise hvorvidt dette likevel skjer uten detaljerte undersøkelser av enkeltbarnehager.

Det har skjedd store endringer i sektoren de siste par årene, med regelverkendringer og eierskifter både av barnehagevirksomhet og -eiendom. Dette gjør det vanskelig å anslå videre utvikling i lønnsomheten. Blant annet gjør forsinkelsen i tilskuddssystemet at innføringen av bemanningsnormene er økonomisk belastende for de private barnehagene de første årene. Imidlertid varierer dette mellom kommuner, i tråd med bemanningen i de kommunale barnehagene det året tilskuddene har sitt beregningsgrunnlag. I kommuner som har hatt lav bemanning i kommunale barnehager, vil full finansiering av normene først skje når økte kommunale personalkostnader kommer inn i tilskuddsgrunnlaget to år på etterskudd. Vi forventer likevel ikke at lønnsomheten dermed når opp til samme nivå som før. Gjennomsnittlig bemanning i private barnehager har vært stabilt lavere enn i kommunale barnehager før innføring av ny bemanningsnorm, og de har dermed brukt mindre ressurser på lønnskostnader enn de har fått finansiert gjennom tilskuddet. Hvis normene fører til mer likt bemanningsnivå i kommunale og private barnehager, svekkes denne gevinstmuligheten. Når det gjelder kostnader til barnehagelokaler, kan det tenkes at storslåtte eiendomssalg de siste årene fører til økte leiekostnader som påvirker lønnsomheten negativt. Nettoeffekten av disse momentene er vanskelig å anslå.

# 1. Innledning

Denne rapporten er utarbeidet som grunnlag for vurdering av den økonomiske utviklingen i barnehagesektoren. Vi presenterer nivå, variasjon og utvikling i lønnsomhet og kapitalstrukturer.

## 1.1 Bakgrunn og formål

---

Utdanningsdirektoratet er ansvarlig for dokumentasjon og analyse av tilstanden i barnehagesektoren. En serie med årlige rapporter om kapitalstrukturer og lønnsomhet i private barnehager vil framover utgjøre en del av denne dokumentasjonen. Formålet med analysene er å gi en oversikt over den økonomiske situasjonen og utviklingen i barnehagesektoren. Rapporten er del av et større prosjekt hvor det også inngår analyse av kostnader i kommunale og private barnehager og nasjonale tilskuddssatser.

## 1.2 Leseveiledning

---

Det kan være mange lesere som ikke har mulighet til å lese hele rapporten. Vi gir derfor innledningsvis en kort veiledning til rapportens struktur. Sammendraget oppsummerer kort de viktigste funnene og gir en oversikt over hovedtemaene i rapporten.

Her i kapittel 1 gis en kort innføring i datagrunnlag og overordnet metode. I kapittel 2 beregner vi lønnsomhet i private barnehager og analyserer sammenhenger mellom variasjon i lønnsomhet og strukturelle faktorer. I kapittel 3 viser vi kapitalstrukturene i den private delen av barnehagesektoren med bruk av foretakenes årsregnskap. Kapittel 4 beskriver verdiuttak fra sektoren, viser til hvilke områder som gir grunnlag for ekstraordinær profitt, og tallfester verdiuttak.

Noe utdypende statistikk er presentert i vedlegg.

## 1.3 Datagrunnlag og metode

---

Datagrunnlaget for tallmaterialet i rapporten er som følger:

### **Ordinære private barnehager**

- ◆ Regnskapsskjema (resultatregnskap) for private barnehager 2014–2019
- ◆ Årsmelding fra private barnehager 2013–2019

### **Familiebarnehager**

- ◆ Regnskapsskjema (resultatregnskap) for private barnehager 2014–2019
- ◆ Årsmelding for private barnehager 2013–2019

Årsmelding for kommunale og private barnehager rapporteres gjennom den elektroniske rapporteringsløsningen BASIL (Barnehage-Statistikk-Innrapporterings-Løsning). Det samme gjør resultatregnskapet for private barnehager.

Vi benytter også kommunale tilskuddssatser fra kommuneskjemaet i BASIL, og Utdanningsdirektoratet har levert tall for tildeling av øremerket tilskudd for å styrke innføringen av bemanningsnormen i små kommunale og private barnehager.

Vi bruker samme avgrensning av private barnehager som i TF-rapport 615. Dette vises i Tabell 3.1 i TF-rapport 615. Totalt er det 2824 private barnehager, fordelt på 2410 ordinære barnehager og 414 familiebarnehager.

### **Foretaksdata for balanseregnskapet til private barnehageforetak**

For å kunne analysere kapitalstrukturer (i kapittel 3) og kapitalavkastning (i kapittel 2) må vi tilføre balanseregnskapstall til datagrunnlaget vårt. Disse tallene hentes fra:

- ◆ Samfunnsøkonomisk analyses foretaks- og enhetsregister (SAFE) 2014–2019

SAFE er utarbeidet av Samfunnsøkonomisk analyse AS ved å innhente foretaks årsregnskap fra Bisnode. Nærmere beskrivelse ligger i vedlegg.

Vi har koblet BASIL-utvalget vårt (utvalget av barnehager som inngår i datagrunnlaget for tall i denne rapporten og TF-rapport 615) til SAFE, med bruk av barnehagenes, eiers og foretakets organisasjonsnummer, og beholdt foretakene som har kobling med BASIL. Dette er gjort for å ha mest mulig overenstemmelse i datagrunnlagene på barnehagenivå og foretaksnivå.

Videre har vi korrigert utvalget på foretaksnivå ved å kun beholde foretak som er registrert i næringskoden til barnehager (88.911)<sup>1</sup> for å unngå å inkludere foretaksdata som ikke stammer fra barnehageaktivitet. Dette innebærer at ikke alle barnehager inngår i analysene som bruker balanseregnskap, dvs. kapitalavkastningsmål i kapittel 2 og hele kapittel 3. Dette gjelder blant annet studentsamskipnadene, kommunalt eide arbeidstreningselskaper, enkelte menighetseide barnehager o.l. I hovedsak påvirker dette potensielt tallene for virksomhetskategorien «ideelle», men i svært liten grad. Til sammen er det i underkant av 100 ordinære private barnehager som ikke inngår i analysene med bruk av balanseregnskap, men som inngår i analysene med bruk av tall fra resultatregnskapene fra BASIL. Vi har valgt å inkludere om lag 100 eiendomsselskap som ble opprettet i januar 2019 etter fisjonering av drift og eiendom i et av konsernene, for å fange opp relevant gjeld og egenkapital i sektoren.

Morselskapet til Fus-barnehagene (Trygge barnehager AS) trakk i 2017 ut konsernbidrag, noe som gikk hardt utover opptjent egenkapital i barnehageselskapene dette året. Tilsynelatende ble kortsiktig konserngjeld benyttet for å balansere ut dette, og gjelden derfor økte noe, men dette falt bort påfølgende år. Året etter ble midlene som ble hentet ut i konsernbidrag satt tilbake i form av innskutt egenkapital. Vi har derfor valgt å beregne 2017-verdien til Fus-barnehagenes egenkapital og gjeld som gjennomsnittet av 2016 og 2018.

---

<sup>1</sup> Standard for næringsgruppering (SN) 2007: <https://www.ssb.no/klass/klassifikasjoner/6>

Gnist barnehager AS solgte virksomheten i 2018. Salgssummen ble oppført i balanseregnskapet i 2018 og vi har derfor valgt å beregne verdien av egenkapitalen og eiendelene som gjennomsnittet av 2017- og 2019-verdiene.

### **Virksomhetskategorisering for private barnehager**

Vi benytter en kategorisering av barnehagene, som vi kaller en «virksomhetskategorisering». Kategoriseringen er basert på barnehagenes organisasjonsform, konsernstruktur og eierskap. Disse tre størrelsene kan tenkes å ha noe å si for kapitalstruktur, skatteplikt, regnskapsplikt og økonomisk atferd. For eksempel kan det hende store konsern gjør andre tilpasninger enn selvstendige aksjeselskaper eller ideelle aktører, og det kan være stordriftsfordeler i store organisasjoner. Tilpasninger kan igjen påvirke lønnsomhet.

Grupperingen er basert på innhentet organisasjonsform fra Samfunnsøkonomisk analyses foretaks- og enhetsregister (SAFE), innrapportert organisasjonsform i BASIL for de som ikke har kobling med SAFE, konsernstruktur innhentet fra aksjonærregisteret og barnehagekjedeinformasjon i BASIL. Barnehagene er gruppert i virksomhetskategorier på følgende vis:

- ◆ Personlig næringsdrivende o.l.: ENK, PERS, ANS, DA<sup>2</sup>
- ◆ Ideelle: BA, BBL, BRL, ESEK, KIRK, FLI, STI, SA, SAM, SÆR<sup>3</sup>
- ◆ Norskeide små konsern: Aksjeselskaper (AS) som inngår i konsern med mellom to og fem barnehager
- ◆ Norskeide store konsern: AS som inngår i konsern med flere enn fem barnehager
- ◆ Utenlandskeide konsern: AS som inngår i konsern med utenlandsk eierskap ifølge aksjonærregisteret
- ◆ Selvstendige aksjeselskaper: AS som ikke inngår i konsern

Felles for de ideelle er at de eier seg selv og er i de fleste tilfeller opprettet med formål om å drive barnehager. De tar heller ikke ut utbytte. De ideelle omfatter både store organisasjoner, som Stiftelsen Kanvas, og mindre foreldreide samvirkebarnehager. Merk at vår definisjon av de ideelle kun er basert på organisasjonsform, ikke sektorkode eller hvorvidt vedtektene til barnehagen inneholder et samfunnsnyttig tilleggsformål.<sup>4</sup>

I tilfeller der det som gjerne kalles ideelle organisasjonsformer (jf. listen over) eier aksjeselskaper som driver barnehager, er disse kategorisert i tråd med barnehagenes organisasjonsform og/eller konsernstruktur. Eksempelvis vil en barnehage organisert som et AS, men eid av en menighet eller forening, bli kategorisert i henhold til de ulike gruppene av aksjeselskaper. Stiftelsen Kanvas er derfor i den ideelle gruppen, mens for eksempel Akasia-barnehagene, som er aksjeselskaper, er i norskeide store konsern. Vi avviker fra NOU 2020: 13 når det gjelder de ideelle ved å bruke en mer formell kategorisering, der barnehagens organisasjonsform bestemmer

---

<sup>2</sup> ENK – Enkeltpersonforetak, PERS - Andre enkeltpersoner som registreres i tilknyttet register, ANS - Ansvarlig selskap med solidarisk ansvar, DA - Ansvarlig selskap med delt ansvar

<sup>3</sup> BA - Selskap med begrenset ansvar, BBL - Boligbyggelag, BRL - Borettslag, ESEK - Eierseksjonssameier, KIRK - Den norske kirke, FLI - Forening/lag/innretning, STI - Stiftelse, SA - Samvirkeforetak, SAM - Tingsrettslig sameie, SÆR - Annet foretak ifølge særskilt lov

<sup>4</sup> Se diskusjoner rundt definisjon av ideelle virksomheter i NOU 2020: 13 og Kunnskapsdepartementets høringsnotat om forslag til endringer i barnehageloven med forskrifter 26. april 2019.

inndelingen og ikke øverste eiers organisasjonsform. I NOU 2020: 13 ble for eksempel Stiftelsen Kanvas lagt til konsern, men Akasia-barnehagene ble også der lagt til konsern.

Virksomhetskategoriseringen er i hovedsak den samme som ble brukt i TF-rapport 615, med enkelte unntak. Kategoriseringen er ytterligere kvalitetssikret, noe som har ført til at enkelte personlig næringsdrivende, selvstendige aksjeselskaper og norskeide små konsern har byttet kategori. Dette har imidlertid kun ført til små endringer. Den vesentlige endringen i kategoriseringen er at vi har gått fra en delvis skjønnsmessig eierkategorisering til en mer regelstyrt organisasjonsformkategorisering for de ideelle. Dette har medført at enkelte som ble kategorisert som ideelle i TF-rapport 615, nå er norskeide små eller store konsern, avhengig av antall barnehager som drives av eier. Denne endringen er heller ikke av stort omfang (om lag 10 barnehager).

### **Gruppering etter eierskap til eiendom for private barnehager**

Denne grupperingen følger definisjonen i TF-rapport 615:

- ◆ Eier
- ◆ Leier av ekstern
- ◆ Leier av konsern/nærstående

En barnehage defineres som eier av bygg dersom summen av avskrivninger og finanskostnader er større enn leiekostnadene. De resterende defineres som at de leier av konsern/nærstående dersom de har ført opp transaksjon med nærstående, beskrevet som husleie eller lignende. De som leier av eksterne, er de som ikke faller inn under de andre kategoriene, og som har leiekostnader høyere enn summen av avskrivninger og finanskostnader.

Finanskostnader i BASIL kan i noen tilfeller (særlig konsernbarnehager) være finanskostnader som er fordelt fra eier til underliggende barnehageselskap, dvs. at finanskostnadene ikke egentlig er tilknyttet barnehagen de er rapportert hos. Det er ikke foretatt noen sjekk av dette. Det er en vanskelig oppgave å kontrollere slikt, særlig når balanseregnskap ikke inngår i BASIL-rapporteringen.

Disse definisjonene er gjort på barnehagenivå med bruk av resultatregnskapet for private barnehager 2014–2019 fra BASIL. Vi kobler denne informasjonen på foretaksdata og fordeler disse tre kategoriene på foretakene ved å lage driftsinntektsandeler som sier hvor stor andel av barnehagene til en barnehageeier som faller innenfor de tre kategoriene. I tilfeller der et foretak eier barnehager som faller innenfor mer enn én kategori, vil inntektsandelene antyde hvor stor andel av virksomheten som skjer der barnehagen for eksempel eier. Foretaket har da en kombinasjon av (1)eieforhold og lar seg ikke plassere innenfor én av de tre kategoriene.

### **Beregning av plasser**

Gjennom rapporten vil mange av tallene presenteres som antall plasser eller beløp pr. plass. Plassbegrepet er alderskorrigerte heltidsplasser. Alderskorrigeringen skjer ved at barn i alderen 0–2 år regnes som 1,8 plasser, og barn i alderen 3 år og eldre regnes som én plass. Begrunnelsen er at det vil være høyere ressursbruk knyttet til de minste barna. Alle plasser regnes med denne metoden om til storbarnsplasser. Forholdstallet 1,8 gjelder for ordinære barnehager. For familiebarnehager er forholdstallet 1,25.

Heltidsplassene beregnes ved å summere deltidsplasser til heltidsplasser gjennom justering etter avtalt oppholdstid, jf. kategoriene i Tabell 1.1. Opplysninger om både oppholdstid og barnets alder er hentet fra BASIL.

*Tabell 1.1 Oversikt over vekting av oppholdstimer ved beregning av heltidsplasser.*

Oppholdstidskategori	Vekting
0–8 timer pr. uke	6 timer
9–16 timer pr. uke	13 timer
17–24 timer pr. uke	21 timer
25–32 timer pr. uke	29 timer
33–40 timer pr. uke	37 timer
Mer enn 40 timer pr. uke (heltidsplass)	45 timer

Ved beregning av økonomiske størrelser pr. plass er antall plasser beregnet fra gjennomsnittet av to årsmeldinger. Ettersom barnetallet måles i midten av desember, mens hovedopptaket er i august, tar vi med denne metoden hensyn til endringer i antall plasser fra regnskapsårets begynnelse til regnskapsårets slutt. Ved beregning av bemanningsgrad (plasser pr. årsverk) er det imidlertid årsmeldingen pr. desember det aktuelle året som brukes. Dette er gjort for å få frem de siste endringene som følge av bemanningsnormene.

## 2. Lønnsomhet og kapitalavkastning

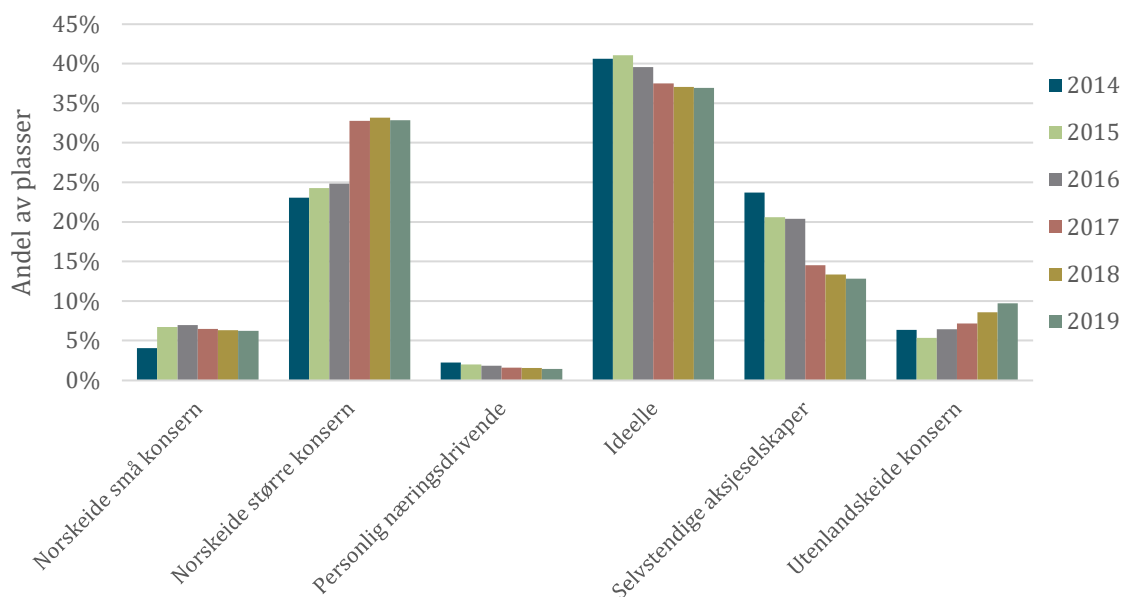
I dette kapittelet viser vi lønnsomheten og kapitalavkastningen i private barnehager og analyserer sammenhenger mellom strukturelle forhold, kostnader og lønnsomhet. Videre sammenligner vi lønnsomheten i private barnehager med delvis sammenlignbare deler av norsk næringsliv.

I analysene retter vi mest oppmerksomhet mot ordinære barnehager, som utgjør om lag 85 prosent av antall private barnehager og 97 % av plassene i 2019. Vi rapporterer imidlertid også om familiebarnehager i noen tilfeller.

Vi benytter en virksomhetskategorisering for å vise variasjon i sektoren etter noen kjennetegn ved organisasjonsformene, nærmere forklart i kapittel 1.3. De ideelle, som i stor grad består av stiftelser, samvirker og studentsamskipnader, utgjør en betydelig del av de private ordinære barnehagene, men andelen har sunket noe de siste årene. I 2019 var 37 prosent av de ordinære barnehageplassene i kategorien ideelle, jf. Figur 2.1. Tilsvarende andel i 2014 var 41 prosent.

Samlet sett har konsernene vokst fra 33 prosent i 2014 til 49 prosent av plassene i 2019 (se Figur A i vedlegg). Dette skyldes delvis bygging av nye barnehager, men først og fremst oppkjøp av allerede etablerte barnehager. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 4.

Norskeide større konsern består av de største enkeltaktørene i sektoren, utenom Stiftelsen Kanvas (som inngår i kategorien ideelle). Om lag 33 prosent av de ordinære barnehageplassene var innenfor virksomhetskategorien norskeide større konsern i 2019. De store norskeide konsernene har vokst siden 2014, da de utgjorde 23 prosent. Dette skyldes særlig utvidelser i løpet av 2016.



Figur 2.1 Fordeling av alderskorrigerede heltidsplasser i private ordinære barnehager etter virksomhetskategori. 2014–2019.

Selvstendige aksjeselskaper hadde 13 prosent av de ordinære barnehageplassene i 2019, ned fra 24 prosent i 2014. Norskeide små konsern utgjør en liten andel av barnehageplassene. Den minste virksomhetskategorien for ordinære barnehager er personlig næringsdrivende. Denne virksomhetskategorien driver i stor grad familiebarnehager.

Utenlandskeide konsern er en mindre gruppe, men voksende. Andelen barnehageplasser i utenlandskeide barnehager økte fra 6 prosent i 2014 til 10 prosent i 2019. Veksten skyldes både vekst i eksisterende konsern og utenlandske oppkjøp underveis i perioden.

Det har vært omfattende oppkjøp av etablerte barnehager i mesteparten av perioden 2014–2019 (se mer om dette i kapittel 4), men årlig omfang av kjøp og salg av barnehager ser ut til å synke mot slutten av perioden. Eiendomstransaksjoner har imidlertid blitt mer framtreddende, ettersom flere store konsern har fisjonert ut og deretter solgt barnehageeiendommene sine. Dette innebærer at svært mange barnehager har gått fra å eie til å leie eiendommene sine de siste årene. Dette har i stor grad skjedd i 2019 og 2020, og vil dermed ytterligere reflekteres i regnskapstall for 2020. Mange foretak eier fortsatt egne barnehagebygg. Det kan ikke utelukkes at flere av disse vil selge eiendom i årene som kommer.

De siste årene har det skjedd to viktige regelverksendringer i barnehagesektoren; innføringen av ny bemanningsnorm og skjerpet pedagognorm. Den nye bemanningsnormen trådte i kraft 1. august 2019 og er et minstekrav til grunnbemanning i ordinære barnehager, mens den skjerpede pedagognormen trådte i kraft 1. august 2018 og er et minimumskrav til pedagogisk utdannet bemanning i ordinære barnehager.

## 2.1 Overskudd, underskudd og disponering av overskudd

---

I denne delen viser vi en oversikt over overskudd, underskudd og disponering av overskudd i private barnehager, og vi gir en totaloversikt over nivå og variasjon i økonomiske resultater blant private barnehager.

### **Ordinære barnehager – To av tre med overskudd**

To tredjedeler av private ordinære barnehager går med overskudd i 2019. Det er dermed også en betydelig andel av private barnehager som går med underskudd. Underskudd kan oppstå av flere årsaker, for eksempel underskudd i driftsøkonomien og høye finanskostnader som følge av høy gjeld. Variasjon i inntekt kan også ha betydning. Vi ser nærmere på disse sammenhengene i avsnitt 2.2.8.

Av de 2410 ordinære private barnehagene som inngår i utvalget i 2019, hadde 819 barnehager et årsresultat etter skatt som var negativt. Nesten halvparten av disse gikk også med underskudd i 2018. I underkant av en fjerdedel (185 barnehager) av de med underskudd i 2019 gikk med underskudd i tre år på rad, dvs. også i årene 2017 og 2018. Disse utgjør 7,7 prosent av private ordinære barnehager i 2019. Norskeide konsern og ideelle har om lag samme andel barnehager som har gått med underskudd i tre år på rad, mens 12 prosent av barnehagene blant utenlandskeide konsern og ca. 6 prosent av selvstendige aksjeselskaper gikk med underskudd i 2017, 2018 og 2019.



Samlet årsresultatet etter skatt for private ordinære barnehager var på om lag 523 mill. kr i 2019, noe som utgjør om lag to tredeler av nivået i årene 2016, 2017 og 2018. Det samlede årsresultatet etter skatt var altså lavere i 2019 sammenlignet med de siste årene.

Dersom vi kun summerer de positive årsresultatene, er årsresultatet 885 mill. kr i 2019, noe som utgjør om lag 87 prosent av nivået i årene 2016, 2017 og 2018. Det er en klar «spredning i feltet», med økte overskudd i noen barnehager og overgang fra overskudd til underskudd eller økte underskudd i andre barnehager. Siden det ikke har skjedd endringer i tilskuddssystemet, er det nærliggende å tenke at en såpass tydelig reduksjon i samlet årsresultat i hovedsak skyldes innføringen av ny bemanningsnorm og skjerpet pedagognorm.<sup>5</sup> Vi går nærmere inn på årsaker til lønnsomhetsvariasjonen i 2019 og endringen fra 2018 til 2019 i avsnitt 2.2.8.

I Tabell 2.1 deler vi barnehagene inn i grupper etter virksomhetskategorier. Vi ser at det er høyest andel som går med underskudd, blant ideelle barnehager, med 41 prosent.

Merk at barnehager drevet av stiftelser og foreninger, som utgjør en betydelig del av gruppen ideelle, gjennomgående ikke er skattepliktige. Det betyr at for disse vil resultatet før skatt være det samme som resultatet etter skatt. Dette er ikke tilfellet for de andre gruppene. Disponering av overskudd skjer imidlertid etter skatt (hvis skattepliktig), og er derfor relevant å se på her.

Tabell 2.1 Oversikt over overskudd og disponering av overskudd i 2019 i private ordinære barnehager fordelt på virksomhetskategorier. Tall i mill. kr.

Virksomhetskategori <sup>a</sup>	AS	PN	I	LK	SK	UK	Totalt
Antall barnehager	402	71	1032	161	606	138	2410
Andel barnehager med underskudd <sup>b</sup>	29,1 %	18,3 %	40,7 %	31,7 %	30 %	26,1 %	34 %
Andel barnehager med overskudd	70,9 %	81,7 %	59,3 %	68,3 %	70 %	73,9 %	66 %
Årsresultat etter skatt	71,4	33,8	72,7	34,4	228,2	82,2	522,7
Positivt årsresultat etter skatt	104,9	37,2	233,9	56,5	335,6	117	885
Satt av til skattekrav på overskudd	1	0,8	0,2	0,2	0,1	0	2,4
Overført egenkapital	85	22,2	228,8	31,9	229,2	24,3	621,3
Konsernbidrag	-	-	2,3	19	102,5	92,7	216,6
Utbytte	12,5	13,9	-	3,8	0,6	0	30,8
Avsetning til reduksjon av udekket tap	6,3	0,2	2,5	1,7	3,1	0	13,8

<sup>a</sup> Virksomhetskategorier: AS) Selvstendige aksjeselskaper, PN) Personlig næringsdrivende, I) Ideelle, LK) Norskeide små konsern, SK) Norskeide større konsern, UK) Utenlandskeide konsern

<sup>b</sup> Med underskudd menes negativt årsresultat etter skatt

I TF-rapport 615 framgår det av tabell 3.9 at både ideelle og selvstendige aksjeselskaper har høyere personalkostnader enn de andre virksomhetskategoriene. Dette er hovedårsaken til at det er høyere andel som går med underskudd blant de ideelle. Men andelen som gikk med

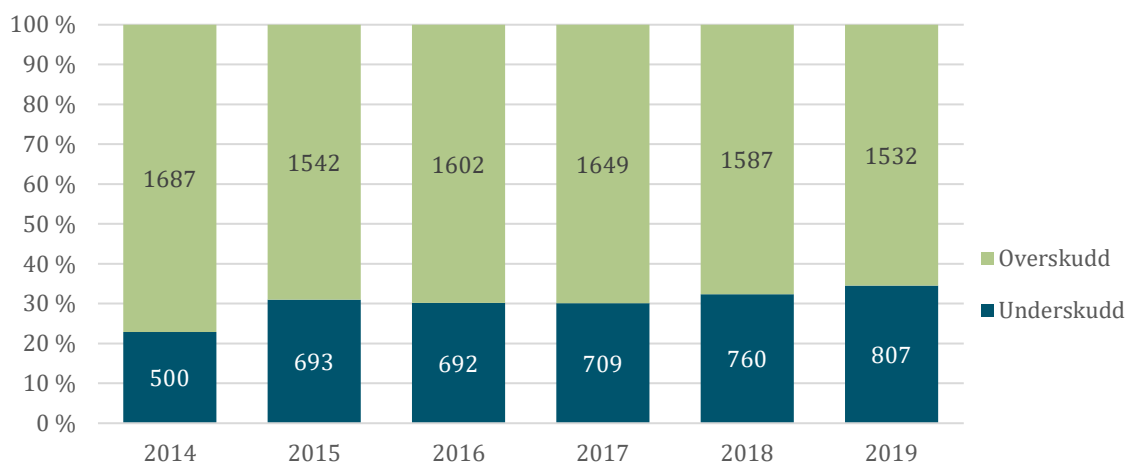
<sup>5</sup> Mer informasjon om normene finnes her: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/Statistikknottat-bemannings-norm-barnehage/>

underskudd blant selvstendige aksjeselskaper, er nesten 12 prosentpoeng lavere enn blant de ideelle, samtidig som de har like høye kostnader. Årsaken er at tilskuddsnivået til de selvstendige aksjeselskapene er høyere enn for de tre konsernkategoriene, og også litt høyere enn blant de ideelle.<sup>6</sup> Det ser ut til å være mange AS blant de små barnehagene som har fått ekstratilskudd i sammenheng med bemanningsnormen.<sup>7</sup> Selvstendige aksjeselskaper har altså høye kostnader i 2019, men de har også høye inntekter. Årsresultatet er 3346 kroner pr. plass i selvstendige aksjeselskaper og 1132 kroner pr. plass i ideelle barnehager, en forskjell på ca. 2200 kroner pr. plass. Samtidig er de samlede inntektene ca. 2600 kroner høyere pr. plass i selvstendige aksjeselskaper.

I gruppen norskeide større konsern gikk 30 prosent av barnehagene med underskudd (etter skatt) i 2019, noe lavere enn blant norskeide små konsern. Innenfor gruppen av barnehager som inngår i utenlandskeide konsern, gikk 26 prosent med underskudd.

Blant personlig næringsdrivende er mye av overskuddet i praksis lønn til eier, og andelen med regnskapsmessig underskudd er derfor lavest blant disse barnehagene. Videre ser vi at en relativ høy andel av årsresultatet er tatt ut i utbytte, hvorav mye må sees som vederlag til eier for utført arbeid. I den påfølgende delen om lønnsomhet (avsnitt 2.2) er dette justert for ved å angi en fast lønnskostnad for arbeidsinnsatsen til eier og trekke dette fra resultatet før lønnsomheten beregnes. Dette reduserer lønnsomheten sammenlignet med å ikke gjøre en slik beregning.

Figur 2.2 viser at andelen barnehager som går med underskudd, har økt fra 23 prosent i 2014 til 34 prosent i 2019. Det var størst økning i andelen fra 2014 til 2015, da 31 prosent gikk med underskudd. Det har vært en liten økning også de siste årene fra 30 prosent i 2016 og 2017, til 32 prosent i 2018 og videre til 34 prosent i 2019.



Figur 2.2 Andel private ordinære barnehager, utenom personlig næringsdrivende, som gikk med overskudd og underskudd, målt med årsresultat etter skatt. 2014–2019. Tall i søylene viser antall barnehager.

I Figur 2.3 viser vi disponering av overskudd pr. alderskorrigert heltidsplass. Søylene for 2017 skiller seg ut fordi FUS-barnehagene (nærmere bestemt morselskapet Trygge Barnehager AS)

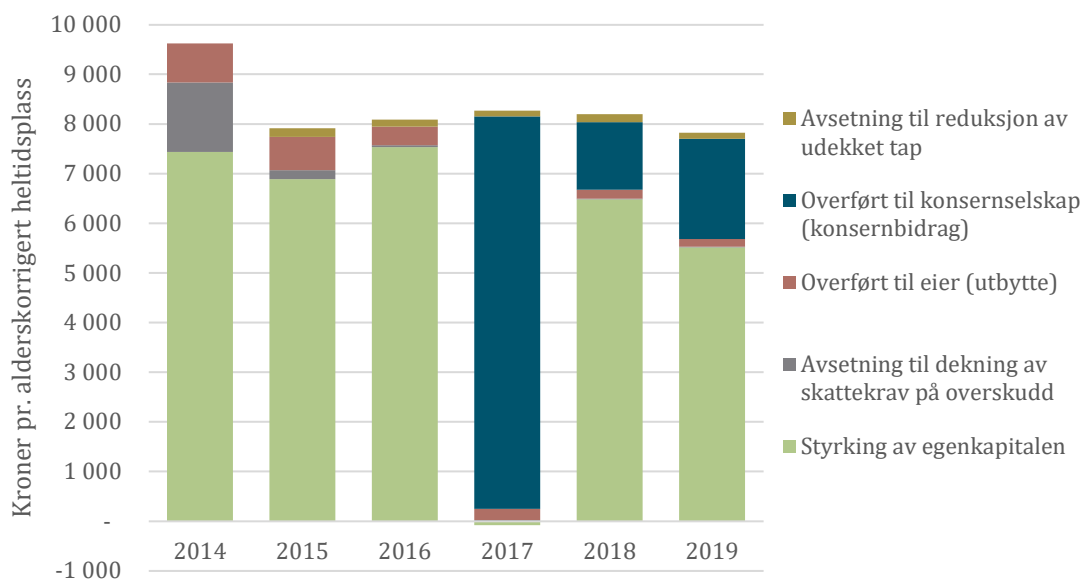
<sup>6</sup> Vedleggstabell 2b i TF-rapport 615.

<sup>7</sup> Tilskuddet ble gitt som øremerkete tilskudd over statsbudsjettet for å finansiere bemanningsnormen. Det var bare private barnehager i utvalgte kommuner (hvor de kommunale barnehagene hadde lav bemanning) som mottok tilskuddet.

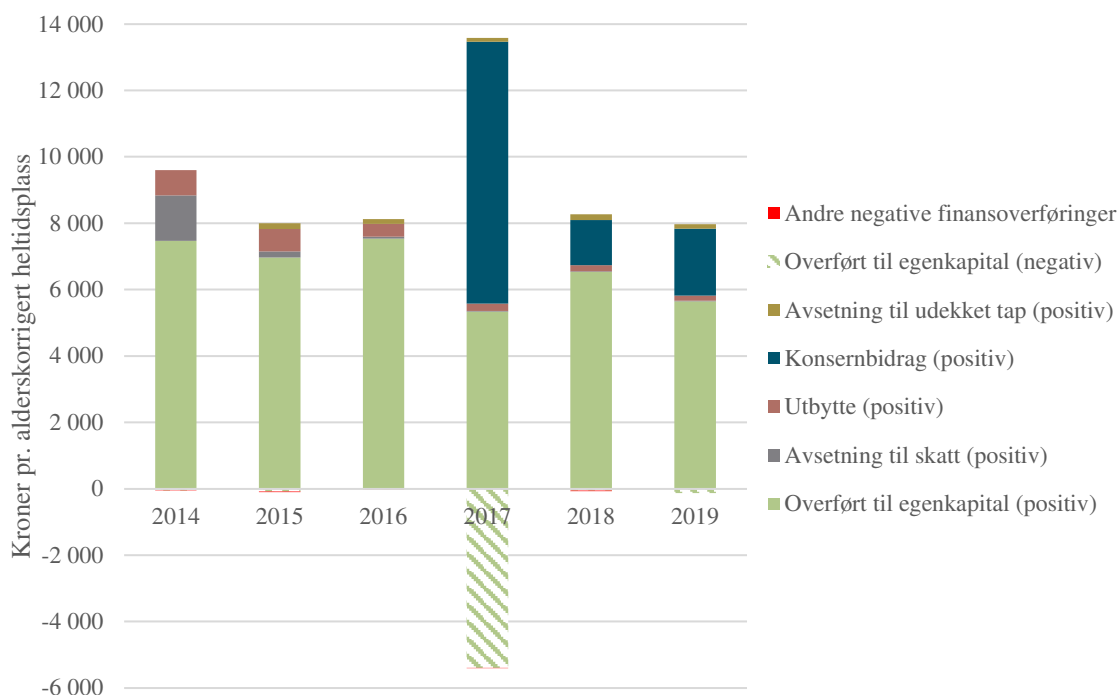
det året trakk ut egenkapital fra barnehagene gjennom store konsernbidrag. Det ser dermed ut som om ingen barnehager styrket egenkapitalen dette året, men det skyldes altså at FUS samtidig førte store negative beløp for å synliggjøre at de også trakk ut egenkapital bygget opp i tidligere år.

Figur 2.4 viser tilsvarende oversikt som Figur 2.3, men vi har skilt mellom positive og negative beløp. Dette synliggjør bedre disponeringene i 2017, da FUS ikke bare disponerte overskuddet til konsernbidrag, men også reduserte egenkapitalen betydelig. Samtidig ser vi at andre barnehager styrket egenkapitalen.

Rapporteringen av disponering av overskudd er tilpasset disponering av årets overskudd for barnehager som hadde positivt årsresultat, mens barnehager som hadde underskudd, ikke forventes å føre noe. Om lag halvparten av barnehagene med underskudd har ført tilsvarende negative beløp på disse postene, og da i hovedsak som reduksjon av egenkapital, mens den andre halvparten av barnehagene med underskudd ikke har ført noe beløp. Ulik føringspraksis forstyrrer disse dataene, og figurene her omfatter derfor bare barnehager med positivt årsresultat. I noen tilfeller fører også disse barnehagene negative beløp på noen poster, men da med tilsvarende større positive beløp på andre poster. Et eksempel kan være at man tar ut utbytte som er høyere enn overskuddet, mot å redusere egenkapitalen. Figuren viser at dette, med unntak av 2017, kun gjøres unntaksvis og i svært liten grad påvirker statistikken.



Figur 2.3 Disponering av overskudd i ordinære barnehager. Barnehager i virksomhetskategorien *Personlig næringsdrivende* er utelatt. 2014–2019.



Figur 2.4 Disponering av overskudd i ordinære barnehager, med negative og positive disponeringer separat. Barnehager i virksomhetskategorien *Personlig næringsdrivende* er utelatt. 2014–2019.

## Familiebarnehager

Det var 414 familiebarnehager i datagrunnlaget vårt for 2019.<sup>8</sup> I 2019 gikk 15 prosent av disse med underskudd, hvorav nesten 40 prosent av disse også gikk med underskudd i 2018. Videre gikk 20 prosent (12 stk.) av de som gikk med underskudd i 2019, også med underskudd i 2017.

Nærmere to tredjedeler av familiebarnehagene drives av personlig næringsdrivende. Disse 267 barnehagene hadde et samlet årsresultat på 109 mill. kr. i 2019. Dersom vi justerer årsresultatet for beregnet lønnskostnad til eiers arbeidsinnsats, blir det bare 5,4 mill. kr.<sup>9</sup> Dette er basert på innrapportert årsverk utført av eier. En svært stor andel av årsresultatet ville altså gått til avlønning av eier dersom eier var lønsmottaker og alle årsverk ble regnskapsført.

Når ikke mer enn 72,4 mill. kr. settes av til utbytte (og ikke  $109,1 - 5,4 = 103,7$  mill. kr.), kan det skyldes én eller flere av følgende årsaker: (i) Eiers kompensasjon for egen arbeidsinnsats er mindre enn den stipulerte lønnskostnaden vi har lagt til grunn i beregningene, (ii) årsverk utført av eier er overrapportert og (iii) deler av avlønningen settes av som egenkapital. Eventuell egenkapital føres samtidig som gjeld til eier i balansen, så i praksis er årsresultatet lik eiers kompensasjon når barnehagen er organisert som personlig næringsdrivende. Disponeringen er dermed mindre interessant for denne gruppen.

<sup>8</sup> 20 barnehager som har svart at de er både ordinære og familiebarnehager, er ekskludert.

<sup>9</sup> Beregningen bygger på innrapportert årsverk (arbeidsinnsats) utført av eier. Dette ganges med lederlønn i private barnehager det aktuelle året ifølge SSB tabell 11419. Vi trekker fra regnskapsført arbeidsgodtgjørelse til eier, der det er rapportert for å standardisere lønnskostnad til eier til å kun være beregnet verdi.

Tabell 2.2 Oversikt over overskudd og disponering av overskudd i 2019 i private familiebarnehager fordelt på virksomhetskategorier. Tall i mill. kr.

Virksomhets- kategori <sup>a</sup>	AS	PN	I	LK	SK	UK	Totalt
Antall barnehager	65	267	6	24	52	0	414
Andel barnehager med underskudd <sup>b</sup>	24,6 %	7,5 %	50 %	25 %	32,7 %	-	15 %
Andel barnehager med overskudd	75,4 %	92,5 %	50 %	75 %	67,3 %	-	85 %
Årsresultat etter skatt	3,3	109,1	-0,4	1,9	2	-	115,9
Positivt årsresultat etter skatt	4,9	110,2	0,2	2,9	4	-	122,1
Satt av til skatt på overskudd	≈0	-	-	0,1	0,2	-	0,4
Overført egenkapital	3,8	36,7	0,1	1,6	1,2	-	43,4
Konsernbidrag	-	0,9	-	0,1	0	-	1
Utbytte	0,6	72,4	-	0,2	2,6	-	75,8
Avsetning til reduksjon av udekket tap	0,4	0,2	0,1	0,9	0	-	1,5

<sup>a</sup> Virksomhetskategorier: AS) Selvstendige aksjeselskaper, PN) Personlig næringsdrivende, I) Ideelle, LK) Norskeide små konsern, SK) Norskeide større konsern, UK) Utenlandskeide konsern

<sup>b</sup> Med underskudd menes negativt årsresultat etter skatt

## 2.2 Lønnsomhet og kapitalavkastning

I denne delen ser vi på lønnsomhetsmål og kapitalavkastningsmål, vurderer disse og sammenligner med andre sektorer. I tillegg analyserer vi sammenhenger mellom kostnader, strukturelle forhold og lønnsomhet.

Tekstboks 2.1 Lønnsomhets- og kapitalavkastningsmål brukt i analysene

**Driftsmargin** = driftsresultat / driftsinntekter

**Resultatgrad** = årsresultat etter skatt / driftsinntekter

**Totalkapitalrentabilitet** = (ordinært resultat før skatt + finanskostnader) / (sum gjeld + egenkapital per 31.12)

**Egenkapitalrentabilitet** = ordinært resultat før skatt / egenkapital per 31.12

## 2.2.1 Driftsmargin

Driftsmargin er et rent driftslønnsomhetsmål, og er definert som driftsresultatet delt på omsetning eller sum driftsinntekter. Driftsresultatet er nettoen av driftsinntekter minus driftskostnader.

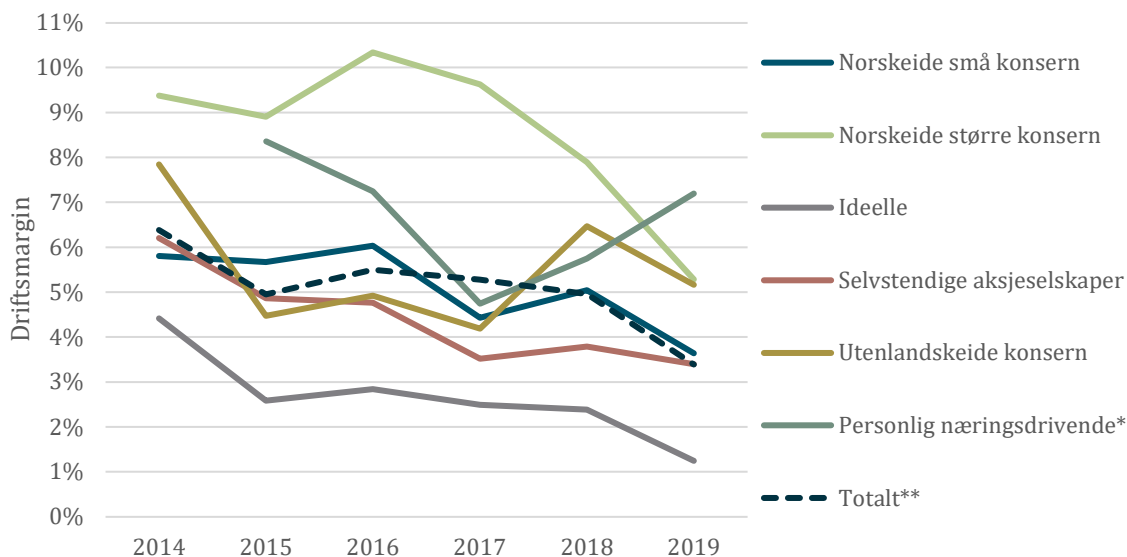
Driftsmarginen påvirkes dermed ikke av finanskostnader, finansinntekter og skatt, men avskrivninger og nedskrivninger av eiendeler trekkes fra i regnskapet før driftsresultatet beregnes.

Driftsmarginen gir dermed et uttrykk for økonomien i selve driften av barnehagen. Driftsmarginen kan sammenlignes på tvers av barnehager uten å ta hensyn til finansiering.

Utgifter til leie av lokaler eller avskrivninger påvirker driftsutgiftene og dermed driftsmarginen. Ulikheter mellom barnehager i om de eier eller leier lokalene de bruker, kan derfor i seg selv gi forskjeller i rapporterte driftsresultater. Analyser og tolkninger av driftsmargin bør derfor ta hensyn til om det er forskjell på behandling av eiendeler mellom barnehager. Vi kommer tilbake til sammenhengen mellom leiekostnader og lønnsomhet i avsnitt 2.2.8, hvor forklaringer av lønnsomhetsvariasjon er belyst gjennom en rekke analyser.

### Ordinære barnehager

Driftsmarginen i private ordinære barnehager var 3,4 prosent i 2019, jf. Figur 2.5. Driftslønnsomheten var lavere i 2019 enn i 2018, med en nedgang på om lag 1,6 prosentpoeng. Årene 2015–2018 var driftslønnsomheten om lag lik, etter en nedgang fra 6,4 prosent i 2014.



Figur 2.5 Driftsmarginer i ordinære private barnehager etter virksomhetskategori. 2014–2019.

\* Driftsresultatet til personlig næringsdrivende er justert med beregnet vederlag til bidrag fra eier. Innrapporteringen av arbeidsinnsatsen til eier startet i 2015.

\*\* Totalt: Beregnet uten personlig næringsdrivende

Norskeide store konsern har hatt klart høyest driftsmargin av eiergruppene, med om lag 10 prosent både i 2016 og 2017, før den falt til 7,9 prosent i 2018 og videre til 5,3 i 2019. Det er klare forskjeller mellom enkeltaktører innenfor denne virksomhetskategorien.

Utenlandskeide konsern hadde om lag lik driftsmargin som de norskeide store konsernene i 2019, mens små norskeide konsern hadde en litt lavere driftsmargin på 3,9 prosent.

Ideelle har hatt lavest lønnsomhet nesten alle årene i perioden 2014–2019. De følger likefullt den overordnede trenden i sektoren med høyest lønnsomhet i 2014, relativt lik lønnsomhet i årene 2015–2018 og en reduksjon til lavere lønnsomhet i 2019. I 2019 hadde disse 1,2 prosent i driftsmargin. Innenfor kategorien ideelle finner vi særlig stiftelser og samvirker, som i hovedsak preger den gjennomsnittlige utviklingen i denne kategorien. Den samlede driftsmarginen for gruppen er relativt representativ for stiftelser og samvirker. Stiftelsen Kanvas inngår i denne gruppen og trekker gjennomsnittet noe ned i 2019. Tidligere år var lønnsomheten noe høyere enn for kategorien ideelle samlet. Studentsamskipnader inngår også i kategorien ideelle. Studentsamskipnadene har gjennomgående hatt noe lavere driftsmarginer enn de andre ideelle.

Selvstendige aksjeselskaper hadde en driftsmargin på 3,4 prosent i 2019.

For de personlig næringsdrivende har vi beregnet vederlaget for arbeidsinnsatsen til eier ved hjelp av innrapportert årsverk og en årslønn basert på SSBs lønnsstatistikk for ledere i private barnehager.<sup>10</sup> Den regnskapsførte arbeidsgodtgjørelsen til eier er fjernet, slik at vi kun bruker standardisert og beregnet lønnskostnad. Den beregnede driftsmarginen for personlig næringsdrivende var høy i 2015 og 2016, før den falt en del i 2017, for så å øke til 5,7 prosent i 2018 og 7,2 prosent i 2019. Denne gruppen av barnehager er liten, og i kombinasjon med behovet for å justere anslaget vil vi ikke legge for mye vekt på de årlige tallene for personlig næringsdrivende.

Det er stor variasjon i driftsmarginene blant private barnehager. Figur 2.6 viser variasjonen i driftsmarginer i private ordinære barnehager utenom personlig næringsdrivende i 2019.

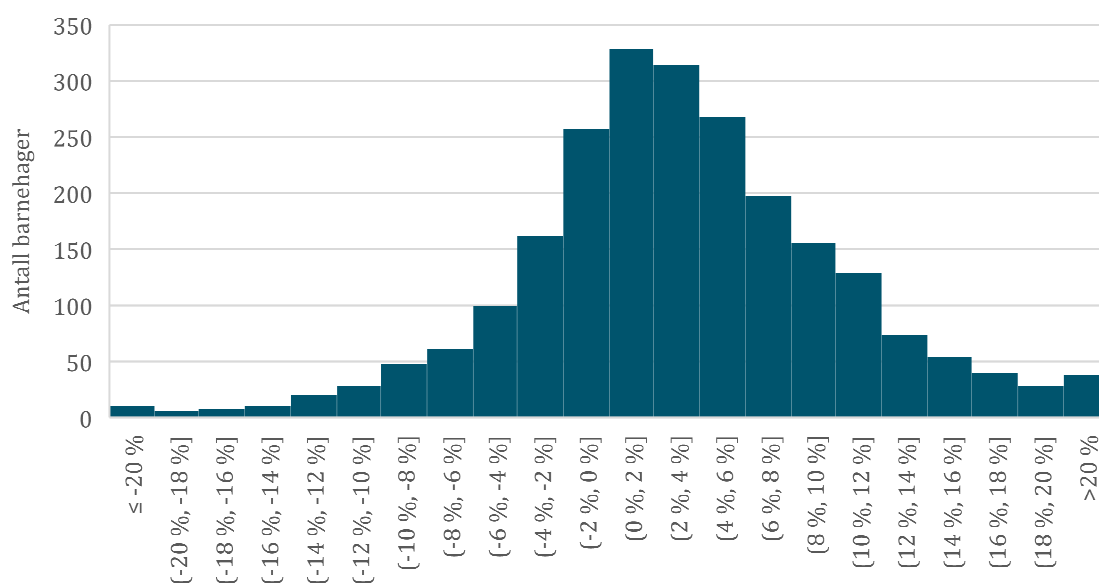
Som vi så i avsnitt 2.1, gikk om lag 34 prosent av private ordinære barnehager med underskudd i 2019 i form av negativt årsresultat etter skatt. I denne delen snakker vi imidlertid om driftsmarginen, dvs. driftsresultatet, som i bortimot alle tilfeller er større enn årsresultatet etter skatt fordi finanskostnader ikke er tatt hensyn til.

Om lag 30 prosent hadde negativ driftsmargin i 2019. Blant de med positiv driftsmargin hadde 21 prosent en driftsmargin mellom 0 og 3 prosent, mens 13 prosent hadde mellom 3 og 5 prosent. Over dette hadde 21 prosent en driftsmargin mellom 5 og 10 prosent, og 16 prosent hadde en driftsmargin høyere enn 10 prosent.

I NOU 2020: 13 drøftes hva som er et rimelig nivå på driftsmarginer i barnehagene. Utvalget konkluderer med at driftsmarginer mellom 3 og 5 prosent vil være nødvendig for å ha en stabil økonomisk drift (NOU 2020: 13, s. 312). Utenom de personlig næringsdrivende hadde om lag 37 prosent av de ordinære private barnehagene en driftsmargin på over 5 prosent i 2019, mens ca. 51 prosent hadde lavere driftsmargin enn 3 prosent.

---

<sup>10</sup> Innrapportering av årsverk utført av eier starter i 2015



Figur 2.6 Histogram for driftsmarginer i ordinære private barnehager utenom personlig næringsdrivende. 2019.

Vi har nå sett at det er forskjeller i lønnsomheten mellom grupper av barnehager, og at det er stor variasjon i sektoren. Det er også verdt å merke seg variasjonen innad i gruppene og sammenligne dem. Det er stor variasjon i driftsmargin innad i alle virksomhetskategoriene. Det er størst spredning blant norskeide større konsern og utenlandskeide konsern. Som tidligere nevnt er det flest barnehager med negative marginer blant kategorien ideelle.

Vi ser på årsaker til både underskudd og variasjon i lønnsomhet for øvrig i avsnitt 2.2.8.

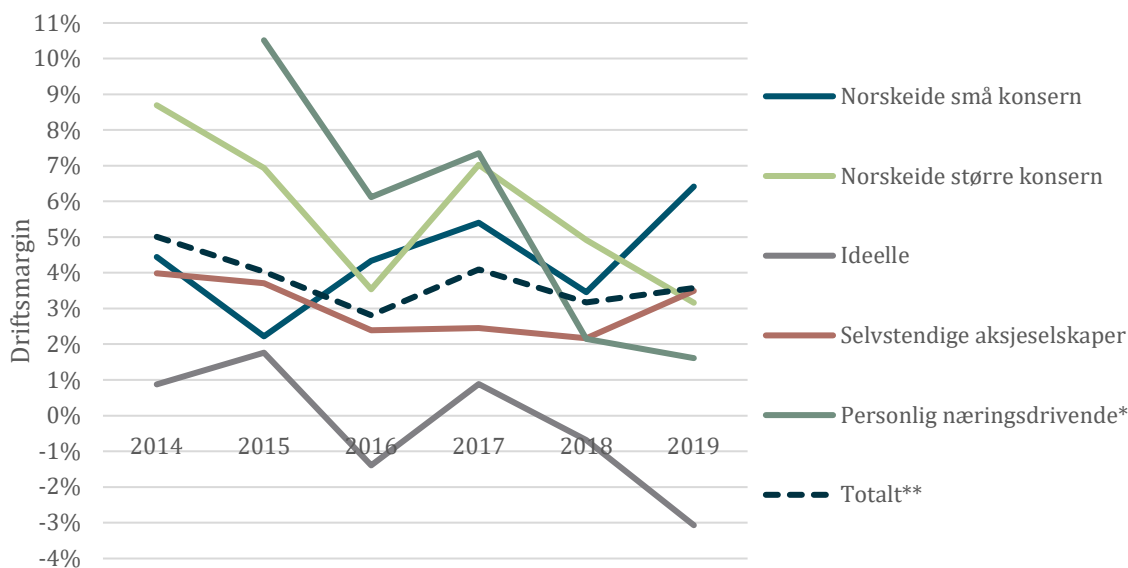
## Familiebarnehager

Det var 414 familiebarnehager i utvalget vårt i 2019. Familiebarnehagene sett under ett har hatt relativt stabil driftsmargin i perioden 2014–2019, særlig sammenlignet med ordinære barnehager. I 2019 var driftsmarginen 3,6 prosent i familiebarnehagene. Imidlertid er variasjonen stor.

Om lag to tredjedeler av familiebarnehagene er drevet av personlig næringsdrivende. Blant disse har den beregnede driftsmarginen falt fra 10,5 prosent i 2015 til 2,1 prosent i 2018 og 1,6 prosent i 2019. Selvstendige aksjeselskaper er den nest største virksomhetskategorien som driver familiebarnehager. De hadde en driftsmargin på 3,6 i 2019, en oppgang fra nivået for årene 2015–2018 på i overkant av 2 prosent.

Som vist i Tabell 2.2 er det kun 24 familiebarnehager blant norskeide små konsern og kun 6 blant de ideelle. Dermed vil endringer i et fåtall barnehager gi utslag i driftsmarginene i disse to virksomhetskategoriene. Økningen i driftsmargin blant norskeide små konsern mellom 2018 og 2019 skyldes ikke vesentlige kostnadsendringer.





Figur 2.7 Driftsmarginer i private familiebarnehager etter virksomhetskategori. 2014–2019.

\* Driftsresultatet til personlig næringsdrivende er justert med beregnet vederlag til bidrag fra eier. Innrapporteringen av arbeidsinnsatsen til eier startet i 2015.

\*\* Totalt: Beregnet uten personlig næringsdrivende

## 2.2.2 Resultatgrad

Resultatgrad er et lønnsomhetsmål som tar innover seg noen flere regnskapsvariabler enn driftsmarginen. Resultatgraden påvirkes av finanskostnader og -inntekter. Det vil si at resultatgraden normalt er lavere enn driftsmarginen, så lenge finanskostnadene er høyere enn finansinntektene (se for øvrig Figur B i vedlegg for avviket mellom driftsmarginen og resultatgraden for virksomhetskategoriene).

Vi bruker årsresultat etter skatt som overskuddsmål i resultatgraden, og skatt trekker dermed resultatgraden ytterligere ned i forhold til driftsmarginen. Vi har valgt å definere resultatgrad til å være etter skatt for å kunne sammenligne barnehager uavhengig av skatteplikt. Det er også resultat etter skatt som kan disponeres av eier.

Stiftelser og foreninger (som inngår i kategorien ideelle) betaler som nevnt ikke skatt på overskudd. Fravær av skatt gjør at stiftelser og foreninger kan ha lavere avkastningskrav til investert kapital enn aksjeselskaper.

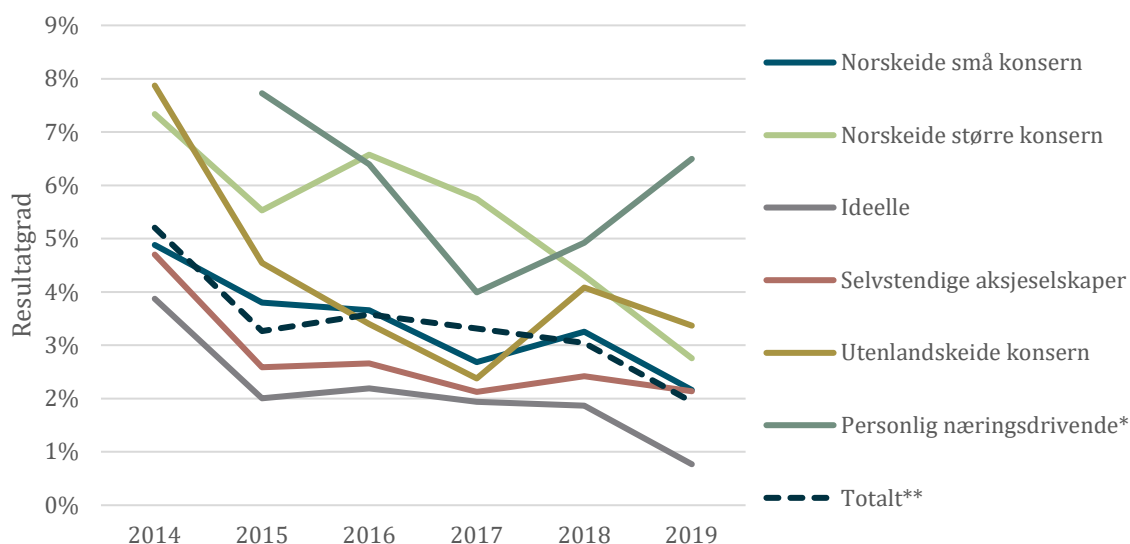
Fordi resultatgraden tar hensyn til renter på gjeld (finanskostnader) og eventuelle finansinntekter, vil resultatgraden i mindre grad enn driftsmarginen gi informasjon om driften det aktuelle året. Til gjengjeld kan den bedre uttrykke langsiktige utviklingstrekk ved at kapitalkostnadene i større grad blir tatt hensyn til.

Oppkjøp av barnehager kan påvirke resultatgraden, dersom finanskostnadene tilknyttet oppkjøpet føres på barnehagen. Dersom finanskostnadene ligger hos morselskapet, vil ikke resultatgraden på barnehagenivå påvirkes, med mindre finanskostnadene i resultatregnskapet fra BASIL delvis er morselskapets (dersom rapporteringen ikke reflekterer en barnehages finanskostnader, men er en fordeling av foretakenes finanskostnader på barnehagene de eier). Dette kan skje i

tilfeller der barnehagen ikke er en regnskapspliktig enhet, som for eksempel et aksjeselskap, men en underliggende enhet. Vi har ikke undersøkt dette.

Som vist i kapittel 3, og omtalt i NOU 2020: 13, er gjeldsgraden i private barnehager relativt høy. Jo høyere gjeldsgraden er, jo høyere er finanskostnadene. Som vist i tabell 3.9 i TF-rapport 615 er finanskostnadene høyest blant norskeide større konsern. Denne gruppen vil derfor ha størst forskjell mellom driftsmargin og resultatgrad av gruppene.

Figur 2.8 viser at bildet for resultatgraden er om lag det samme som for driftsmarginen, med fallende lønnsomhet over tid og (i grove trekk) de samme forskjellene mellom eiergruppene. Imidlertid fører ulik gjeldsgrad mellom gruppene, og dermed forskjeller i finanskostnader, til noen relative endringer sammenlignet med driftsmarginene. Når vi måler lønnsomheten som resultatgrad, er det færre prosentpoeng som skiller gruppen med lavest lønnsomhet og gruppen med høyest lønnsomhet. Dette betyr at de med høy driftsmargin gjennomgående har høyere finanskostnader enn de med lav driftsmargin. Høye finanskostnader har sammenheng med høy gjeld. Høy driftslønnsomhet blant de med høy gjeld kan skyldes at de er avhengige av god driftslønnsomhet for å kunne betjene gjelden.



Figur 2.8 Resultatgrad (basert på årsresultat etter skatt) i ordinære private barnehager etter virksomhetskategori. 2014–2019.

\* Årsresultatet etter skatt for personlig næringsdrivende er justert med beregnet vederlag til bidrag fra eier. Innrapporteringen av arbeidsinnsatsen til eier startet i 2015.

\*\* Totalt: Beregnet uten personlig næringsdrivende

Norskeide større konsern har noe lavere resultatgrad enn utenlandskeide konsern i 2019, mens de hadde om lag den samme driftsmarginen samme år. Selv om gjeldsgraden er høyere i utenlandskeide konsern, som vi viser i kapittel 3, er finanskostnadene som andel av gjelden høyere i norskeide større konsern. Dette kan skyldes ulik finansieringsstrategi, i form av bruk av låneinstrumenter. Én stor aktør har skilt seg ut i denne sammenheng. I 2019 hadde denne et stort obligasjonslån, og hadde høyere finanskostnader som andel av gjelden enn andre store aktører.

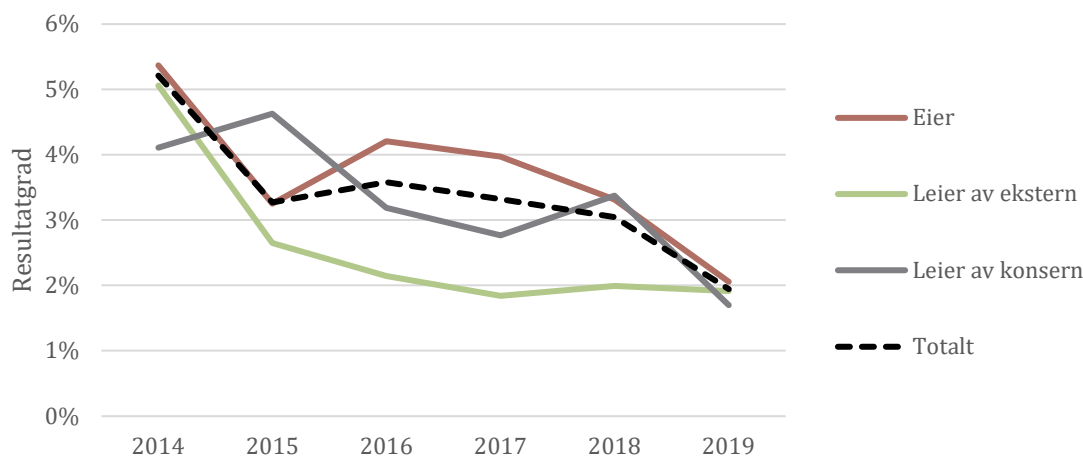
Som vist i figur 2.1 har norskeide større konsern vokst i omfang i perioden 2014–2019. Veksten har delvis vært «organisk», gjennom bygging av barnehager, men har i størst grad skjedd ved

oppkjøp av andre etablerte barnehager, som dokumentert i kapittel 4.3. Oppkjøpene har ofte vært gjeldsfinansiert, noe som har resultert i økte finanskostnader som finansieres gjennom barnehagedriften. For norskeide større konsern økte finanskostnadene pr. plass markant fra 2016 til 2017, og har holdt seg om lag på dette høyere nivået i 2018 og 2019. Dermed har denne gruppen klart høyere lønnsomhet før finanskostnader (driftsmargin) enn etter (resultatgrad). Store eiendomssalg i 2019 og 2020 blant norskeide konsern har ført til mindre gjeld, noe som vil føre til lavere finanskostnader, men kan samtidig tenkes å resultere i økte leiekostnader framover.

Ideelle har lavest resultatgrad av gruppene i 2019, slik de også hadde lavest driftsmargin. De er gjennomgående den gruppen som har lavest lønnsomhet i perioden 2014–2019. Resultatgraden har sunket fra 1,9 prosent i 2018 til 0,8 prosent i 2019. Tilsvarende tall for driftsmarginene var henholdsvis 2,4 og 1,2 prosent.

Personlig næringsdrivende, justert for beregnet vederlag for arbeid utført av eier, har relativt høy resultatgrad sammenlignet med de andre virksomhetskategoriene i de fleste årene vi ser på, unntatt 2017. Det kan være at innrapporteringen av årsverk utført av eier er en underrapportering, noe som fører til at vi underestimerer lønn til eier. Samtidig kan det også være reelt at lønnsomheten er god. Når store deler av overskuddet er lønn til eier, er det vanskelig å vurdere hva de reelle personalkostnadene er, og således forklare lønnsomheten med lave kostnader. Gruppen av personlig næringsdrivende er liten, og i kombinasjon med behovet for å justere anslaget vil vi ikke legge for mye vekt på de årlige tallene for personlig næringsdrivende.

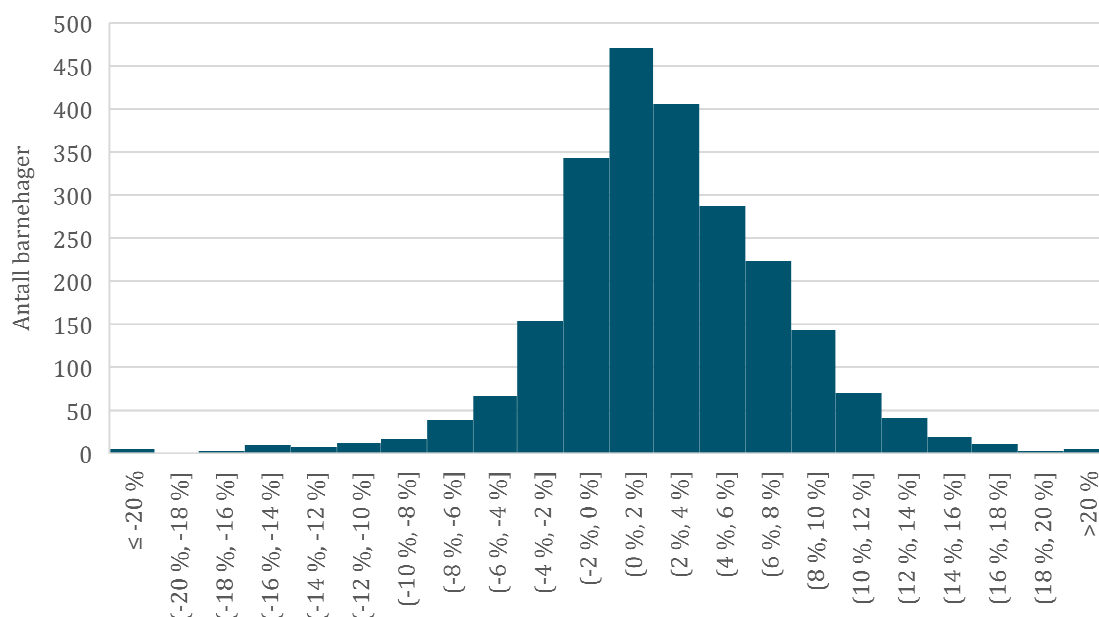
Når vi inndeler barnehagene etter eierskap til eiendom i stedet for etter virksomhetskategori, ser vi mindre variasjon enn i figuren over. Dette skyldes blant annet at de ideelle og norskeide større konsern (de to største gruppene) utgjør en stor del av gruppen som eier, og de har hatt henholdsvis lav og høy lønnsomhet. De som leier av eksterne, hadde i årene 2015 til 2018 lavere resultatgrad enn de andre gruppene, men dette har jevnet seg ut i 2019.



Figur 2.9 Resultatgrad (basert på årsresultat etter skatt) i ordinære private barnehager etter eierskap til eiendom, uten personlig næringsdrivende. 2014–2019.

Dersom vi ser på fordelingen av resultatgrader over en periode, istedenfor å kun se på 2019 (jf. figur 2.6), ser den økonomiske situasjonen bedre ut for alle virksomhetskategoriene. I figur 2.10 viser vi fordelingen samlet resultatgrad over tre år (2017-2019) for hver barnehage. Årsaken til at fordelingen av resultater blir mer positiv ved å se over flere år, er både at lønnsomheten i sektoren var bedre i 2017 og 2018, og at de fleste barnehagene ikke går med underskudd hvert år.

Om lag 28 prosent av private ordinære barnehager hadde negativ resultatgrad for treårsperioden 2017–2019 (se Figur 2.10). Av disse hadde over halvparten mellom minus to prosent og null i samlet resultatgrad. Om lag 20 prosent hadde en positiv resultatgrad under to prosent, og ca. 17 prosent hadde mellom to prosent og fire prosent. Over dette hadde ca. 28 prosent en samlet resultatgrad over treårsperioden på mellom fire og ti prosent, og seks prosent hadde høyere enn ti prosent i resultatgrad. Det finnes ikke noe objektivt mål på hva som er et rimelig nivå på resultatgraden i barnehager. Som vi omtaler i kapittel 2.2.7, er imidlertid resultatgraden høyere i barnehager enn i for eksempel barnevernsinstitusjoner, friskoler, sykehjem og sykehustjenester.

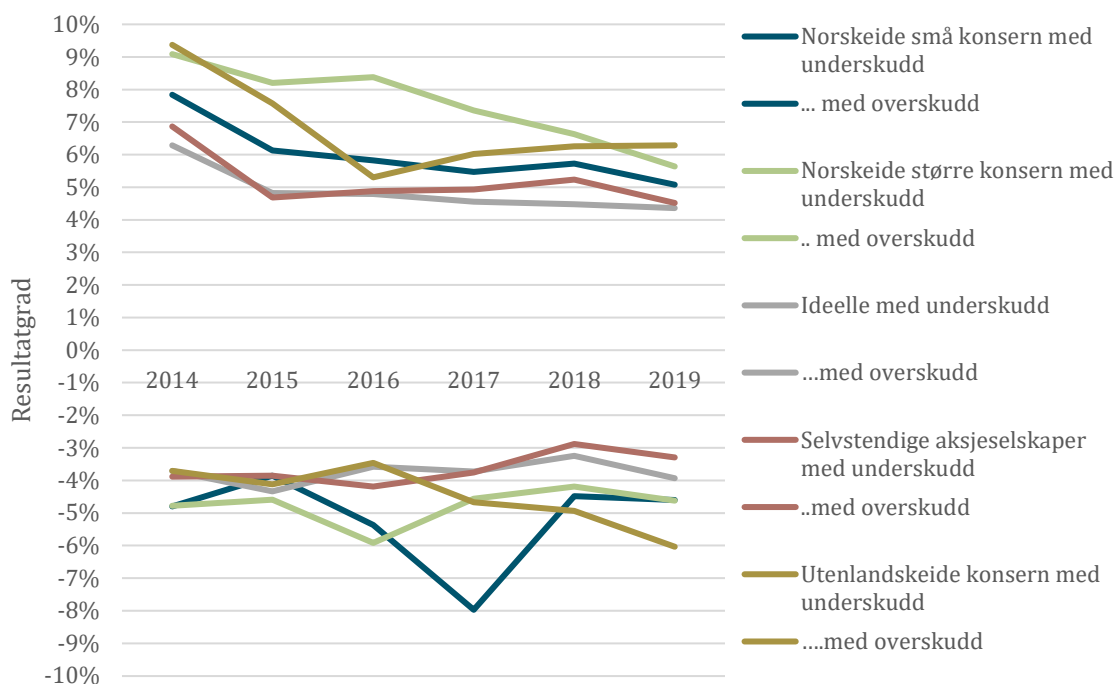


Figur 2.10 Histogram for resultatgrader i ordinære private barnehager utenom personlig næringsdrivende. Samlet for 2017–2019.

Når om lag en tredel av barnehagene går med underskudd, målt ved årsresultatet, er det klart at både resultatgraden i sektoren i sin helhet og resultatgradene til gruppene blir «trukket ned» av disse «underskuddsbarnehagene». Det kan dermed være interessant å se nærmere på hvordan resultatgradene ser ut dersom vi skiller mellom overskudds- og underskuddsbarnehager.

Figur 2.11 viser resultatgrader for eiergruppene, som i Figur 2.8, men vi har delt utvalget i to: De barnehagene som går med underskudd, og de som går med overskudd, i det enkelte år. Norskeide større konsern har høyest resultatgrad blant gruppene av overskuddsbarnehager i de fleste årene 2014–2019. Norskeide større konserns andel av barnehager som går med underskudd, er om lag den samme som flere av de andre gruppene. Ideelle og selvstendige aksjeselskaper har lavest resultatgrad blant overskuddsbarnehagene, og ligger også nærmest nullresultat blant de som går med underskudd.

Blant barnehagene som går med underskudd, går de som er i utenlandskeide konsern, med størst underskudd i 2018 og 2019. Utenlandskeide konsern har imidlertid lavest andel barnehager som går med underskudd av virksomhetskategoriene i Figur 2.11.



Figur 2.11 Resultatgrader i ordinære private barnehager etter virksomhetskategori og etter positivt eller negativt årsresultat etter skatt, uten personlig næringsdrivende. 2014–2019.

Barnehagene som går med underskudd, befinner seg blant alle virksomhetskategoriene, men det er både høyest andel og flest i antall blant den ideelle gruppen. I Tabell 2.3 viser vi andelen barnehager som gikk med underskudd blant de fem største aktørene i sektoren i perioden 2017–2019, hvorav kun aktør 5 er ideell. Vi viser også samlet driftsmargin og resultatgrad for de samme aktørene.

Tabell 2.3 Andel barnehager med underskudd, målt med årsresultat etter skatt, og driftsmargin og resultatgrad blant de fem største aktørene i 2017, 2018 og 2019

	2017			2018			2019		
	Under-skudd	Drifts-margin	Resul-tatgrad	Under-skudd	Drifts-margin	Resul-tatgrad	Under-skudd	Drifts-margin	Resul-tatgrad
Aktør 1	14 %	12 %	6,8 %	31 %	8,7 %	3,9 %	28 %	7,8 %	3,8 %
Aktør 2	18 %	9,9 %	5,5 %	21 %	9,2 %	5,2 %	32 %	4,2 %	2,4 %
Aktør 3	39 %	4 %	2,3 %	26 %	5,2 %	3,5 %	26 %	5,1 %	3,4 %
Aktør 4	18 %	7 %	5,3 %	23 %	5,9 %	4,3 %	22 %	4 %	3,2 %
Aktør 5	28 %	3,7 %	3,3 %	38 %	2,2 %	1,9 %	77 %	- 4 %	- 4,3 %
Hele sektoren*	30 %	5,3 %	3,3 %	32 %	5 %	3,0 %	34 %	3,4 %	1,9 %

\* Personlig næringsdrivende er utelatt

Alle aktørene har en viss andel barnehager som går med underskudd fra år til år, men de fleste har en lavere andel med underskudd enn gjennomsnittet for sektoren. Et unntak som peker seg ut, er at 77 prosent av barnehagene til aktør 5 gikk med underskudd i 2019, mens det i hele sektoren var 34 prosent. Bare to andre aktører hadde oppgang i andelen som gikk med underskudd fra 2018 til 2019, men alle aktørene opplevde nedgang i både driftsmargin og resultatgrad.

Vekst i lønnskostnader pr. plass er den dominerende årsaken til kostnadsvekst fra 2018 til 2019 blant aktørene, som for resten av sektoren.

De fleste av de store aktørene har hatt relativt høy driftsmargin i perioden, sammenlignet med sektoren i sin helhet. Aktør 5 har hatt lavere lønnsomhet med svært negativt resultat i 2019. Denne aktøren har klart høyere lønnskostnader pr. plass og lavere totale kostnader tilknyttet bygg pr. plass enn de andre aktørene (ikke vist i tabell). Til sammen er kostnadene høyest pr. plass hos Aktør 5.

### 2.2.3 Vurdering av lønnsomhetsmål

Driftsmargin og resultatgrad er begge driftslønnsomhetsmål, men resultatgrad tar også hensyn til finanskostnader- og inntekter, som påvirkes av kapitalstrukturer. Videre har skatt betydning for lønnsomhetsvariasjonen i sektoren, og dermed hvilket lønnsomhetsmål som egner seg. Til sammen betyr dette at variasjoner i netto finansposter og skatt har betydning for hvorvidt driftsmargin og resultatgrad (basert på årsresultat etter skatt) viser det samme bildet for lønnsomheten.

Variasjonen i resultatgrad i 2019 er mindre enn variasjonen i driftsmarginer, men forskjellene mellom virksomhetskategoriene er fortsatt til stede. Den reduserte variasjonen i lønnsomhet når vi måler lønnsomheten som resultatgrad, forklares definisjonsmessig av at mange barnehager med relativt høy driftsmargin også har høyere finanskostnader enn gjennomsnittet.<sup>11</sup> Finanskostnader følger som regel omfanget av gjelden, men kan også variere noe som følge av typen gjeld. Vår vurdering er at driftsmargin er det mest relevante målet dersom man er interessert i å følge hvordan endringer i rammebetingelsene påvirker driftsøkonomien. Dette er årsaken til at vi senere i dette kapitlet bruker driftsmargin som lønnsomhetsmål når vi undersøker effekten av innføringen av ny bemanningsnorm og skjerpet pedagognorm.

Resultatgraden er imidlertid også relevant for myndigheter å ta hensyn til, da den gir et bedre inntrykk av den finansielle situasjonen i barnehagene. Når gjelden er høy, kan det føre til at driftsmarginen gir feil inntrykk av den finansielle situasjonen, siden den ikke tar hensyn til finanskostnader.

Dersom sammensetningen av tilskuddene endres i årene framover, kan det være nyttig å tenke gjennom om endringene påvirker kompensasjon for driftsutgifter eller investeringer. Virkninger av eventuelle endringer i tilskuddssystemet som påvirker kompensasjonen for driftsutgifter, vil dermed analyseres best ved å vurdere utslag i driftsmarginen. Endringer som påvirker insentivene til investeringer i bygg o.a. som normalt innebærer låneopptak, analyseres best ved å vurdere utslag i resultatmarginen.

Vi vil rapportere begge lønnsomhetsmålene i framtidige rapporter.

---

<sup>11</sup> Figur B i vedlegg viser avviket mellom resultatgrad og driftsmargin for virksomhetskategoriene.

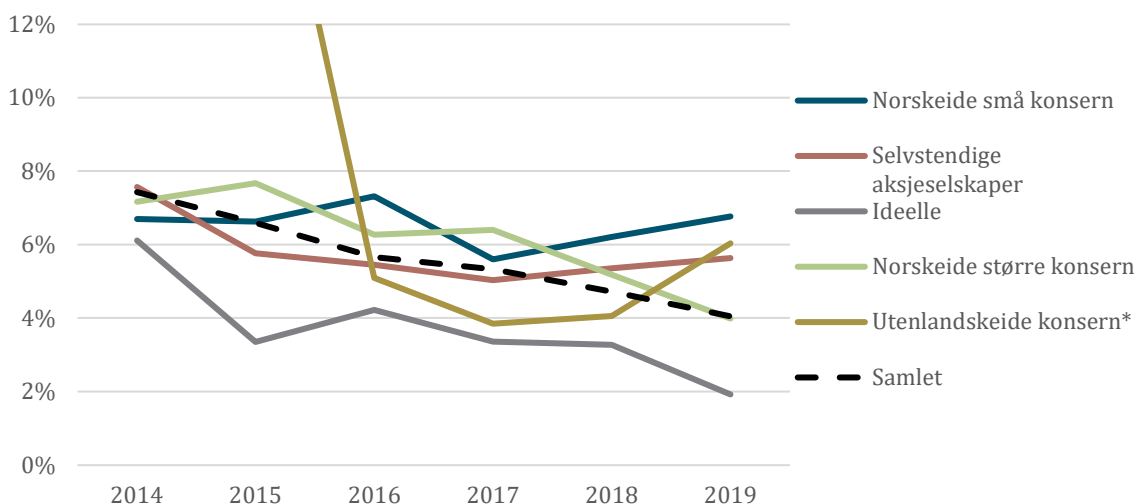
## 2.2.4 Totalkapitalrentabilitet

Totalkapitalrentabilitet er her definert som ordinært resultat før skatt og finanskostnader som andel av totalkapitalen (egenkapital og gjeld). Merk at datagrunnlaget her er foretaksdata, til forskjell fra barnehagedataene vi har analysert ovenfor, fordi BASIL ikke inneholder balanseregnskap.

Totalkapitalrentabilitet påvirkes av eiendelene – i denne sammenhengen først og fremst hvorvidt foretaket eier eller leier barnehagebygg(ene). Ved eierskap til bygg vil ofte gjelden være høyere enn hvis man leier lokaler, noe som demper totalrentabiliteten for de som eier. Grunnleggende sett vil utviklingen i resultatgrad og totalrentabilitet gi uttrykk for samme utvikling. Her måles imidlertid avkastningen som avkastning på all kapital (EK + fremmedkapital) som benyttes i virksomheten, noe som kan være en kilde til ulikhet i forhold til resultatgraden dersom finanskostnadene ikke reflekterer størrelsen på gjelden, eller egenkapitalen er svært høy.

Totalrentabiliteten har falt svakt over tid. I 2019 var kapitalavkastningen om lag 4 prosent, mot 7,4 prosent i 2014. Den samlede avkastningen påvirkes i stor grad av foretak som eier egne eiendommer. Foretak som eier egne eiendommer, representerer over halvparten av foretakene, og har i gjennomsnitt mer gjeld og egenkapital. Imidlertid har totalrentabiliteten falt i perioden 2014–2019 blant alle virksomhetskategorier, jf. Figur 2.12.

Utenlandskeide konsern hadde svært høy totalrentabilitet i 2014 og 2015 grunnet høye resultater og lav gjeld disse årene. Virksomhetskategorien er i stor grad påvirket av en større aktør som hadde en kraftig reduksjon i ordinært resultat før skatt i fra 2015 til 2016. Lavere resultater og økt kapitalbinding har dempet totalrentabiliteten etter 2015.

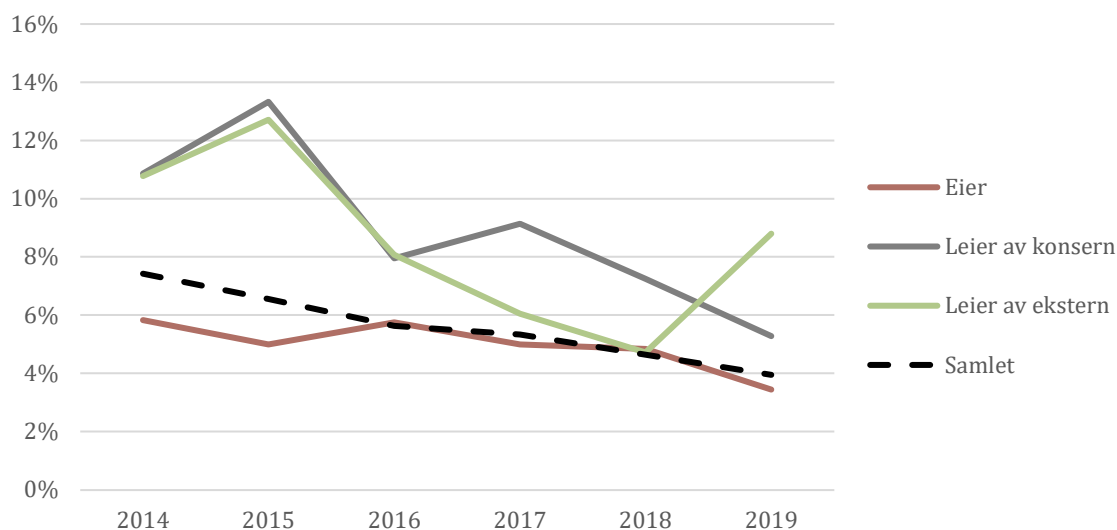


Figur 2.12 Totalkapitalrentabilitet etter virksomhetskategori, 2014–2019

\*Totalkapitalrentabilitet i utenlandskeide konsern var hhv. 22 og 20 prosent i 2014 og 2015. Gjeld og egenkapital for FUS (Trygge Barnehager) i 2017 og egenkapital for Gnist i 2018 er beregnet som gjennomsnittet av foregående og påfølgende år. Se forklaring i avsnitt 1.3

Dersom vi i stedet for å inndele barnehagene etter virksomhetskategori, inndeles de etter hvordan eiendommene eies, ser vi en gjennomgående høyere totalrentabilitet for de som leier, enn de som eier (se Figur 2.13). Dette har sammenheng med lavere gjeld blant de som leier.

Konsernene utgjør en stor andel av de som leier av nærstående, og er blant de som har hatt høyest lønnsomhet over tid, noe som gjør at de også har hatt høyere total kapitalrentabilitet enn de som eier.



Figur 2.13 Total kapitalrentabilitet etter eierskap til eiendom, 2014–2019.

## 2.2.5 Egenkapitalrentabilitet

Egenkapitalrentabilitet (EK-rentabilitet) defineres her som ordinært resultat før skatt som andel av egenkapitalen 31.12. EK-rentabiliteten gir spesielt eieren av et foretak informasjon om hvilken avkastning eierne får som andel av innskutt og opptjent kapital som ikke er lånefinansiert.

Den målte EK-rentabiliteten påvirkes direkte av hvor stor egenkapitalen er. Egenkapital er en virksomhets eiendeler fratrukket gjeld. Høyt resultat og lav egenkapital gir svært høy EK-rentabilitet. Samtidig er lav egenkapitalandel forbundet med større risiko enn om egenkapitalandelen er høy, fordi man da har mindre buffer for å tåle dårlige økonomiske resultater. Jo høyere gjelden er, jo viktigere er dette poenget, siden økonomien da bør tåle økte renter. Lav egenkapitalandel øker dermed risikoen for konkurs.

Vesentlige omdisponeringer av egenkapitalen i barnehager gir utslag i EK-rentabiliteten, uten at driftslønnsomheten trenger å være endret. For eksempel vil et foretak som nedbetaler et lån, redusere EK-rentabiliteten alt annet likt, fordi egenkapitalen øker når gjelden reduseres (siden egenkapital er eiendeler minus gjeld). Det er dermed ikke uten videre lett å sammenligne EK-rentabiliteten mellom selskaper, virksomhets kategorier eller næringer, uten å også drøfte eierens risikovillighet og finansielle situasjon.

Vurderinger av EK-rentabiliteten bør ha ovenstående for øye. Nedenfor analyserer vi utviklingen i EK-rentabiliteten på samme måte som for driftsmargin og resultatgrad, men vil samtidig påpeke at denne drøftingen i mindre grad enn de foregående resultatmålene gir informasjon om barnehagenes driftsmessige utvikling. Det driftsmessige overskuddet påvirker imidlertid EK-rentabiliteten.

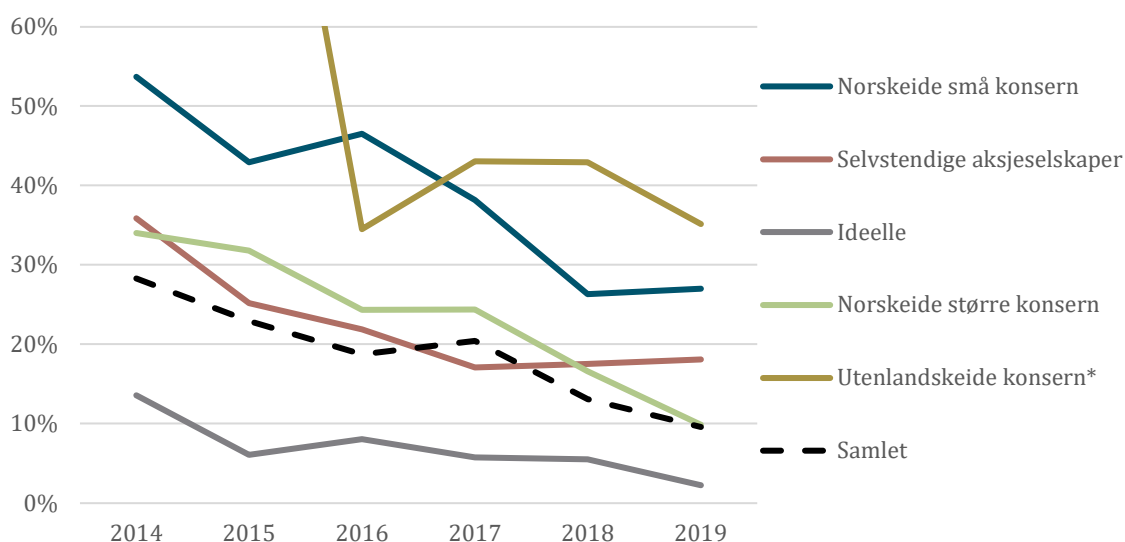


I perioden 2014–2019 har EK-rentabiliteten sunket for samtlige virksomhetskategorier, men i varierende grad. Reduksjonen over tid har sammenheng med økt egenkapital over tid, som vist i Figur 3.4 i kapittel 3.

Private barnehager hadde en EK-rentabilitet lik 9,6 prosent i 2019. Utenlandskeide konsern og norskeide små konsern har hatt høyere EK-rentabilitet enn resten i perioden 2014–2019. I Figur 3.3 viser vi hvordan egenkapitalandelen i virksomhetskategoriene har utviklet seg, og vi ser blant annet at norskeide små konsern har hatt lav egenkapitalandel, noe som isolert sett øker EK-rentabiliteten. Det samme gjelder selvstendige aksjeselskaper. Ideelle har hatt høy egenkapitalandel (se Figur 3.3). Samtidig har de ideelle hatt lav lønnsomhet, som vist tidligere i dette kapitlet. Dermed ser vi at disse også har lav EK-rentabilitet.

Utenlandskeide konsern hadde en EK-rentabilitet på 35 prosent i 2019, en reduksjon fra 123 prosent i 2014. Virksomhetskategorien er i stor grad påvirket av en aktør som hadde en kraftig reduksjon i ordinært resultat før skatt i fra 2015 til 2016. Fra 2016 til 2019 hadde aktøren økende egenkapitalrentabilitet. Endringer i sammensetningen av utenlandskeide konsern på grunn av oppkjøp i 2018 og 2019 har redusert den gjennomsnittlige egenkapitalrentabiliteten for virksomhetskategorien.

Norskeide større konsern er den største eiergruppen, målt i egenkapital, og ligger derfor naturlig nok nær gjennomsnittet for sektoren i perioden 2014–2019. Trygge Barnehager AS trakk store summer ut i konsernbidrag fra FUS-barnehagene i 2017, noe som førte til lavere egenkapital i FUS-barnehagene. Midlene ble tilbakeført til barnehagene som innskutt egenkapital i 2018. I Figur 2.14 har vi derfor beregnet en 2017-verdi for egenkapitalen til FUS-barnehagene som er gjennomsnittet av 2016 og 2017.



Figur 2.14 Egenkapitalrentabilitet i private barnehager

\* Egenkapitalrentabiliteten i utenlandskeide konsern var hhv. 123 og 112 prosent i 2014 og 2015. Egenkapital for FUS Trygge Barnehager i 2017 og Gnist i 2018 er beregnet som gjennomsnittet av foregående og påfølgende år. Se forklaring i avsnitt 1.3XXX

## 2.2.6 Vurdering av kapitalavkastningsmål

Egenkapital kan ses på som en restpost i balanseregnskapet (eiendeler minus gjeld). Dersom bygninger og andre varige driftsmidlers reelle verdi er undervurdert i regnskapet, er også egenkapitalen undervurdert. Som vist i NOU 2020:13 er den bokførte egenkapitalen lavere enn den reelle egenkapitalen (se kapittel 20 i NOU 2020: 13). Den reelle EK-andelen er derfor langt høyere, noe som kommer frem ved salg. Dette er en kilde til overvurdering av egenkapitalrentabiliteten.

Egenkapitalrentabilitet er investorenes avkastningsmål, men den er vanskelig å benytte for å forstå aggregert utvikling uten å også drøfte ulike eieres risikovurderinger og finansielle situasjon. Vår vurdering er at den er mindre relevant å følge for regulatorisk overvåkning på aggregert nivå.

Egenkapitalrentabilitet gir et skjevt bilde av lønnsomheten fordi den er preget av egenkapitalandelen. Dermed reflekterer den i mindre grad høy eller lav lønnsomhet enn det totalkapitalrentabiliteten gjør. Totalkapitalrentabiliteten er mer egnet til å kunne si noe om lønnsomheten er god eller dårlig ut ifra en interesse for den finansielle situasjonen i sektoren, fordi den tar hensyn til den totale kapitalbindingen. Totalkapitalrentabiliteten er mindre variabel og i mindre grad påvirket av finansieringsstrategien, siden den er basert på summen av egenkapital og gjeld. Når gjeldsgraden er varierende og delvis høy, er totalkapitalrentabiliteten mer sammenlignbar mellom barnehager enn egenkapitalrentabiliteten.

Vår vurdering er at totalkapitalrentabilitet er det mest relevante kapitalavkastningsmålet å følge for myndigheter.

## 2.2.7 Sammenligning med andre næringer

For å kunne vurdere størrelsen på lønnsomheten i barnehagesektoren er det nyttig å sammenligne med andre næringer. En slik sammenligning er nyttigst dersom vi bruker sammenlignbare næringer, dvs. at markedet som foretakene opererer i, rammevilkårene de har, og kapitalintensiteten i produksjonen er relativt lik. Det er ingen andre næringer i Norge som har de samme rammevilkårene og opererer i et fullt ut sammenlignbart marked som private barnehager. Private barnehager får tilskudd og opererer ikke under et anskaffelsesregime, som for eksempel private barnevernsinstitusjoner og sykehjem gjør. Videre forplikter barnehageloven de private til å bruke tilskudd slik at det kommer barna til gode. Imidlertid kan vi finne andre næringer med noenlunde sammenlignbar kapitalintensitet.

Vi har valgt å sammenligne med annen tjenesteproduksjon som hotellvirksomhet og drift av restauranter og kafeer fordi de har lignende kapitalintensitet og er tjenestenæringer, og andre velferdstjenester i form av barnevernsinstitusjoner, friskoler, sykehjem og spesialisthelsetjenesten i form av sykehustjenester.<sup>12</sup>

---

<sup>12</sup> Spesialisthelsetjenesten - Sykehustjenester (86.101, 86.102, 86.103, 86.104, 86.105, 86.106, 86.107), barnevernsinstitusjoner (87.901), friskoler (85.201, 85.310 og 85.320), sykehjem (87.101 og 87.102), overnatting (55.101 og 55.102) og servering (restaurantdrift: 56.101). Friskolene er definert i tråd med liste over godkjente friskoler fra Utdanningsdirektoratet til NOU 2020: 13.

Hotellvirksomhet omfatter hoteller, feriehoteller, hoteller med suiter/leilighetshoteller, spahoteller, konferansehoteller og moteller. Drift av restauranter i forbindelse med hotellvirksomhet er også inkludert her.

Drift av restauranter og kafeer omfatter restauranter, kafeer og kafeteriaer.

Barnevernsinstitusjoner består både av sentre for foreldre og barn og barnevernsinstitusjoner. Det fins både ideelle og kommersielle leverandører av tjenestene, og disse må godkjennes av Bufetat. Nasjonale rammeavtaler (som er innenfor det offentlige anskaffelsesregimet) om kjøp av plasser i institusjoner gjøres av Bufdir, men det er Bufetats regioner som gjør avrop. Anskaffelsene skjer gjennom ordinære anbudskonkurranser, som det er nærliggende å tenke at har en prisdempende effekt.

Sykehjem<sup>13</sup> er en del av det kommunale tjenestetilbudet, og private tjenester kjøpes inn av kommunene gjennom anbudskonkurranser.

Sykehus tjenester består av alminnelige somatiske sykehus, somatiske spesialsykehus, andre somatiske spesialinstitusjoner, institusjoner i psykisk helsevern for voksne, barn og unge, rusmiddelinstusjoner og rehabiliterings- og opptreningsinstitusjoner. Blant alminnelige somatiske sykehus finner vi helseforetakene og de store private sykehusene som Lovisenberg og Diakonhjemmet, og disse store foretakene dominerer næringen sykehus tjenester.

Friskoler opererer under friskoleloven og må godkjennes av Utdanningsdirektoratet. Friskolene er, i likhet med barnehager, pedagogiske virksomheter som får tilskudd fra det offentlige. Kun friskoler som er i drift, er inkludert i tallene vi viser til under, der friskoler er utelatt fra grunnlaget i et etableringsår og året de blir nedlagt.

Tabell 2.4 oppsummerer en sammenligning av driftsmarginer i næringene. Merk at vi her benytter en annen datakilde enn i lønnsomhetsanalysene ellers, slik at tallene for barnehager i Tabell 2.4 ikke er helt sammenlignbare med driftsmarginen som framkommer av Figur 2.5. Vi legger derfor ikke vekt på nivået på lønnsomheten i barnehagene i seg selv, men konsentrerer oss om sammenligning med de andre næringene.

Barnehagene har høyere driftsmargin enn hotellvirksomhet og drift av restauranter og kafeer i alle årene vi ser på. Det samme gjelder ved sammenligning med sykehjem. Dersom vi sammenligner med barnevernsinstitusjoner, ser vi at barnehagesektoren har høyere lønnsomhet alle år unntatt 2018. Ved sammenligning med spesialisthelsetjenesten ser vi at sykehus tjenestene (som inkluderer helseforetakene) har svært lav driftslønnsomhet. Friskolene har også lavere driftsmarginer enn barnehager de fleste år, unntatt i 2018.

Forskjellene mellom næringene er om lag de samme som omtalt ovenfor dersom vi ser på resultatgrad og total kapitalrentabilitet. Dersom vi ser på egenkapitalrentabiliteten i næringene, ser vi samme mønster i forskjellene, som nevnt over. Et unntak er at drift av restauranter har høyere

---

<sup>13</sup> «Sykehjem» omfatter sykehjem, sykehjem kombinert med aldershjem eller statlig virksomhet, boform med heldøgns omsorg og pleie, re-/habiliteringsinstitusjoner som ikke er statlige eller rettet mot spesialisthelsetjeneste, fortrinnsvis en del av det kommunale tilbudet, men ev. privat eid og/eller drevet. Disse skal være hjemlet i kommunehelsetjenesteloven, hvilket stiller krav til organisert lege-, fysioterapi- og sykepleietjeneste. «Sykehjem» ekskluderer aldershjem, barneboliger og avlastningsboliger/-institusjoner hjemlet etter sosialtjenesteloven.

egenkapitalrentabilitet enn barnehager i 2018, noe som skyldes at det er klart lavere egenkapitalandel i restaurantdrift.

Tabell 2.4 Driftsmarginer i utvalgte næringer. 2014–2019.

	Barnehager	Drift av restauranter og kafeer	Hotellvirksomhet	Barnevernsinstitusjoner	Friskoler	Sykehus-tjenester	Sykehjem
2014	11,9 %	2,9 %	0,5 %	7,1 %	0,7 %	9,7 %	5,1 %
2015	11,1 %	3,0 %	-0,7 %	8,2 %	2,4 %	0,9 %	-0,7 %
2016	8,8 %	2,9 %	-0,5 %	7,9 %	1,7 %	1,0 %	0,3 %
2017	5,6 %	2,5 %	-0,1 %	3,5 %	2,1 %	0,7 %	-0,4 %
2018	3,2 %	2,1 %	-1,3 %	3,7 %	5,2 %	1,1 %	0,8 %
2019	4,0 %	2,5 %	-0,7 %	-1,3 %	2,8 %	1,1 %	1,4 %

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyses foretaks- og enhetsregister (SAFE)

Note: Foretak uten lønnskostnader og omsetning er utelatt fra beregningene.

## 2.2.8 Sammenheng mellom variasjon i lønnsomhet og andre faktorer

Hva forklarer forskjeller i lønnsomhet? Barnehagene har ulike inntektsnivåer ettersom tilskuddet fastsettes ut fra lokale kommunale kostnader. Barnehagene vil også ha ulikt kostnadsnivå, både på grunn av rammebetingelser for driften, slik som smådriftsulemper, og på grunn av prioriteringer. I dette avsnittet kobler vi lønnsomhet til ulike kjennetegn ved barnehagene for å synliggjøre forskjellene.

Vi gjør ulike typer analyser for å få frem ulike sider ved variasjonen. Innledningsvis studerer vi forskjeller mellom barnehager gruppert etter utvalgte variabler. Dette gjøres partielt for hver variabel og gir en oversikt over hvordan økonomien er i ulike typer barnehager, og hvordan den har utviklet seg over tid. Vi gjør en utvidet analyse knyttet til bemanningsnormene hvor vi ser på hvordan endringer i barnehagenes driftsmargin varierer med bemanningsnivået de hadde før normene ble innført. I analyser av de ulike virksomhetskategoriene gjør vi også noen kontrafaktiske analyser som viser hvordan resultatet hadde vært for de ulike virksomhetene dersom vi utvisker forskjeller i leiekostnader, utgifter til bygg eller personalkostnader.

Til slutt gjennomfører vi et sett av regresjonsanalyser hvor de ulike faktorene inngår som forklaringsvariabler i en helhetlig modell. Vi vet at disse kjennetegnene ikke er uavhengige, og regresjonsanalyser kan i større grad måle effekten av en variabel for gitt nivå på andre variabler. Variablene vi ser på, er valgt ut på bakgrunn av tidligere analyser av hva som har betydning for inntektsvariasjon og kostnadsvariasjon mellom private barnehager.

*Kostnader og inntekter* vil naturligvis være direkte avgjørende for lønnsomheten. Studier av disse gir ikke svar på de bakenforliggende årsakene, men kan gi en innledende oversikt over hva som har hatt størst betydning. Vi har også mulighet til å splitte kostnadene i ulike kostnadselementer. TF-rapport 615 viste at private barnehager har hatt en realøkning i personalkostnadene og en realnedgang i andre kostnader i 2018 og 2019.

*Tilskuddssatser* er en viktig del av inntektene, og disse varierer mellom kommuner. Sammenhengen mellom satser og årsresultat eller kostnader har tidligere vært studert i TF-notat 18/2018

og TF-rapport 615. I gjennomsnitt har barnehager med høyere satser både høyere kostnader og høyere overskudd, og det er funnet tegn til at fordelingen varierer etter barnehagens organisering.

*Bemanning* har en direkte kostnadskonsekvens for barnehagene og står for størstedelen av utgiftene. Nye normer for størrelsen på bemanning har også påvirket sektoren i de to siste årene av perioden vi ser på.

*Barnehagestørrelse* målt ved antall alderskorrigerte heltidsplasser har også vist seg å ha betydning for kostnadene (se for eksempel TF-notat 15/2019 og TF-rapport 615). Mye av effekten skjer trolig via bemanningsgraden, altså ved at store barnehager har stordriftsfordeler og fleksibilitet som gjør det mulig å operere med flere barn pr. årsverk enn i små barnehager. Bemanningnormene vil imidlertid ha begrenset denne muligheten. Bemanningnormen endrer kun reglene for grunnbemanningen, og stordriftsfordeler kan også være knyttet til styrerstillingen og andre administrative ressurser.

*Eierskap og organisasjonsform* er også faktorer vi grupperer barnehagene etter, omtalt som virksomhetskategorier. Virksomhetskategorier bør i liten grad være kostnadsdrivende i seg selv. Forskjeller i skatteplikt har riktignok betydning for resultatgrad, men ikke for driftsmarginen. Eierskap og organisasjonsform kan imidlertid samvariere med prioriteringen til barnehagene og derigjennom kostnader og driftsmargin (TF-notat 18/2018). Vi vet også at ulike eierprofiler har ulike måter å organisere driften på, både når det gjelder fellesadministrasjon og eierskap til bygg, og dette kan ha reelle kostnadskonsekvenser og regnskapskonsekvenser.

I regresjonsanalysene har vi i tillegg med variabler for sentralitet, andelen barn under 3 år og det øremerkede tilskuddet som ble gitt til små barnehager for å styrke bemanningen i 2018 og 2019. *Sentralitet* er målt ved Statistisk sentralbyrås sentralitetsindeks. Sentralitet kan både påvirke kostnader i private barnehager og være årsak til variasjon i kommunale satser. Tomtekostnader og mulighetene til kostnadsoptimal drift er i hvert fall to mulige årsaker til at de økonomiske resultatene kan variere med kommunens sentralitet. *Barn under tre år* krever mer ressurser men utløser også høyere tilskudd. Resultater fra tidligere analyser kan tyde på at ekstrakostnadene er lavere enn ekstrainntektene. Det er mulig at dette er i endring med de nye bemanningnormene. *Det øremerkede tilskuddet til små barnehager* har påvirket inntektssiden til disse barnehagene betydelig.

Analysene i TF-notat 18/2018 fant også at barnehagens alder, anslått ved registrert etableringsår, hadde betydning for årsresultatet. Barnehagens etableringsår rapporteres både i årsregnskap og årsmelding. Veiledningen angir at det er året for nåværende eiers etablering av drift som skal rapporteres. Stikkprøver viser imidlertid at mange ikke endrer etableringsår ved eierskifte, og dermed er det uklart hva variabelen måler. Tilnærmingen med å måle barnehagens alder gjennom rapportering av etableringsår har derfor blitt mindre aktuell over tid, og vi inkluderer ikke denne i analysene.

På grunn av manglende datagrunnlag ser vi heller ikke på lønnskostnadsvariasjoner som følge av sykefravær, ansiennitet og alder på ansatte. Det er dokumentert forskjeller mellom kommunale barnehager og private barnehager når det gjelder disse størrelsene i Velferdstjenestevalgets rapport kapittel «18. Lønns- og arbeidsforhold» (NOU 2020: 13). Det vil også være forskjeller internt mellom private, som kan være utslagsgivende for lønnsomheten, men BASIL gir

oss ikke et utgangspunkt for å analysere forskjeller mellom private barnehager langs disse dimensjonene.

I analysene som følger, har vi valgt å fokusere på driftsmargin som lønnsomhetsmål. Dette gjør vi fordi driftsmargin er det lønnsomhetsmålet som er tettest knyttet til driftsøkonomien i barnehagene for enkeltår. De strukturelle forholdene vi ser på i sammenheng med lønnsomhet, som bemanning, tilskuddssatser og barnehagestørrelse, påvirker nettopp driftsøkonomien i barnehagene. Endringer i rammebetingelser kan typisk vise seg raskt i driftsmarginen for enkeltår. Vi har imidlertid også beregnet resultatgrad parallelt og kommenterer hvorvidt dette gir grunnlag for andre konklusjoner. Regresjonsresultater for resultatgrad er presentert i tabell O og P i vedlegg.

Videre ser vi kun på ordinære barnehager. Familiebarnehager har en helt annen størrelse og variasjon i antall plasser. Data for de kommunale satsene til familiebarnehager er ikke tilgjengelig, og de fleste kommunene vil gi nasjonale satser. Bemanningsnormen og pedagognorm gjelder heller ikke for familiebarnehagene. Familiebarnehager domineres dessuten av personlig næringsdrivende, som ikke er like enkle å håndtere i lønnsomhetssammenheng siden mye av overskuddet egentlig er lønn til eier.

### **Høye kostnader pr. plass er en årsak til underskudd og lønnsomhetsvariasjon**

Ideelle barnehager og selvstendige aksjeselskaper har de høyeste kostnadene i private ordinære barnehager i 2019, som vist i tabell 3.9 i TF-rapport 615. Det skyldes at de har høyere personal-kostnader pr. plass enn de andre virksomhetskategoriene. De ideelle er også gruppen som har den høyeste andelen barnehager som gikk med underskudd samme år. Samlet kostnadsnivå er naturlig nok en forklaringsfaktor for dårlig økonomi. Overordnet er det altså slik at den gruppen som har det høyeste kostnadsnivået, de ideelle, også har høyere andel barnehager som går med underskudd. Dette finner vi også igjen innad i virksomhetskategoriene når vi skiller mellom de som går med underskudd, og de som går med overskudd.

Det er klare forskjeller i kostnadsnivå innad i virksomhetskategoriene (se Tabell 2.5). Barnehager som gikk med underskudd i 2019, hadde gjennomgående høyere lønnskostnader pr. plass enn de som gikk med overskudd. Det samme bildet finner vi når vi ser på kostnader tilknyttet bygg, bortsett fra for norskeide små konsern.

Det er klare forskjeller mellom virksomhetskategoriene i kostnader tilknyttet bygg. De store norskeide konsernene og utenlandskeide konsernene peker seg ut med gjennomgående høyere slike kostnader enn de andre. Kostnader tilknyttet bygg bidrar dermed til å jevne ut de samlede kostnadsforskjellene i forhold til bildet man får ved kun å sammenligne lønnskostnadene.

Kostnader tilknyttet bygg økte mest blant norskeide større konsern og utenlandskeide konsern fra 2018 til 2019, som vist i tabell H i vedlegg. Deler av dette kan spores tilbake til endrede leiepriser og omstrukturering hos enkeltaktører.

«Øvrige kostnader» inkluderer blant annet skatt på overskudd, og er derfor lave blant de ideelle og de som går med underskudd. Videre inngår varekostnader, som særlig består av innkjøp av mat, og fremmedtjenester. Her utpeker utenlandskeide konsern seg med høyere kostnader enn

de andre kategoriene. Når det gjelder mat, reflekteres dette også i høyere kostpenger blant utenlandskeide konsern enn de andre gruppene. Denne kostnaden har altså en direkte motsats på inntektssiden på en annen måte enn de andre kostnadspostene og påvirker ikke lønnsomheten.

Tabell 2.5 Kostnader pr. alderskorrigert heltidsplass i ordinære barnehager i 2019 inndelt etter virksomhetskategori og årsresultat etter skatt, uten personlig næringsdrivende

	Lønnskostnader <sup>a</sup> pr. plass		Kostnader tilknyttet bygg <sup>b</sup> pr. plass		Øvrige kostnader <sup>c</sup> pr. plass		Samlet pr. plass	
	Under-skudd	Over-skudd	Under-skudd	Over-skudd	Under-skudd	Over-skudd	Under-skudd	Over-skudd
Norskeide små konsern	124 631	111 323	20 004	21 489	9 905	12 766	154 540	145 578
Norskeide større konsern	112 923	106 801	29 605	23 860	10 844	12 196	153 372	142 856
Ideelle	128 463	122 924	16 825	15 346	10 343	9 745	155 631	148 014
Selvstendige aksjeselskaper	127 674	120 370	18 280	17 892	10 448	11 184	156 402	149 447
Utenlandskeide konsern	110 033	102 657	29 673	23 341	14 707	15 350	154 413	141 348
<b>Totalt</b>	<b>122 560</b>	<b>113 642</b>	<b>21 616</b>	<b>20 104</b>	<b>10 772</b>	<b>11 671</b>	<b>154 948</b>	<b>145 417</b>

Andel barnehager med underskudd: Norskeide små konsern - 31,7 %, norskeide større konsern - 30 %, ideelle - 40,7 %, selvstendige aksjeselskaper - 29,1 %, utenlandskeide konsern - 26,1 %

Samlede kostnader vil avvike noe fra kostnadsbegrepet i TF-rapport 615, hvor ikke-finansiell støtte fra eier og andre regnes med som inntekt og kostnad.

<sup>a</sup> Lønnskostnader inkluderer: Lønn, feriepenger, arbeidsgiveravgift, pensjon, arbeidsgodtgjørelse til eiere, annen personalkostnad og kostnader til innleid personell. Vi har trukket fra offentlig tilskudd vedrørende arbeidskraft og offentlige refusjoner vedrørende arbeidskraft (sykepengerefusjon m.m.)

<sup>b</sup> Totale kostnader tilknyttet bygg inkluderer: Avskrivninger, finanskostnader, husleie, reparasjon/vedlikehold av bygninger, lys, varme, renovasjon, vann, avløp, renhold mv., verktøy, inventar mv. som ikke skal aktiveres, og forsikringspremier

<sup>c</sup> Øvrige kostnader inkluderer: Varekjøp, fremmedtjenester, skatt, pluss en rekke mindre poster.

Samlede kostnader blant de som går med underskudd, er ikke så forskjellig på tvers av virksomhetskategorier. De utenlandskeide konsernene skiller seg imidlertid litt ut med lavere kostnader enn de andre virksomhetskategoriene.

Ser vi på de som går med overskudd, er det mye større variasjon, med lavere kostnader i konsernene enn blant de ideelle og de selvstendige aksjeselskapene.

I avsnittet om ordinære barnehager i 2.1 omtalte vi andelen barnehager som har gått med underskudd tre år på rad (f.o.m. 2017). I tillegg til hva som er presentert i tabellene over, har vi sett nærmere på kostnadene til disse og sammenlignet med overskuddsbarnehager. Vi ser da at leiekostnader og lønnskostnader er de viktigste forklaringsfaktorene blant alle konsernene, mens det blant selvstendige aksjeselskaper og ideelle i størst grad er lønnskostnader som skiller seg ut som høyere blant de med underskudd tre år på rad. Se tabell N i vedlegg.

Som vist ovenfor er det visse variasjoner i kostnader per plass, som fører til variasjoner i lønnsomhet. Samtidig er det også variasjoner i inntekter per plass, som også har konsekvenser for

Lønnsomheten. Når vi ser nærmere på inntektskildene, ser vi at kommunale tilskudd per plass (uten tilskudd til særskilt tilrettelegging) er høyere blant de som går med overskudd, enn de som går med underskudd. Dette gjelder totalt og innad i virksomhets kategorier. Det er også noe variasjon i foreldrebetaling per plass, kostpenger per plass og tilskudd til særskilt tilrettelegging per plass, men forskjellene i disse er mindre.

Tabell 2.6 Inntekter pr. alderskorrigert heltidsplass i ordinære barnehager i 2019 inndelt etter virksomhetskategori og årsresultat etter skatt, uten personlig næringsdrivende

	Kommunale tilskudd pr. plass		Foreldrebetaling pr. plass		Kostpenger pr. plass		Øvrige inntekter <sup>a</sup> pr. plass		Samlet pr. plass	
	Under-skudd	Over-skudd	Under-skudd	Over-skudd	Under-skudd	Over-skudd	Under-skudd	Over-skudd	Under-skudd	Over-skudd
Norskeide små konsern	118 766	122 770	21 712	21 420	2 359	2 807	4 902	6 369	147 739	153 367
Norskeide større konsern	117 376	121 596	22 290	22 036	3 107	3 086	3 828	4 672	146 600	151 391
Ideelle	118 697	122 659	22 707	22 590	2 785	2 541	5 548	6 974	149 737	154 763
Selvstendige aksjeselskaper	120 069	124 078	22 904	22 530	2 675	2 256	5 758	7 653	151 406	156 517
Utenlandskeide konsern	114 617	121 305	22 260	21 016	3 278	3 484	5 474	5 016	145 628	150 822
<b>Totalt</b>	<b>118 202</b>	<b>122 321</b>	<b>22 527</b>	<b>22 123</b>	<b>2 871</b>	<b>2 825</b>	<b>5 053</b>	<b>5 969</b>	<b>148 664</b>	<b>153 238</b>

Andel barnehager med underskudd: Norskeide små konsern - 31,7 %, norskeide større konsern - 30 %, ideelle - 40,7 %, selvstendige aksjeselskaper - 29,1 %, utenlandskeide konsern - 26,1 %

Resultatgrad pr. plass for de med overskudd: Norskeide små konsern – 7 789, norskeide større konsern – 8 535, ideelle – 6 749 selvstendige aksjeselskaper – 7 070, utenlandskeide konsern – 9 474

<sup>a</sup> Øvrige inntekter består i hovedsak av tilskudd til særskilt tilrettelegging (spesialpedagogisk hjelp)

Dersom vi sammenligner tabell 2.6 og tabell 2.5, ser vi at det er større forskjell i kostnader per plass enn inntekter per plass mellom underskudds- og overskuddsgruppene. Altså betyr kostnadsvariasjoner mer for lønnsomhetsvariasjonen enn inntektsvariasjonen. Imidlertid spiller inntektsvariasjon også en rolle, og det kan ha sammenheng med variasjon i lokale tilskuddssatser, noe vi kommer tilbake til senere i dette kapittelet.

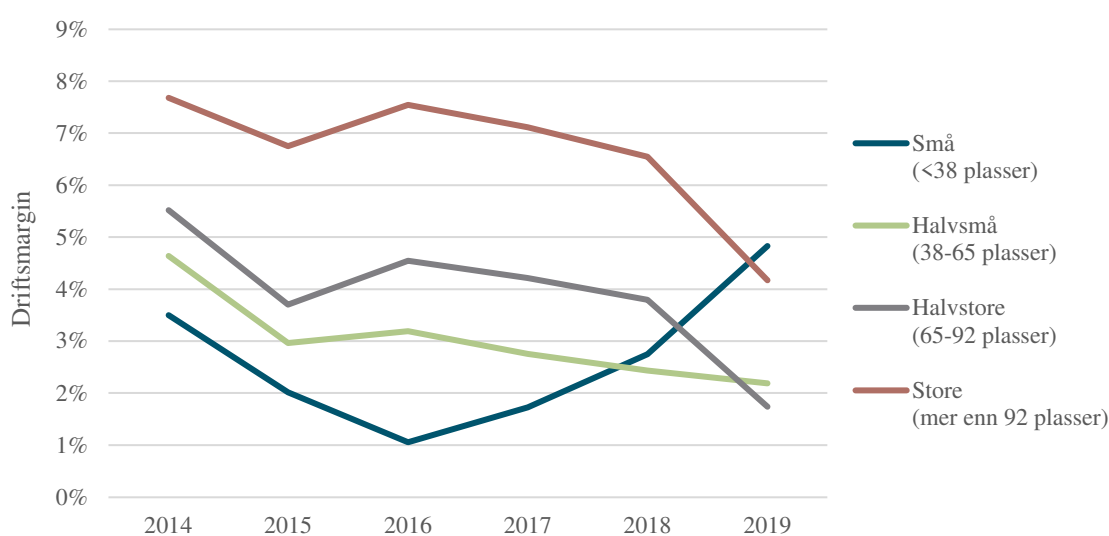
## Barnehagestørrelse

Det er kjent fra tidligere analyser at barnehagestørrelse, i betydning antall plasser, har betydning for kostnadsnivået pr. plass (TF-rapport 615). Barnehager med få plasser kan ha utfordringer med å organisere avdelingene til en drift som er kostnads optimalt tilpasset kravene i bemanningsnorm og pedagognorm, og i administreringen av barnehagen vil det også være en del faste kostnader som er uavhengig av antall plasser. Dette gjør at små barnehager i gjennomsnitt har høyere kostnad pr. plass enn store barnehager. Så lenge finansieringen pr. plass er lik for store og små barnehager, vil dette sannsynligvis gi utslag i driftsmarginen.

Figur 2.15 bekrefter betydningen av barnehagestørrelse. Barnehagene er gruppert etter antall plasser slik at gruppene blir tilnærmet like store. I perioden 2014 til 2017 er driftsmarginen høyere for større barnehager. De siste to årene ser vi at dette endrer seg som følge av at inntektene



til små barnehager er høyere pr. plass. Dette skyldes ganske sikkert at mange små barnehager i kommuner med svak bemanning har fått tilleggsfinansiering i 2018 og 2019 for å styrke bemanningen.<sup>14</sup> Dette har løftet gjennomsnittet for denne gruppen fra en situasjon med de svakeste resultatene til å ha de sterkeste økonomiske resultatene i 2019. Det ekstra tilskuddet i 2019 utgjorde nær 600 000 kroner pr. barnehage. Dette utgjør nesten 15 % økning av inntekten til en gjennomsnittlig barnehage i gruppen vi har definert som små barnehager, mens driftsmarginen har økt med ca. 4 prosentpoeng fra 2017 til 2019. En stor del av tilskuddet har altså blitt brukt til drift i barnehagene, men noe har gått til å styrke resultatene. De små barnehagene ligger likevel lavest om vi ser på gjennomsnittlig driftsmargin i perioden 2014 til 2019. Vi vet også fra analyser i TF-notat 18/2018 at det ofte tar noe tid før økt tilskudd gir utslag i økte kostnader. Hvis barnehagene har ventet til den endelige fristen for å oppfylle bemanningsnormen, vil helårseffekten først være synlig i kostnadene for 2020.



Figur 2.15 Gjennomsnittlig driftsmargin, barnehager gruppert etter antall alderskorrigerte heltidsplasser. 2014–2019.

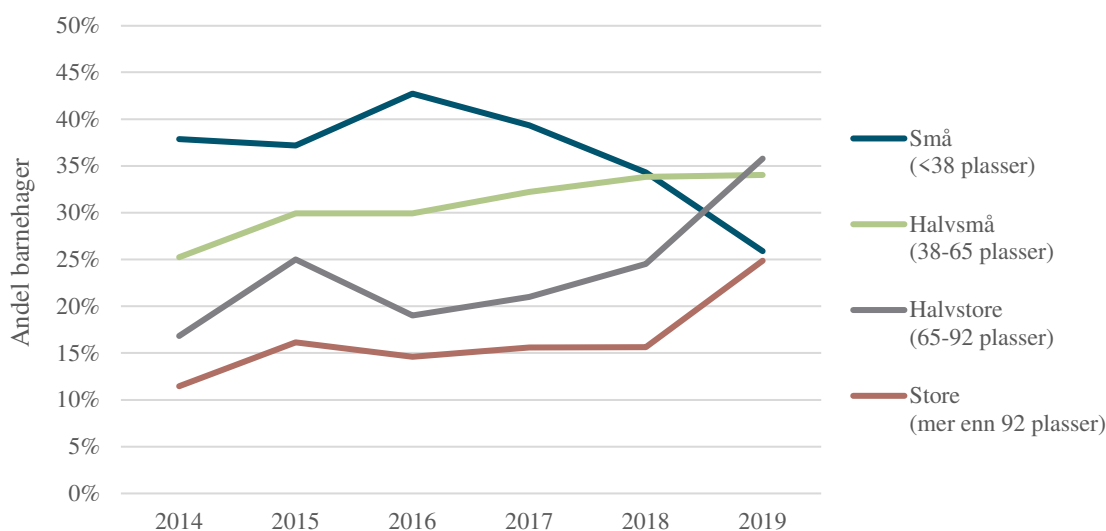
For de halvstore og store barnehagene har driftsmarginen gått ned, og da særlig fra 2018 til 2019. Det er nærliggende å knytte dette til skjerpet pedagognorm og bemanningsnorm. De private barnehagene har i snitt hatt lavere bemanning enn kommunale, men har fått tilskudd ut fra kommunale kostnader. I tiden uten bemanningsnorm ga det mulighet for høy driftsmargin gjennom å holde bemanningsgraden lav. De nye normene reduserer dette mulighetsrommet for å profitere på lav bemanning. Regresjonsanalyser vist i vedlegg til rapporten viser imidlertid at en stor andel av stordriftsfordelene består selv om vi kontrollerer for størrelsen på barnehagens grunnbemanning. Det er dermed usikkert om hele reduksjonen i driftsmargin blant store barnehager kan forklares med endrede stordriftsfordeler. Det kan være andre årsaker til sammenheng mellom størrelse og bemanning, for eksempel en felles korrelasjon med grad av profittmotiv.

<sup>14</sup> Beskrivelse av tilskuddet: <https://www.udir.no/om-udir/tilskudd-og-prosjektmidler/midler-kommuner/bemanningsnorm-i-barnehager/>

Normene kan uansett ha endret den tidligere sammenhengen mellom barnehagestørrelse og driftsmarginer, men det gjenstår å se hvordan økonomien vil utvikle seg for de minste barnehagene når det øremerkede tilskuddet tas bort.

Vi har gjort tilsvarende beregning som i Figur 2.15 med resultatgrad i stedet for driftsmargin, og gruppen med de minste barnehagene kommer noe bedre ut der relativt sett (ikke vist i figur). Denne gruppen har generelt mindre forskjell mellom driftsmargin og resultatgrad enn de større barnehagene. Over seksårsperioden 2014–2019 har små barnehager høyere resultatgrad enn de halvsmå barnehagene.

I Figur 2.16 ser vi på andelen barnehager med negativt driftsresultat, altså før finanskostnader og skatt. Figuren speiler i stor grad mønsteret i Figur 2.15. For små barnehager har andelen med negativt resultat ligget rundt 40 % før det ble gitt tilleggsfinansiering, mens det tilsvarende bare var ca. 15 % blant de største barnehagene fram til 2018.



Figur 2.16 Andel barnehager med negativt driftsresultat, barnehager gruppert etter antall alderskorrigerede heltidsplasser. 2014–2019.

## Lokale tilskuddssatser – en kilde til lønnsomhetsvariasjon

Hver kommune har egne lokale tilskuddssatser basert på kostnadsnivået i de kommunale barnehagene, og derfor vil de private barnehagenes inntekter variere mellom kommuner. Hvordan påvirker dette lønnsomheten til barnehagene? Tidligere analyser tyder på at en ekstraordinær tilskuddsøkning på kort sikt gir høyere overskudd målt ved årsresultat pr. plass (TF-notat 18/2018). Hvis det høyere tilskuddsnivået opprettholdes, vil mange barnehager over noen år tilpasse seg ved å øke kostnadsnivået, og overskuddet reduseres ned mot nivået før tilskuddsøkningen. Analysene viste også at det her var en systematisk forskjell mellom enkeltstående barnehager og barnehager som er del av konsern. For konserntilknyttede barnehager ga en

inntektsøkning i større grad en varig økning i overskuddet.<sup>15</sup> Av en varig forskjell i tilskuddsnivå ville i gjennomsnitt 35 % av denne gå til økt overskudd i konsernbarnehagene, mens 65 % gikk til høyere kostnader. Det gir på marginen en ganske høy profittandel av ekstra inntekter.

Samtidig viste en annen analyse i samme notat at både kommunalt inntektsnivå og kommunal bemanningsgrad ga signifikant høyere årsresultat i de private barnehagene i tilhørende kommune. Dette er faktorer som typisk er forbundet med høyere tilskuddsnivå. Kjennetegn ved den enkelte barnehage, som antall plasser, sammensetning av store og små barn og barnehagens alder, hadde også betydning for årsresultatet. Samlet sett viste analysene i notatet at den enkelte barnehages tilpasning gir stor variasjon i overskudd uavhengig av tilskuddsnivå, men at høyt tilskuddsnivå i gjennomsnitt også gir høyere overskudd.

TF-rapport 615 viser mer indirekte at barnehager i kommuner med høyt tilskudd både kan ha høyere kostnader og høyere overskudd. De høyeste kommunale og private kostnadsnivåene finner vi i små kommuner. Her kan både små og store barnehager ha smådriftsulemper, samtidig som små kommuner generelt har noe høyere inntektsnivå og kan velge å ha høyere ressursinnsats. Imidlertid er det bare en liten andel av de private barnehagene som ligger i disse små kommunene, og generelt vises det i rapportens avsnitt 4.4.1 at det er lite samsvar mellom variasjonen i kommunalt kostnadsnivå og variasjonen i private kostnader. Det tilsier at høyt tilskuddsnivå kan gi høye overskudd til enkelte barnehager.

Vi viser nedenfor hvordan driftsmarginen varierer mellom barnehager med ulikt nivå på kommunale satser (Tabell 2.8), men først ser vi på hvordan de kommunale satsene varierer mellom kommuner med ulik grad av sentral beliggenhet (Tabell 2.7). Vi bruker sentralitetsindeksen som Statistisk sentralbyrå lager, og som deler kommunene i seks grupper fra sentral til usentral. De sentrale kommunene er i stor grad store og tett befolkede kommuner med vekst i innbyggertall, mens usentrale kommuner er preget av spredt bosetting, lavt innbyggertall og befolkningsreduksjon.

De kommunale satsene rapporteres av kommunene i kommuneskjemaet i BASIL i desember hvert år, og det er satsene for kommende år som skal rapporteres. Sammenligning mot andre kilder tyder imidlertid på at en del kommuner rapporterer satsene for inneværende år. Vi har sjekket satsene for 2019 opp mot tall samlet inn av PBL, og der hvor satsene for 2020 i BASIL matcher med satsene for 2019 i den alternative kilden, har vi brukt denne andre kilden for satser i 2019.<sup>16</sup> Sammenligning mellom de to målene for 2019 viser at denne datarensingen har en betydning for gjennomsnittsnivået, men mønsteret mellom kommuner gruppert etter sentralitet er det samme (se de to kolonnene for 2019 i Tabell 2.7).

Tabellen viser at det er de usentrale kommunene som har høyest tilskuddssatser. De fleste barnehagene er imidlertid plassert i de sentrale kommunene i sentralitetsklassene 1, 2 og 3, og her er satsnivåene ganske like. Mønsteret er ganske likt fra år til år.

---

<sup>15</sup> I TF-notat 18/2008 brukte vi begrepet kjede i stedet for konsern, men definisjonen er den samme.

<sup>16</sup> Satsene som er samlet inn av PBL, finnes på [Barnhagemonitor.no](http://Barnhagemonitor.no). Bydelene i Oslo rapporterer separat i BASIL, og noen av dem rapporterer ulike satser. Vi har hentet sats fra nettsidene til Oslo kommune.

Tabell 2.7 Lokale tilskuddssatser etter kommunens sentralitetsklasse, 2018–2020.

	Antall kom- muner 2019	Antall pri- vate barne- hager 2019	Gjennomsnittlig tilskuddssats for storbarnsplasser			
			2018	2019	2020	2019 renset
1 Sentral	8	680	93 369	98 465	102 282	98 465
2	26	804	91 690	95 825	102 482	96 134
3	63	864	93 701	96 998	102 252	98 875
4	105	494	97 945	103 576	107 045	101 496
5	119	177	102 007	105 710	113 614	107 914
6 Usentral	100	29	110 794	115 012	116 887	119 350

Vi bruker de rensede tallene for satser i 2019 i de neste to tabellene. Tabell 2.8 viser hvordan private barnehagers driftsmargin varierer etter størrelsen på satsene. Gruppen *Satsnivå 1* tilsvarer de 25 % av kommunene som har lavest satser. Her var satsene i 2019 mellom 80 000 kroner og 95 000 kroner pr. plass, og det var 535 private barnehager i disse kommunene. Blant disse 535 private barnehagene var gjennomsnittlig driftsmargin 1,7 %, og 10 % av barnehagene hadde driftsmargin lavere enn -7,1%, dvs. ganske stort underskudd. Samtidig hadde også 10 % av barnehagene med lavest satser en driftsmargin over 10 %.

Gjennomsnittlig driftsmarginen er tilsvarende høyest, 5 %, i kommuner med de høyeste tilskuddssatsene (satsnivå 4). Samtidig er det også her en del barnehager som har negativt driftsresultat, men vi må minne om at dette er driftsresultatet i ett enkelt år, og da vil det alltid være betydelig variasjon rundt gjennomsnittet. Tabell 2.9 viser at det er en lavere andel barnehager med negativt driftsresultat i kommuner med høye satser.

Det er et mindre antall private barnehager som ligger i kommuner med høye satser, og det er liten forskjell mellom satsnivå 2 og satsnivå 3, hvor også flertallet av de private barnehagene hører til. I tråd med tidligere analyser ser det ut til at det er individuelle forskjeller mellom de private barnehagene som gir den største variasjonen i lønnsomhet.

Tabell 2.8 Driftsmargin i barnehager etter lokalt nivå for driftstilskudd til private barnehager, 2019

Satsnivå	Satsintervall (rundet av til nær- meste tusen)	Antall barnehager	Gjennomsnitt- lig driftsmar- gin	10 % laveste driftsmargin (lavere enn)	10 % høyeste driftsmargin (høyere enn)
1	80 000–95 000	535	1,7 %	-7,1 %	10,0 %
2	95 000–100 000	693	3,6 %	-3,6 %	12,7 %
3	100 000–106 000	713	3,5 %	-4,3 %	12,6 %
4	106 000–170 000	220	5,0 %	-4,9 %	14,8 %

Tabell 2.9 Andel barnehager med negativ driftsmargin etter lokalt nivå for driftstilskudd til private barnehager, 2019

Satsnivå	Satsintervall (rundet av til nærmeste tusen)	Andel barnehager med negativ driftsmargin
1	80 000–95 000	38,3 %
2	95 000–100 000	30,0 %
3	100 000–106 000	27,5 %
4	106 000–170 000	19,1 %

I en tilsvarende beregning med resultatgrad i stedet for driftsmargin fant vi at mønsteret mellom gruppene er det samme selv om resultatgrad er lavere (ikke vist i tabell).

Vi kommer tilbake til sammenhengen mellom tilskuddssats, sentralitet og lønnsomhet i regresjonsanalysene.

### Bemanningsnorm og pedagognorm har bidratt til lavere lønnsomhet

Bemanningsnormen og den skjerpede pedagognormen ble innført samtidig, men mens fristen for å oppfylle pedagognormen var 1. august 2018, hadde barnehagene frist fram til august 2019 for å oppfylle bemanningsnormen. Normene ser ut til å ha hatt en betydning for bemanningen i svært mange barnehager, jf. Tabell 2.10. Andelen private barnehager som oppfylte normene i forkant, dvs. i 2017, var 14,5 %. I desember 2018 var tilsvarende tall 52 %, og året etter var det 82,7 % av de private barnehagene som oppfylte begge normene. Noen av disse barnehagene er avhengige av dispensasjoner for å nå det innskjerpede kravet i pedagognormen.

Ser vi på utviklingen i antallet som bare oppfyller pedagognormen, kan det se ut til at ca. 20 % av barnehagene som ikke oppfylte noen av normene i 2017, hadde en tydelig prioritering som gikk på å oppfylle pedagognormen i 2018 og bemanningsnormen i 2019. Dette tilsier at den økonomiske effekten av normene har skjedd gradvis, og at vi sannsynligvis må vente til 2020 for å se den fulle effekten i regnskapene.

Tabell 2.10 Andel av barnehager i utvalget med bemanning og pedagogdekning som oppfyller bemannings- og pedagognormene som ble innført i 2018 (målepunkt 15. desember). 2014–2019.

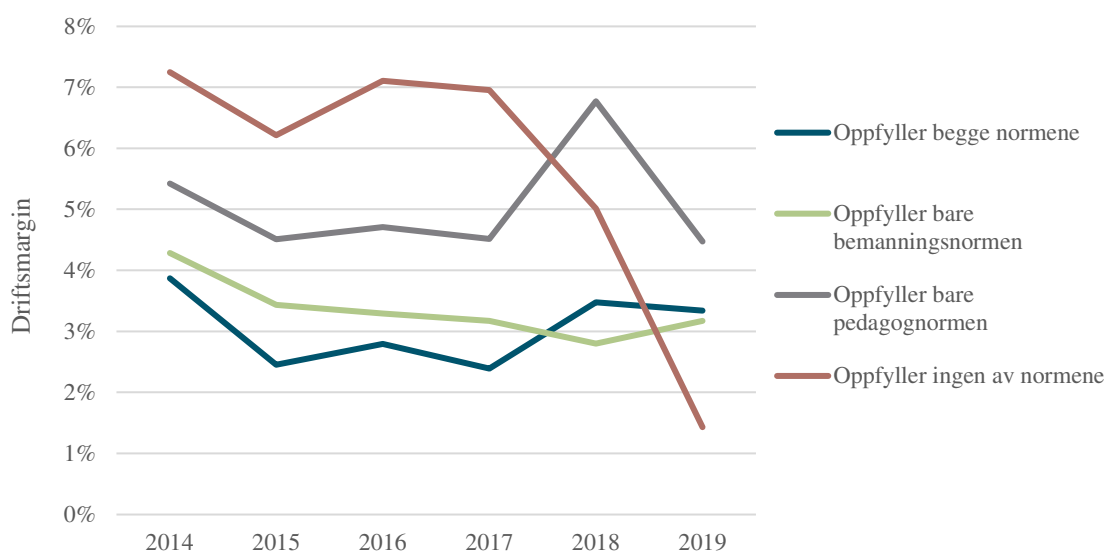
År	Oppfyller begge normene	Oppfyller bare bemanningsnormen	Oppfyller bare pedagognormen	Oppfyller ingen av normene
2014	7,9 %	31,8 %	7,4 %	52,9 %
2015	12,1 %	31,3 %	9,3 %	47,3 %
2016	12,3 %	31,0 %	10,2 %	46,4 %
2017	14,5 %	29,1 %	13,5 %	42,8 %
2018	52,0 %	7,6 %	35,7 %	4,7 %
2019	82,7 %	4,9 %	10,8 %	1,6 %

I «Q4 Financial Report 2019» for Læringsverkstedet Gruppen AS står det beskrevet at bemanningsnormen vil ha konsekvenser for gruppens overskudd, og videre at de forventer at bemanningsnormen og tilskuddssystemet med to år gammelt beregningsgrunnlag vil føre til lavere lønnsomhet enn normalt i 2020 og 2021. Denne vurderingen slutter vi oss til, og det er dermed nærliggende å anta at lønnsomheten i sektoren vil øke noe igjen etter hvert som den kommunale kostnadsøkningen kommer inn i tilskuddsgrunnlaget. Den nødvendige kostnadsveksten har likevel vært større i private barnehager enn i kommunale barnehager, ettersom de private i snitt lå lenger unna normkravene. Den ekstra kostnadsveksten som private får fordi de tidligere har hentet ut gevinst gjennom lav bemanning, vil ikke kompenseres. Dette demper framtidig lønnsomhet.

Figur 2.17 viser at det historisk har vært bedre økonomiske resultater blant de barnehagene som har hatt lav bemanning og lav pedagogisk bemanning. Vi sammenligner bemanningen med normene som ble vedtatt i 2018. Dette var altså ikke gjeldende normer gjennom hele perioden, men de fungerer som referansepunkt for hvordan barnehagene lå an. Mens de barnehagene som ikke lå på nivå med dagens normer, hadde driftsmargin rundt 7 % i perioden før 2018, lå de som oppfylte begge normene rundt 3 %. Det vil imidlertid være variasjon i økonomien innad i disse gruppene, og over tid flytter barnehager seg fra en gruppe til en annen. Det er interessant å se at de barnehagene som i 2019 fortsatt ikke oppfyller noen av normene, også er de barnehagene som har svakest resultater. Sannsynligvis er forklaringen at svak økonomi hindrer disse barnehagene fra å oppfylle normene.

Et annet interessant mønster er knyttet til de som kun oppfyller pedagognormen. Her øker gjennomsnittlig resultat fra 2017 til 2018, men går ned igjen i 2019, og det er nærliggende å anta at dette også handler om at gruppene endret seg etter hvert som barnehagene tilpasset seg normene. Det ser ut til at barnehager med gode økonomiske resultater som ikke oppfylte noen av normene i 2017, klarte å nå kravet om pedagogisk bemanning i 2018 uten at det i særlig grad gikk utover driftsmarginen. I 2019 ser det ut til at de flyttet seg videre over i gruppen som oppfyller begge normene, men trolig med redusert driftsmargin som resultat. Regresjonsanalysene gir heller ikke støtte til at pedagogdekningen har betydning for lønnsomheten.

Vi fant samme mønster i en tilsvarende beregning av resultatgrad (ikke vist her).



Figur 2.17 Gjennomsnittlig driftsmargin, barnehager gruppert etter oppfyllelse av bemanningsnorm og pedagognormene i dagens forskrift. 2014–2019.

I Tabell 2.11 og Tabell 2.12 viser vi hvordan barnehager med ulik bemanning og pedagogdekning før innføring av normene har hatt ulik økonomisk utvikling de to siste årene. Barnehagene er gruppert i fem grupper hvor én består av de som i 2017 allerede oppfylte normen, mens de fire øvrige gruppene i ulik grad måtte gjøre en innsats for å tilpasse seg. Driftsmarginen var i utgangspunktet høyere for barnehager som lå lenger unna normen. Unntaket er gruppen som hadde aller flest barn pr. pedagog, og her er det nærliggende å anta at lav pedagogdekning ikke først og fremst skyldes økonomiske motiver. Dette nyanserer kanskje sammenhengen mellom pedagognorm og lønnsomhetsendringer noe og åpner for at det kan være flere årsaksretninger i forholdet mellom økonomi og pedagogdekning.

Etter innføring av normen er forskjellene i resultater betydelig mindre, og det er tydelige tegn til at lav bemanning har vært en viktig faktor for høy driftsmargin.

Vi har gjort tilsvarende beregning med resultatgrad i stedet for driftsmarginen, og mønsteret var ganske likt (ikke vist her).

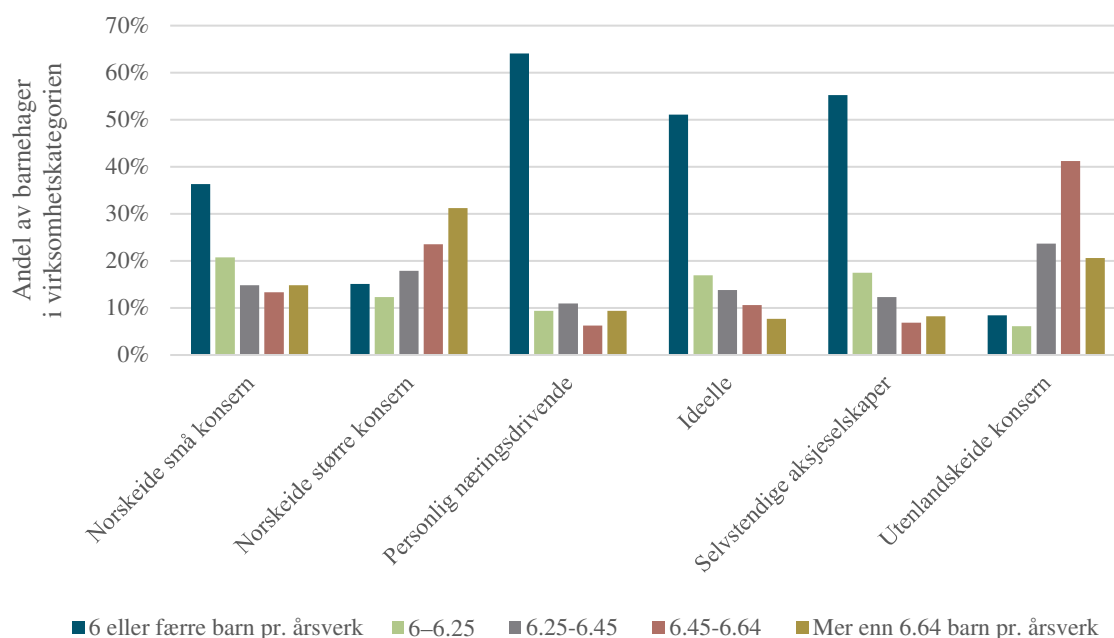
Tabell 2.11 Endring i driftsmargin fra 2017 til 2019, barnehager gruppert etter bemanning i 2017

Bemanning 2017	Antall barnehager	Snitt barn pr. årsverk 2019	Driftsmargin		
			2017	2019	Endring
6 eller færre barn pr. årsverk	863	5,5	2,2 %	2,9 %	0,6 %
6–6,25	333	5,8	4,2 %	3,0 %	-1,2 %
6,25–6,45	333	5,8	4,5 %	3,2 %	-1,3 %
6,45–6,64	333	5,9	5,2 %	2,7 %	-2,5 %
Mer enn 6,64 barn pr. årsverk	332	5,9	7,3 %	3,8 %	-3,4 %

Tabell 2.12 Endring i driftsmargin fra 2017 til 2019, barnehager gruppert etter pedagogdekning i 2017

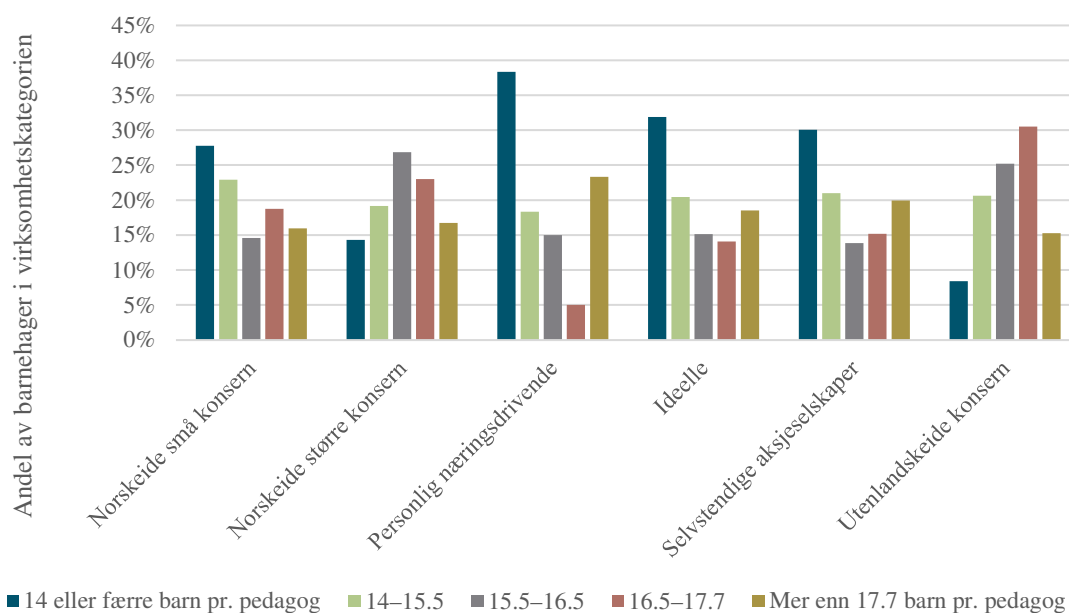
Pedagogdekning 2017	Antall barnehager	Snitt barn pr. pedagog 2019	Driftsmargin		
			2017	2019	Endring
14 eller færre barn pr. pedagog	579	12,6	2,8 %	3,0 %	0,3 %
14–15,5	459	13,0	4,1 %	2,6 %	-1,4 %
15,5–16,5	416	13,0	4,6 %	3,0 %	-1,6 %
16,5–17,7	396	13,2	5,3 %	3,1 %	-2,2 %
Mer enn 17,7 barn pr. pedagog	408	13,0	3,9 %	3,7 %	-0,2 %

Hvordan har dette påvirket de ulike virksomhetskategoriene, og forklarer det hvordan resultatene har utviklet seg for disse? I Figur 2.5 fant vi at særlig norskeide større konsern hadde hatt en markert nedgang i driftsmargin fra 2017 til 2019. Figur 2.18 og Figur 2.19 viser at norskeide større konsern, sammen med utenlandskeide konsern, hadde en lavere bemanning og lavere pedagogdekning enn andre virksomhetskategorier før normene ble innført. Utenlandskeide konsern hadde ikke den samme nedgangen i resultat, men her kan utviklingen i resultat være preget av at mange barnehager ble definert som utenlandskeide konsern etter 2017, så sammensetningen av gruppen har endret seg betydelig. Figuren viser at det generelt har vært store forskjeller i bemanning mellom de ulike eierkategoriene



Figur 2.18 Barn pr. årsværk i 2017, barnehager gruppert etter virksomhetskategori i 2019





Figur 2.19 Barn pr. pedagog i 2017, barnehager gruppert etter virksomhetskategori i 2019

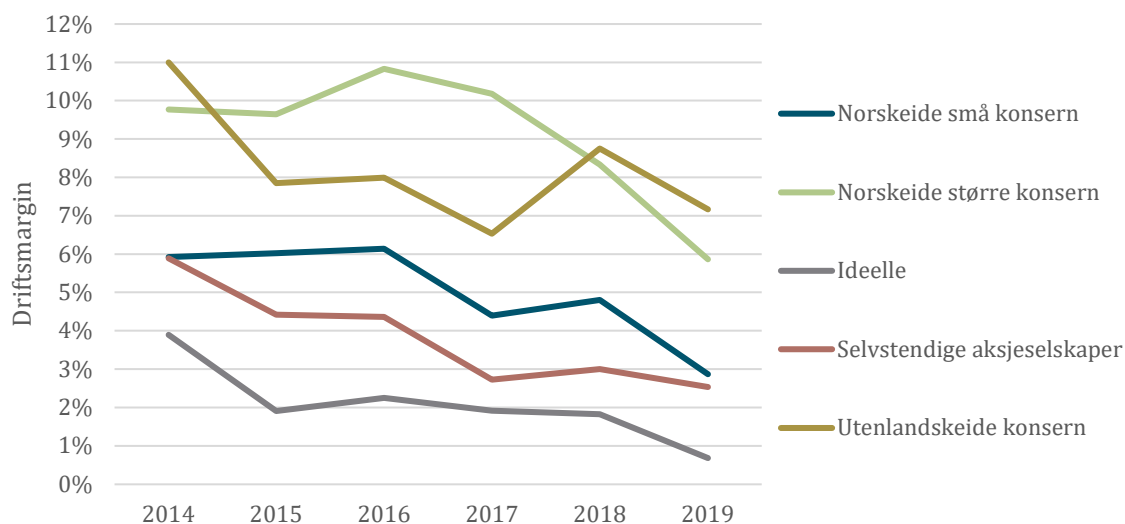
De neste avsnittene presenterer kontrafaktiske analyser hvor vi presenterer hvordan lønnsomhetsvariasjonen mellom ulike virksomhetskategorier ville vært om alle barnehagene hadde gjennomsnittlig nivå på henholdsvis leiekostnader, samlede kostnader til bygg og personalkostnader.

### Forskjeller i leiekostnader demper lønnsomhetsvariasjon

I temakapittelet i TF-rapport 615 så vi på variasjon i leiekostnader og samlede kostnader knyttet til bygg. Blant annet så vi at både store norskeide konsern og utenlandskeide konsern hadde relativt høye leiekostnader, sammenlignet med de andre gruppene. Hvordan hadde lønnsomheten vært dersom alle barnehagene som leier, hadde helt gjennomsnittlige leiekostnader?

I Figur 2.20 har vi omregnet driftsresultatene i private ordinære barnehager ved å erstatte hver barnehages faktiske leiekostnad med den gjennomsnittlige leiekostnad pr. plass i sektoren. Vi utelater barnehagene som eier byggene sine i beregningen, men disse er likevel inkludert i figuren (med faktiske kostnader). Figuren kan sammenlignes med Figur 2.5.

I barnehagene som faktisk hadde høyere (lavere) leiekostnader enn gjennomsnittet, vil den kontrafaktiske driftsmarginen stige (synke), fordi de blir tillagt lavere (høyere) kostnader enn de egentlig hadde. Dermed øker driftsmarginene i utenlandskeide konsern og norskeide større konsern, mens driftsmarginene synker i de andre gruppene, jf. Figur 2.5. Altså fører variasjonen i leiekostnader til at lønnsomhetsvariasjonen i sektoren dempes, fordi gruppene med lavest lønnsomhet også har de laveste leiekostnadene, og gruppene med høyest lønnsomhet har de høyeste leiekostnadene.



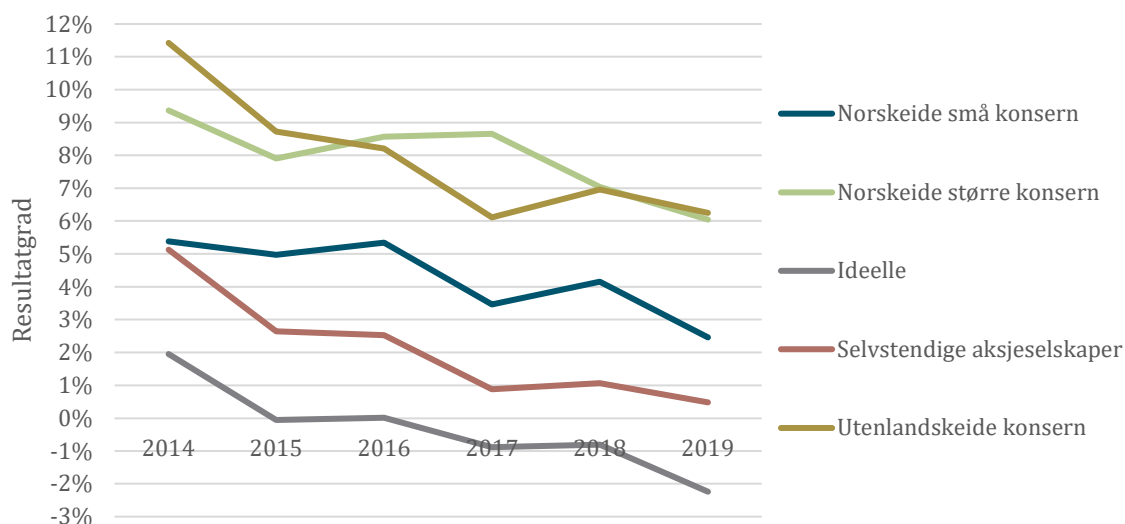
Figur 2.20 Kontrafaktiske driftsmarginer ved justerte leiekostnader i ordinære private barnehager etter virksomhetskategori, uten personlig næringsdrivende. 2014–2019.

Andelen som leier, er ikke helt lik i alle gruppene, og analysen blir mer komplett og gjelder for hele sektoren dersom vi ser på totale kostnader tilknyttet bygg istedenfor kun leiekostnadene.

### Forskjeller i kostnader tilknyttet barnehagebygg demper lønnsomhetsvariasjon

Med samme metode som i det ovenstående undersøker vi hvordan kontrafaktiske resultatgrader i sektoren blir dersom vi justerer totale kostnader tilknyttet bygg i alle barnehager til å være lik gjennomsnittskostnaden for hele sektoren. Forskjeller i kostnader tilknyttet bygg mellom virksomhetskategoriene er dokumentert i Tabell 2.5. Vi bruker her resultatgrad fordi finanskostnader er inkludert i kostnadsaggregatet (kostnader tilknyttet bygg).

Når vi tar hensyn til flere kostnadselementer, og også endrer lønnsomheten til de som eier barnehagebyggene de driver i, blir forskjellene i resultatgrad enda større enn forskjellene i driftsmarginer var i forrige del der vi kun så på leiekostnader (se Figur 2.21). Dersom ideelle barnehager hadde hatt gjennomsnittlige kapitalkostnader, ville de hatt negativ lønnsomhet samlet sett. Samtidig ville de gruppene som i utgangspunktet har relativt høye kapitalkostnader, som utenlandskeide konsern og norskeide større konsern, hatt klart høyere lønnsomhet dersom kapitalkostnadene deres var lik gjennomsnittet (ved sammenligning av Figur 2.21 og Figur 2.8.)

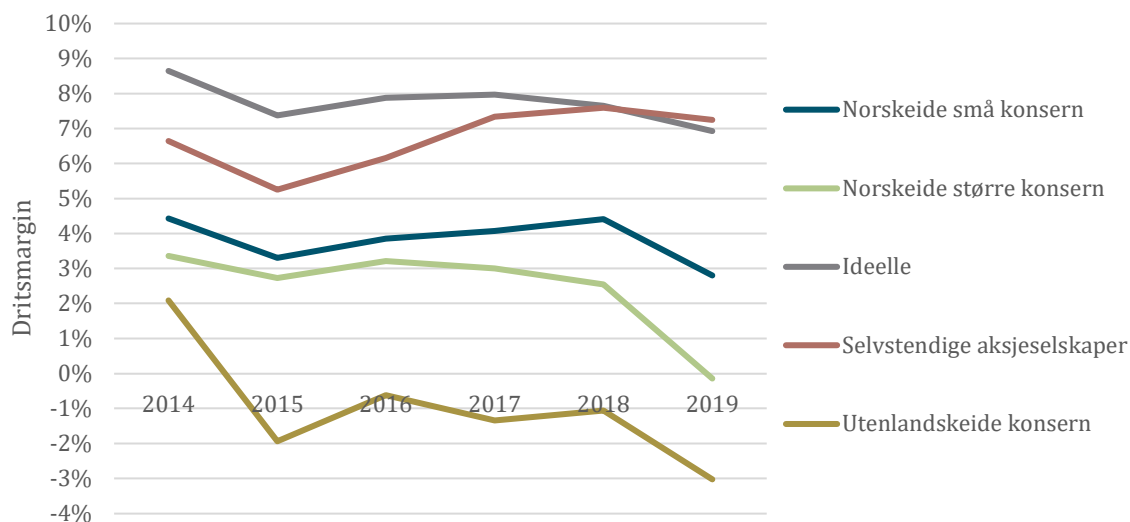


Figur 2.21 Kontrafaktiske resultatgrader ved justerte kapitalkostnader i ordinære private barnehager etter virksomhetskategori, uten personlig næringsdrivende. 2014–2019.

### Forskjeller i lønnskostnader forklarer mye av variasjonen i lønnsomhet mellom virksomhetskategorier

Det viktigste kostnadselementet i barnehager er lønnskostnadene. I Tabell 2.5 så vi at lønnskostnadene pr. plass varierer en del mellom virksomhetskategoriene i 2019. Siden dette kostnadselementet er av større omfang enn leiekostnader og kapitalkostnader, er det grunn til å tro at en kontrafaktisk analyse for lønnskostnader vil vise større endringer i lønnsomhet enn det vi så i Figur 2.20 og Figur 2.21. Ved å innføre gjennomsnittlig lønnskostnad i alle private ordinære barnehager og justere driftsresultatet deretter, beregner vi en kontrafaktisk driftsmargin for alle barnehagene.

Resultatene stemmer med resonnementet over, og vi ser store utslag i driftsmarginene sammenlignet med de faktiske driftsmarginene i Figur 2.5. Virksomhetskategoriene med de laveste lønnskostnadene opplever kraftig nedgang i driftsmarginene, mens de som i utgangspunktet har høye lønnskostnader opplever en økning i driftsmarginene. I tråd med kostnadsforskjellene vist i Tabell 2.5, er det de ideelle og de selvstendige aksjeselskapene som får økte driftsmarginer, og konsernene som får størst nedgang. Forskjeller i lønnskostnader er altså den viktigste faktoren for å forklare forskjeller i lønnsomhet. Rangeringen av virksomhetskategoriene endres faktisk totalt av de kontrafaktiske lønnskostnadene.



Figur 2.22 Kontrafaktiske driftsmarginer ved justerte lønnskostnader i ordinære private barnehager etter virksomhetskategori, uten personlig næringsdrivende. 2014–2019.

## Regresjonsanalyser

De partielle analysene viser at lønnsomheten varierer med både kommunal variasjon i satser, barnehagestørrelse og virksomhetskategori og bemanning. Samtidig henger disse størrelsene sammen. Regresjonsanalyser kan hjelpe oss å se effektene av hver faktor, kontrollert for størrelsen på de øvrige faktorene. Vi presenterer resultater fra to ulike regresjonsmodeller med driftsmargin som lønnsomhetsmål, begge beregnet for hvert av årene 2017 til 2019. Beskrivende statistikk for variablene i modellen er presentert i tabell Q i vedlegget.

I Modell 1 er forklaringsvariablene kommunal tilskuddssats, sentralitetsindeks, barnehagestørrelse målt ved antall plasser, andel små barn og virksomhetskategorier. Resultatene for virksomhetskategoriene måler hvorvidt den delen av driftsmarginen som ikke er forklart av andre variabler i modellen, varierer systematisk med virksomhetskategori. Alle virksomhetskategoriene måles mot enkeltstående aksjeselskaper, som her er valgt som referansekategori. Estimaten angir derfor hvor mye den gjennomsnittlige driftsmarginen eller resultatgraden til virksomhetskategorien avviker fra gjennomsnittet for de enkeltstående aksjeselskapene.

Videre har vi med det øremerkede tilskuddet som ble gitt til små barnehager for å styrke bemanningen i 2018 og 2019. Statistikken presentert i Figur 2.15 tydet på at dette tilskuddet hadde stor betydning for resultatene til de små barnehagene, og det bekreftes av analysene her.

I Modell 2 har vi de samme forklaringsvariablene som nevnt over, men i tillegg inkluderer vi bemanning, målt som plasser pr. årsverk som i bemanningsnormen, og en variabel som måler pedagogdekning etter samme definisjon som i pedagognormen. Ansatte med dispensasjon er inkludert som pedagoger. Samtidig som størrelsen på bemanningen er et valg som den enkelte barnehage gjør, må det antas at forskjeller i bemanning delvis også er en effekt av barnehagestørrelse og andel små barn. Det er trolig også en viss sammenheng mellom bemanning og virksomhetskategoriene. Når vi kontrollerer for bemanning, vil derfor den målte effekten av disse andre forklaringsfaktorene kunne svekkes, selv om det er disse som gir den bakenforliggende

forklaringen på deler av bemanningsvariasjonen. Det er for å synliggjøre nyansene i hva som er forklaringsfaktorene, at vi kjører begge varianter av modeller.

Analyseresultatene presenteres i tabeller med parameterestimer og t-verdier. Parameterne viser gjennomsnittlige effekt av en endring i den tilhørende forklaringsvariabelen. T-verdiene angir hvor sikkert det er at en positiv (negativ) verdi faktisk viser en positiv (negativ) sammenheng. En t-verdi over 1,96 i absoluttverdi angir 95 % signifikans, og verdier nærmere null regnes som usikre.

Det er driftsmarginen som er avhengig variabel i analysene. Vi har gjort tilsvarende analyser av resultatgraden, og forskjellene er små. Stordriftsfordelene er litt større for driftsmarginen enn for resultatgraden, noe som peker mot at større barnehager har høyere finanskostnader i snitt. Dette stemmer med funn fra TF-rapport 615. Samme effekt ser vi hos virksomhetskategorien norskeide større konsern, som svekkes relativt til de andre virksomhetskategoriene når vi går fra driftsmargin til resultatgrad. Ellers er resultatene tilnærmet de samme for de to lønnsomhetsmålene. Den videre diskusjonen fokuserer derfor på analysene av driftsmargin. Analysene av resultatgrad er dokumentert i tabell O og P i vedlegget bakerst i rapporten.

Tilskuddssatsene har en klar positiv effekt som er stabil over år, og det har ikke stor betydning om vi inkluderer bemanningen som variabel i modellen. En parameterverdi på 0,002 betyr at 10 000 kroner høyere sats øker driftsmarginen med ca. 2 prosentpoeng. Vi har også testet betydningen av å bruke tilskuddssatser for 2019 som er rensset for tydelige feilrapporteringer, jf. beskrivelse av tilskuddssatsene tidligere i dette underkapitlet. Dette viser seg å ha minimal betydning for estimatene sammenlignet med tall som er hentet direkte fra rapporteringen i BASIL, og vi forfølger ikke dette videre.

Tilskuddssatsene skal reflektere lokalt kostnadsnivå, som kan avhenge av kommunens sentralitet, og Tabell 2.7 viste at usentrale kommuner hadde høyere satser. Samtidig kan det være geografisk variasjon i private kostnader som er uavhengig av variasjonen i kommunale kostnader. I Modell 1 finner vi en signifikant negativ effekt i 2017, noe som betyr at private barnehager i mer sentrale kommuner har svakere driftsmargin. Det er da kontrollert for variasjon i tilskuddssatser til drift. I Modell 2, hvor vi kontrollerer for bemanning, er effekten sterkere og signifikant også i 2019. Vår tolkning av det vil være at om barnehager i sentrale og usentrale kommuner hadde hatt samme bemanningsgrad, ville resultatene i sentrale kommuner vært enda svakere. Sentralitetsindeksen, som vi i analysen har delt på 1000, varierer i teorien mellom 0 og 1000, men i praksis varierer den mellom 423 og 1000 i vårt materiale. Et parameterestimat på 0,4 vil innebære at forskjellen i driftsmargin mellom barnehager i den minst sentrale og den mest sentrale kommunen anslås å være 2,3 prosentpoeng, kontrollert for øvrige variabler.

Barnehagestørrelse målt ved antall plasser har en signifikant effekt på resultatet gjennom alle analysene, noe som tyder på at store barnehager har høyere lønnsomhet. Vi har log-transformert variabelen ettersom vi fra tidligere analyser vet at sammenhengen mellom størrelse og kostnader ikke er lineær, men at det særlig er de minste barnehagene som har høyere kostnader enn resten.<sup>17</sup> En parameterverdi på 0,03 betyr at en dobling av antall plasser øker driftsmarginen med 3

---

<sup>17</sup> Vi har testet alternative funksjonsformer, og de har lite å si for modellens forklaringskraft.

prosentpoeng, og tilsvarende at en 10 % økning i antall plasser øker driftsmarginen med 0,3 prosentpoeng.

Tabell 13 Modell 1 Driftsmargin analysert uten variabler for bemanning og pedagogdekning\*

Årgang	2017	2018	2019
Konstantledd	<b>-0,2672</b> <b>(-9,87)</b>	<b>-0,3094</b> <b>(-11,27)</b>	<b>-0,2058</b> <b>(-7,16)</b>
Tilskuddssats i 1000 kroner	<b>0,0021</b> <b>(8,72)</b>	<b>0,0021</b> <b>(9,60)</b>	<b>0,0016</b> <b>(7,65)</b>
Sentralitetsindeks (/1000)	<b>-0,0335</b> <b>(-2,49)</b>	-0,0093 (-0,71)	-0,0161 (-1,18)
Antall alderskorrigerede heltids- plasser (log)	<b>0,0297</b> <b>(10,93)</b>	<b>0,0338</b> <b>(12,29)</b>	<b>0,0169</b> <b>(5,20)</b>
Andel småbarnsplasser (0–2 år)	<b>0,053</b> <b>(3,83)</b>	<b>0,0438</b> <b>(3,27)</b>	<b>0,0421</b> <b>(2,95)</b>
Norskeide små konsern	0,0055 (0,82)	-0,0001 (-0,01)	-0,0033 (-0,49)
Norskeide større konsern	<b>0,0387</b> <b>(7,99)</b>	<b>0,0188</b> <b>(4,07)</b>	<b>0,016</b> <b>(3,29)</b>
Personlig næringsdrivende	<b>0,0393</b> <b>(4,41)</b>	<b>0,0365</b> <b>(4,21)</b>	<b>0,0393</b> <b>(4,27)</b>
Ideelle	<b>-0,0111</b> <b>(-2,69)</b>	<b>-0,0151</b> <b>(-3,77)</b>	<b>-0,0163</b> <b>(-3,86)</b>
Utenlandskeide konsern	<b>-0,0173</b> <b>(-2,07)</b>	0,0034 (0,44)	0,0109 (1,45)
Øremerket tilskudd bemanning		<b>0,00608</b> <b>(14,66)</b>	<b>0,00337</b> <b>(16,74)</b>
Justert R <sup>2</sup>	0,183	0,1873	0,153
Antall observasjoner	2276	2299	2360

\* Fet skrift angir signifikans på 5 % nivå, t-verdier er oppgitt i parentes.

Vi ser at effekten av antall plasser svekkes tydelig fra 2018 til 2019, da bemanningsnormen trådte i kraft, og effekten svekkes noe av at vi kontrollerer for bemanning (går fra Modell 1 til Modell 2). Samtidig beholdes det meste av stordriftsfordelen i Modell 2, og vi finner også den samme endringen i parameter fra 2018 til 2019 selv om vi kontrollerer for bemanning. Dette viser at bemanningsnormene har utlignet deler av, men ikke hele, kostnadsfordelen av å være stor.

I innledende analyser testet vi modellvarianter uten at vi kontrollerte for ekstratilskuddet til små barnehager. Vi fant da ingen positiv effekt av barnehagestørrelse i 2019. Det øremerkede tilskuddet har tydeligvis bedret resultatene til de små barnehagene i 2019.

En høy andel småbarnsplasser bidrar også til høyere driftsmargin. Effekten blir marginalt svakere over tid, men det ser ikke ut til at bemanningsnormene har medført store endringer i kostnadsforholdet mellom små og store barn så langt.

Ifølge resultatene fra Modell 1 har norskeide større konsern og personlig næringsdrivende høyere driftsmargin enn selvstendige aksjeselskaper, mens ideelle har lavere driftsmargin. Utenlandskeide konsern har lavere driftsmargin i 2017, men skiller seg ikke signifikant fra selvstendige aksjeselskaper i 2018 og 2019. Her vet vi at det i samme periode har skjedd betydelige endringer i hvilke barnehager som inngår i denne gruppen, og det kan styre endringen i parametere over tid. Norskeide små konsern er også på nivå med de enkeltstående aksjeselskapene. Dette er

altså forskjeller etter at vi har kontrollert for ulik barnehagestørrelse og eventuelle forskjeller i tilskuddssats.

Personlig næringsdrivende har høyere overskudd enn andre barnehager, både målt ved driftsmargin og resultatgrad. Dette er også veldig stabilt over år og uavhengig av om vi kontrollerer for bemanning. Det kan være at denne gruppen av barnehager har typer av kostnader som ikke registreres i regnskapene, selv om vi har forsøkt å kontrollere for eiers arbeidsinnsats. Det er få barnehager i denne gruppen, og vi noterer oss at dette er noe som eventuelt må studeres nærmere om man ønsker sikre forklaringer.

Ser vi bort fra de personlig næringsdrivende, er det norskeide større foretak som har høyest driftsmargin. Parameterne for denne virksomhetskategorien svekkes når vi kontrollerer for bemanning, så noe av grunnen til at de har hatt høyere driftsmargin ser ut til å være lavere bemanning.

Tabell 14 Modell 2 Driftsmargin analysert med variabler for bemanning og pedagogdekning\*

Årgang	2017	2018	2019
Konstantledd	<b>-0,4388</b> <b>(-13,07)</b>	<b>-0,4455</b> <b>(-13,34)</b>	<b>-0,369</b> <b>(-10,01)</b>
Tilskuddssats i 1000 kroner	<b>0,0024</b> <b>(10,21)</b>	<b>0,0023</b> <b>(10,68)</b>	<b>0,0019</b> <b>(8,96)</b>
Sentralitetsindeks (/1000)	<b>-0,0478</b> <b>(-3,59)</b>	-0,0207 (-1,60)	<b>-0,0295</b> <b>(-2,16)</b>
Antall alderskorrigerte heltidsplasser (log)	<b>0,0234</b> <b>(8,47)</b>	<b>0,0277</b> <b>(9,57)</b>	<b>0,0127</b> <b>(3,87)</b>
Andel småbarnsplasser (0–2 år)	<b>0,0345</b> <b>(2,51)</b>	<b>0,0317</b> <b>(2,38)</b>	<b>0,0283</b> <b>(1,99)</b>
Norskeide små konsern	0,0026 (0,40)	-0,0013 (-0,20)	-0,0053 (-0,80)
Norskeide større konsern	<b>0,0258</b> <b>(5,18)</b>	<b>0,0109</b> <b>(2,34)</b>	0,0096 (1,95)
Personlig næringsdrivende	<b>0,0437</b> <b>(4,98)</b>	<b>0,0392</b> <b>(4,56)</b>	<b>0,0428</b> <b>(4,7)</b>
Ideelle	<b>-0,0111</b> <b>(-2,74)</b>	<b>-0,0146</b> <b>(-3,68)</b>	<b>-0,0159</b> <b>(-3,81)</b>
Utenlandskeide konsern	<b>-0,0247</b> <b>(-3,00)</b>	-0,0053 (-0,69)	0,002 (0,27)
Øremerket tilskudd bemanning		<b>0,0054</b> <b>(12,72)</b>	<b>0,0035</b> <b>(17,44)</b>
Plasser pr. årsverk (bemanningnorm)	<b>0,0288</b> <b>(8,79)</b>	<b>0,0244</b> <b>(7,08)</b>	<b>0,0288</b> <b>(7,18)</b>
Barn pr. pedagog (pedagognorm)	0,0007 (1,28)	0,0006 (1,03)	0,0002 (0,21)
Justert R <sup>2</sup>	0,215	0,209	0,174
Antall observasjoner	2276	2299	2360

\* Fet skrift angir signifikans på 5 % nivå, t-verdier er oppgitt i parentes.

Selv om variasjonen i de ulike faktorene ikke er uavhengig, så viser regresjonsanalysene at de fleste faktorene vi har sett på, også har signifikant selvstendig forklaringskraft.

## 2.3 Samlet vurdering av lønnsomhet og kapitalavkastning

---

Før vi gjør normative vurderinger av størrelsen på lønnsomhet og kapitalavkastning, er det verdt å dvele ved kriteriene for vurderingene. Hva skal til for å si at lønnsomheten er lav, eller at kapitalavkastningen er høy? Slike vurderinger må ta hensyn til næringens rammevilkår og hvordan det konkrete markedet fungerer.

Private barnehager mottar tilskudd fra kommunen pr. barn, og tilskuddssystemet er designet for å dekke alle typer kostnader som er relevant for driften; pensjon, lønnskostnader, administrasjonskostnader og kapitalkostnader. Innenfor dagens regelverk har private barnehager praktisk talt en evig driftsrett og dermed evig tilskuddsrett, så lenge foreldre søker barna sine til barnehagene, og barnehagen oppfyller visse krav til innhold og kvalitet. Sammenlignet med bortimot all annen næringsaktivitet har private barnehager dermed svært liten risiko tilknyttet inntjeningen.

Når risikoen er lav, trenger ikke lønnsomheten å være spesielt høy av særlig to grunner: Det er ikke like nødvendig å sette av penger til «regnværsdager», og private aktører vil likevel være interesserte i å drive næringsvirksomhet, fordi lønnsomheten er relativt trygg. Dette taler for at lønnsomheten i private barnehager kan være lavere enn gjennomsnittet av norsk næringsliv og likevel være attraktive å investere i.

I avsnitt 2.2.1 så vi at driftsmarginen i sektoren i sin helhet er lavere i 2019 enn årene 2014–2018. Dette gjelder også resultatgraden. Imidlertid er det stor variasjon innad i sektoren; ideelle aktører har lavest driftsmargin, med 1,2 prosent, og norskeide store konsern har høyest lønnsomhet, med 5,3 prosent.<sup>18</sup> Det er også en viss variasjon innad i disse gruppene.

Sammenlignet med andre næringer (jf. 2.2.7) er lønnsomheten i barnehagesektoren relativt høy, og særlig når vi tar hensyn til risikoen i næringsaktiviteten, som er mindre i barnehagesektoren enn i næringene vi sammenligner med.

Kapitalavkastningen i private barnehager har falt over tid. Dette skyldes både fallende lønnsomhet, som vist med driftsmargin og resultatgrad, men også oppbygging av egenkapital og gjeld over tid.

Variasjonen i sektoren er stor når vi ser på egenkapitalrentabilitet, men dette skyldes først og fremst ulikt nivå på egenkapitalen, noe som underbygges av mindre variasjon i totalkapitalrentabiliteten.

Av analysene om sammenhenger mellom variasjon i lønnsomhet og andre faktorer i kapittel 2.2.8, ser vi at innføringen av ny bemanningsnorm har bidratt til lavere lønnsomhet i sektoren. Lønnsomhetseffekten av pedagognormen er mindre tydelig. Lokale tilskuddssatser og variasjon i inntekter generelt forklarer noe av variasjonen i lønnsomhet, men kostnadsforskjeller tilknyttet personalkostnader forklarer mer av variasjonen. Lønnsomheten varierer også med virksomhets-kategorier og barnehagestørrelse.

---

<sup>18</sup> Personlig næringsdrivende har enda høyere resultat i 2019, men tallene for denne gruppen er usikre.



Samtidig spiller kostnader tilknyttet bygg (inkl. leiekostnader) en rolle blant særlig norskeide større konsern og utenlandskeide konsern. Disse to virksomhetskategoriene bruker relativt mer penger på dette kostnadselementet enn lønnskostnader, sammenlignet med de andre, og kostnader tilknyttet bygg har vokst mer blant norskeide større konsern og utenlandskeide konsern enn blant de andre.

For norskeide større konsern og utenlandskeide konsern spiller vekst i kostnader tilknyttet bygg en rolle i å dempe lønnsomheten fra 2018 til 2019. Imidlertid er lønnskostnadsvekst den dominerende faktoren for å forklare samlet kostnadsvekst fra 2018 til 2019 blant alle virksomhetskategoriene (se tabell J og M i vedlegg).

Når vi skiller mellom de som eier bygg og de som leier, og deler sistnevnte i høye og lave leiekostnader, ser vi at de med høye leiekostnader har klart lavere lønnsomhet (se tabell L i vedlegg). Dette gjelder både gruppen som leier av konsern, og gruppen som leier av eksterne. Gruppen med høye leiekostnader har høyt innslag av barnehager drevet av utenlandskeide konsern og norskeide større konsern. Svakere resultat skyldes imidlertid ikke høyere totalkostnader, men lavere inntekt pr. plass. Som vi så i kapittel 5 i TF-rapport 615, har leietakere i de mest sentrale kommunene høyere leiekostnader enn de i mindre sentrale kommuner, og som vist i avsnitt 2.2.8 er tilskuddssatsene lavere i de sentrale kommunene. Lav lønnsomhet blant de med høye leiekostnader kan derfor delvis knyttes til variasjonsmønsteret i de lokale tilskuddssatsene. Detaljene rundt denne systematiske inntektsforskjellen er ikke helt klar, og problemstillingen er noe som eventuelt må undersøkes nærmere i egne analyser.

En annen mulig inntektsvariasjon kommer fra variasjon i kapitaltilskuddet, som vi ikke har data for. Nylig bygde barnehager mottar høyere kapitaltilskudd. Data om etableringsår tyder ikke på at de med høye leiekostnader er eldre enn de andre, og dermed får lavere kapitaltilskudd, men vi har ikke tilstrekkelig informasjon til å si noe entydig om dette.

Vi ser at kombinasjoner av strukturelle faktorer som regionalt kostnadsnivå og tilskuddsnivå, delvis strukturelle faktorer som geografisk fordeling av virksomhetskategorier og barnehagestørrelse, og bedriftsstrategiske valg som bemanningsgrad og eierskap til bygg, påvirker lønnsomhetsvariasjonen i sektoren. For flere av faktorene kan det tenkes at årsakssammenhenger virker i begge retninger.

### 3. Kapitalstrukturer

I dette kapitlet tar vi for oss kapitalstrukturer i foretakene som driver barnehagene som rapporterer til BASIL. Vi ser nærmere på fordelingen mellom og innenfor gjeld og egenkapital, og ser endringene over tid i sammenheng med utviklingstrekk i sektoren.

Formålet med kapitlet er dels å gi leseren en bedre forståelse av utviklingen i lønnsomhet og kapitalavkastning, som omtalt i kapittel 2, og vurdere om strukturendringer i sektoren har påvirket kapitalstrukturen til de private barnehageselskapene. I kapitlet undersøker vi også om opparbeidet overskudd i sektoren viser seg i selskapenes balanse. Analysene av kapitalstrukturene gir informasjon som er relevant for å vurdere (som et utgangspunkt for mer samfunnsøkonomiske vurderinger om) foretakenes soliditet og dermed evne til å håndtere utgiftsøkninger eller inntektsnedgang uten å gå konkurs.

Barnehager er finansiert av en kombinasjon av offentlig tilskudd og foreldrebetaling. Foreldrebetalingen har en maksimalgrense fastsatt i Stortingets årlige budsjettvedtak.<sup>19</sup> Den offentlige finansieringen og dens rammer bestemmer inntektsstrømmene til barnehagene, men skaper også en større grad av forutsigbarhet for virksomhetene og familiene. Selv om sektoren ikke er markedsrettet, er den private delen i stor grad drevet med kommersielt øyemed, og analysene er derfor basert på bedriftsøkonomiske vurderinger omkring kapitalstruktur.

Kapitalstrukturen til et foretak forteller oss hvordan finansieringen av eiendelene fordeler seg på gjeld og egenkapital. Hvordan kapital er strukturert, avhenger av flere faktorer. I dette kapitlet vil vi først og fremst sammenligne foretak i ulike virksomhetskategorier, for å avdekke om utviklingen har et ulikt forløp for barnehager med ulike typer eiere. Vi sammenligner også foretak med ulikt eierskap til eiendom, for å vurdere om endringer i eierskapsstrategi påvirker kapitalstrukturen og foretakenes soliditet. Foretakenes soliditet og dermed evne til å håndtere utgiftsøkninger eller inntektsnedgang uten å gå konkurs, er relevant for kommunene som ved konkurser fortsatt vil være nødt til å ha et barnehagetilbud for alle som ønsker det.

Kapitlet kan også bidra til bedre forståelse av faktorene som påvirker lønnsomheten og kapitalavkastningen, som beskrevet i kapittel 2, samt verdiuttak fra sektoren som vi beskriver i kapittel 4. Vi ser også på om opparbeidet overskudd i sektoren viser seg i selskapenes balanse.

I perioden 2002 til 2017 økte antall barn i private barnehager mye, med utflating på slutten av perioden. Etter 2017 har barnetallet både i private og offentlige barnehager gått noe ned. Parallelt med veksten i private barnehager har innslaget av større konsern vokst, både gjennom nyetableringer og kjøp av barnehager fra mindre selskaper. Det er rimelig å anta at både kjøp og salg av barnehager og ekspansjon vil påvirke barnehagenes balanser.

---

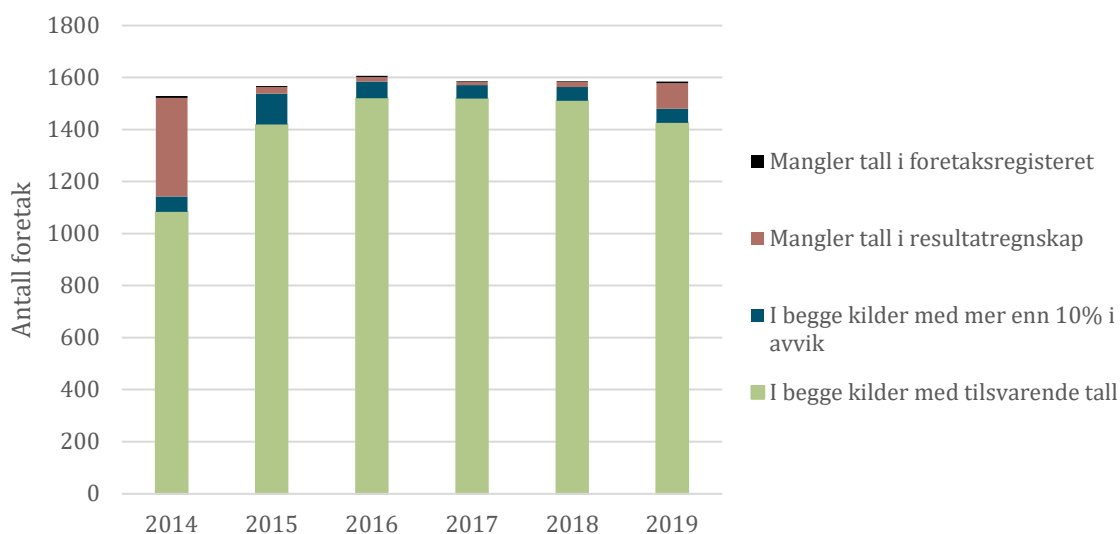
<sup>19</sup> [Forskrift om foreldrebetaling i barnehager, § 1 Maksimalgrense for foreldrebetalingen](#)

## 3.1 Datagrunnlag

Ettersom BASIL-rapporteringen ikke inneholder balanseregnskap, har vi innhentet data fra foretaksregisteret, gjennom Samfunnsøkonomisk analyses foretaks- og enhetsregister (SAFE). Tallene er på foretaksnivå og viser ikke strukturen i hver enkelt barnehage. Med andre ord viser de ikke barnehagenes balanser, men heller barnehageforetakenes balanser. Et barnehageforetak kan omfatte én eller flere barnehager, og kan også være en del av et større barnehagekonsern. En gjennomgang av dataene viser at de aller fleste foretakene fra barnehagenes resultatregnskap og årsmeldinger (BASIL) gjenkjennes i denne databasen, jf. Figur 3.1.

I arbeidet har vi sammenlignet datakildene hvor foretakene har omsetningstall i foretaksregisteret, som i stor grad samsvarer med driftsinntekter fra resultatregnskapene i BASIL. Merk imidlertid at det kan være noen avvik i tall for 2014 grunnet problemer med organisasjonsnumre i BASIL, som vanskeliggjør kobling mellom de to datasettene. Dette er løst ved å legge til grunn at barnehager med kobling i 2015 som ikke er nye, også skal ha kobling i 2014. Denne typen kvalitetskontroller er utført på flere variabler for å sikre en indre konsistens ved sammenligning av data med øvrige kapitler i denne rapporten.

Som beskrevet i avsnitt 1.3 mangler om lag 100 ordinære barnehager i tallene vi viser til her.<sup>20</sup> Dette skyldes at foretakene som eier dem også driver annen virksomhet enn barnehager, og at det ikke lar seg gjøre å isolere barnehagedelen av balanseregnskapet. Dette gjelder blant annet studentsamskipnadene.



Figur 3.1 Kontroll av antall foretak og omsetning i resultatregnskap (BASIL), foretaksregisteret og begge i perioden 2014–2019.

Note: Avvik i 2014 skyldes problemer med organisasjonsnumre i BASIL i 2014. Avvik i 2019 skyldes i stor grad inkludering av rene eiendomsselskaper som et barnehagekonsern opprettet dette året. Disse er inkludert for å fange opp gjeld og egenkapital i sektoren.

I kapittelet vil egenkapital vises samlet for den enkelte virksomhetskategori. Denne tilnærmingen har den fordel at det gir leseren et overordnet bilde. For å sikre at nyansene innad i de

<sup>20</sup> Disse inngår ikke i figur 3.1. Figur 3.1 gir kun en oversikt over foretak som er inkludert i analysene.

ulike virksomhetskategoriene fanges opp, spesielt der hvor enkelte foretak har stor innvirkning på de aggregerte tallene, supplerer vi med informasjon om spredning i verdiene. Underveis i arbeidet har vi utført kontroller ved å se på spredningsplott innad i en gruppe og om størrelsen på de ulike foretakene påvirker tallene.

## 3.2 Om finansiering

---

I dette delkapitlet forklares oppbygningen til balansen og hvilke rammer som barnehageforetak står overfor. I tillegg omtales også faktorer som påvirker virksomhetenes finansiering, samt ulike tolkninger av balansen. Redegjørelsen er ment for å gi leseren et bakteppe til analysene i 3.3.

### 3.2.1 Balansens oppbygning

Overordnet kan en virksomhet finansieres av egenkapital og gjeld, som til sammen utgjør totalkapitalen.

Egenkapitalen er den delen av virksomhetens totalkapital som eierne har stilt til rådighet for virksomheten, og som tilhører eierne. Godtgjørelsen for å stille egenkapital til rådighet er virksomhetens overskudd etter at alle forpliktelser er gjort opp.

Egenkapitalen kan øke enten ved at eierne tilfører mer egenkapital (innskutt egenkapital) eller lar opptjent overskudd forbli i selskapet (opptjent egenkapital). I tillegg kan egenkapitalen øke dersom virksomheten mottar utbytte eller konsernbidrag fra andre foretak i konsernet. Aksjeloven sier at aksjeselskap til enhver tid skal ha en forsvarlig egenkapital, basert på de ulike risikofaktorer som det står overfor, samt en aksjekapital på minimum 30 000 kroner, jf. henholdsvis § 3-4 og § 3-1 i aksjeloven.

Gjelden til et foretak er den delen av totalkapitalen som er stilt til rådighet for virksomheten i en periode mot en avtalt rente og tilbakebetaling, dvs. den delen av kapitalen andre enn eieren av virksomheten har krav på. Gjelden eies normalt av andre enn eierne av egenkapital (men kan også stilles til rådighet fra virksomhetens eiere). Gjelden kan bestå av ulike typer lån, men også andre fordringer som midler avsatt til skatt, til offentlige avgifter og til leverandører.

Gjeld som forventes tilbakebetalt innen ett år, kalles kortsiktig gjeld. Langsiktig gjeld har følgende en lengre tidshorisont for tilbakebetaling.

Gjelden kan øke som følge av behov for å finansiere investeringer, typisk med langsiktig gjeld, men også dersom driften innebærer mer kortsiktige kostnader over inntjening (drifts- eller kassakreditt) som ikke kan eller ønskes finansiert ved å trekke på egenkapitalen. Motsatt kan gjelden reduseres ved innskudd av ny egenkapital eller ved overskudd på driften.

Det finnes flere ulike regnskapsføringsstandarder for de ulike foretakene, samt noe rom for fleksibilitet innad i disse.<sup>21</sup> Samtidig ser vi at foretakene varierer i hvordan de fører de ulike postene, spesielt utbytte og konsernbidrag, samt at datakvaliteten er sterkest på de mer aggregerte nivåene. Datagrunnlaget er bygd opp som følger:

Totalkapital	Egenkapital	Innskutt egenkapital		
		Opptjent egenkapital		
		Mottatt utbytte		
		Mottatt konsernbidrag		
	Gjeld	Langsiktig gjeld	Avsetning for forpliktelser	Pensjonsforpliktelser
				Utsatt skatt
				Andre avsetninger og forpliktelser
		Annen langsiktig gjeld		Langsiktig gjeld til kredittinstitusjoner
				Langsiktige konvertible lån
				Langsiktig konserngjeld
				Obligasjonslån
				Øvrig langsiktig gjeld
				Ansvarlig lånekapital
				Kortsiktig gjeld
		Sertifikatlån		
Kortsiktig konserngjeld				
Kortsiktig gjeld til kredittinstitusjoner				
Kassakreditt				
Leverandørgjeld				
Betalbar skatt				
Skyldige offentlige avgifter				
Annen kortsiktig gjeld				
Avsatt utbytte				
Avsatt konsernbidrag				

Figur 3.2 Oversikt over balansens oppbygning i SAFE.

### 3.2.2 Tolkning av balansen

Gjeld kan framskynde en virksomhets vekst og utvikling. I slike tilfeller vil gjelden kunne betales tilbake under de gitte rammene. Ulempen ved gjeld er at risikoen øker. Gjelden skal tilbakebetales, og låntaker vil normalt ha pant i foretakets eiendeler, som barnehagebygg. I barnehage-sektoren er ikke denne risikoen begrenset til tjenestetilbyder (barnehagen) og brukerne av tjenesten (familier), men også kommunene. Kommunene er pålagt å tilby barnehageplass til alle som ønsker det. Dersom en barnehageeier påtar seg så mye forpliktelse at de må innstille ved uforutsette kostnadsøkninger, vil det påvirke kommunenes evne til å oppfylle sine forpliktelser til å tilby alle en barnehageplass.

<sup>21</sup> [Få betydelige forskjeller - Revisjon og regnskap \(revregn.no\)](http://revregn.no)

Endring i egenkapitalens andel av total kapitalen forteller oss om hvorvidt finansiering av virksomhetene har dreid fra egenfinansiering til gjeldsfinansiering, og kan fungere som en indikator på den langsiktige stabiliteten i sektoren.

For selskaper som vokser i form av oppkjøp, bør tolkningen av utviklingen i egenkapitalandelen også sees i sammenheng med nettopp veksten. Gjeldsfinansiering er mer attraktivt for eierne i perioder med lave renter og sterk vekst. I perioder med sterk vekst kan gjeldsoptak være den rimeligste finansieringen, selv om det alltid er knyttet risiko til gjeld. Når perioder med vekst avløses av mer stabile perioder, er det grunn til å vente nedbetaling av gjeld.

En virksomhet med intern konserngjeld vil også stå overfor andre lånebetingelser enn om den hadde lånt i banken eller tatt opp obligasjonslån eller konvertibel gjeld. For eksempel vil mislighold av et banklån med pant i eiendeler føre til tap av disse. Mislighold av konserngjeld kan føre til salg av eiendeler, men kan også kompenseres med interne overføringer. Av den grunn kan vi omtale gjeldsfinansieringen som høy eller lav sammenlignet med andre sektorer, men vi kan ikke si om det er irrasjonelt uten god forståelse av ulikhetene.

### **3.2.3 Faktorer som påvirker finansieringen**

Ut over det rent regnskapstekniske er det mange faktorer som kan påvirke hvordan et foretak innretter sin finansiering, som eiernes vurderinger av risiko, deres finansielle situasjon, eksterne långivers rentebetingelser o.a.

Kapitalstrukturen til et foretak varierer normalt med hvor usikre markedene er. Når usikkerheten om framtidig inntekter er høy, stiller som regel långivere krav om at eiere stiller med mer egenkapital for å yte lån. I barnehagesektoren er det relativt liten usikkerhet om innteksstrømmene, ettersom prisene er regulert og det gis faste tilskudd regulert i lov. Samtidig kan det fortsatt være usikkerheter med hensyn til kommunale beregninger av tilskudd, lokal konkurranse om barn og ulike utgifter.

Selv under en forutsetning om at eierne ønsker å optimalisere sin avkastning, kan de ha mange ulike motiver for å øke eller redusere egenkapitalen. Isolert sett vil insentivene til å tilføre egenkapital øke om eierne forventer at risikojustert avkastning ved en investering vil øke (alternativt redusere insentivene for å ta egenkapital ut av foretaket). Mer generelt vil insentivene til å plassere egenkapital i et foretak også påvirkes av forventet avkastning ved alternative plasseringer av kapitalen. Kapitalen kan alternativt plasseres i andre investeringer med høyere forventninger til risikojustert avkastning, for eksempel andre foretak eller verdipapirer, men også til eiernes forbruk. Endringer i eiernes tidspreferanse av penger, i valget mellom å ha penger i dag eller potensielt mer penger senere, samt risikoaversjon er også faktorer som spiller inn. Uavhengig av årsaksforklaring vil økte egenkapitalavsetninger og -innskudd indikere at et barnehageforetak har blitt mer attraktivt som en langsiktig investering.

Egenkapitalen reduseres dersom den må brukes for å dekke opp for underskudd. Den kan også reduseres gjennom uttak av utbytte eller konsernbidrag til andre foretak i samme konsern. Utbytte er begrenset av overnevnte krav til egenkapital, samt likviditet, og beregnes med utgangspunkt i siste års balanseregnskap, jf. § 8-1 i aksjeloven. Summen av utbytte og konsernbidrag kan ikke overskride disse begrensningene.

I balansen føres egenkapital og gjeld slik at egenkapital utgjør eiendeler fratrukket gjeld. Følgelig vil endringer i egenkapitalen ofte reflektere endringer i gjelden. For eksempel kan opptjent egenkapital reduseres ved at man reduserer gjelden.

### 3.3 Utviklingstrekk i barnehagesektoren

---

I dette delkapitlet ser vi på utviklingstrekk for ulike nøkkeltall fra balansen, fordelt etter type eier. Dette gir oss informasjon om hvorvidt barnehageforetak under ulike typer eiere har typisk ulike former for finansiering. Med dette kan vi også få et bilde av virksomhetenes risikotagning og soliditet, sammenlignet med andre typer eiere, og seg selv over tid.

#### 3.3.1 Økt soliditet i sektoren

Overordnet har soliditeten i de private barnehagene økt de siste årene. Økningen kan sees på bakgrunn av færre oppkjøp og strukturendringer blant de private barnehagene det siste året. Men eierne i flere konsern har også restrukturert balansen ved å selge bygg og nedbetale lån, noe som kan indikere både behov for å realisere gevinster og redusere finansiell risiko.

Andelen egenkapital av total kapitalen (egenkapitalandelen) øker hvis tidligere overskudd ikke tas ut av foretaket eller eierne tilfører ny egenkapital, og reduseres dersom investeringer i nye bygg eller oppkjøp av andre foretak krever mer enn tilgjengelig egenkapital, i form av likvide omløpsmidler som bankinnskudd, o.a. eiendeler.

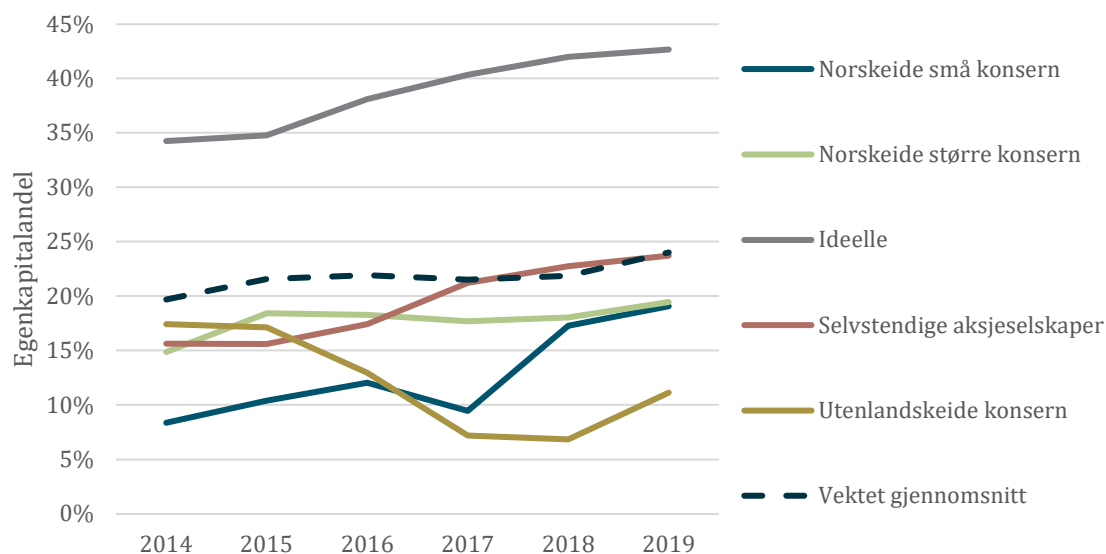
Når vi ser de private barnehageselskapene samlet, ser vi at egenkapitalandelen har økt gradvis i perioden 2014–2019. Egenkapitalandelen økte fra 20 til 24 prosent i perioden.

BDO (2018) forklarer den relativt lave egenkapitalandelen med at barnehager eier eiendommen de driver virksomheten sin på, i større grad enn i mange andre sektorer. Barnehager er ofte ansett som en lavrisiko låntaker, som gjør det enklere (og potensielt billigere) med gjeldsfinansiering i form av obligasjons- og banklån. Videre vil ordninger som Husbankens helfinansiering av bygg og tomter til barnehager (s. 396 i NOU 2020:13) ha økt insentivene til å eie ytterligere.

Den samlede egenkapitalandelen for ideelle barnehager, norskeide små konsern og selvstendige aksjeselskaper har hatt en jevn økning alle årene. Fallet i egenkapitalandel i 2017 er knyttet til disposisjoner i foretak innenfor utenlandskeide konsern.<sup>22</sup>

---

<sup>22</sup> Enkelte foretak har avvikende regnskapsår fra kalenderåret. Dette vil kunne føre til at endringer i foretaket ikke fanges opp i de aggregerte tallene før året etter. For eksempel er det en av de større aktørene som fører regnskap for perioden 1. juli i foregående år til 30. juni i inneværende år. Slik periodisering kan være hensiktsmessig, da denne følger barnehageåret.



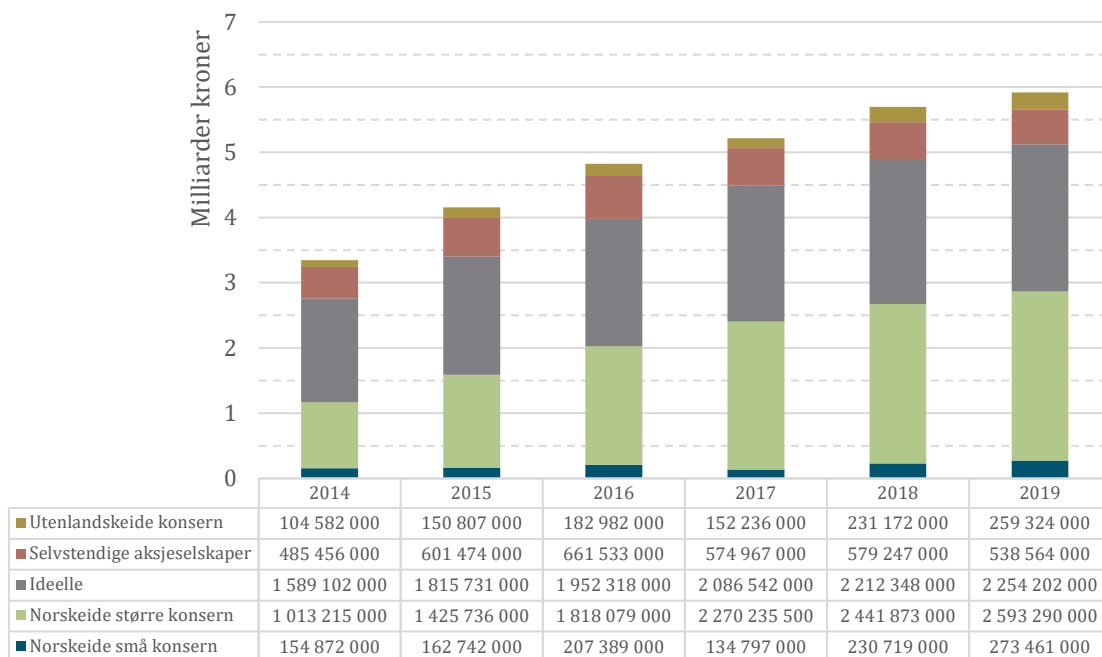
Figur 3.3 Egenkapitalandel i private foretak i barnehagesektoren etter virksomhetskategori. 2014–2019.

Note: Ulna og Gnist skiftet fra Norskeide større konsern til Utenlandskeide konsern i henholdsvis 2019 og 2018.

I beregningsgrunnlaget er tall for egenkapital for Gnist i 2018 samt egenkapital og gjeld for FUS Trygge Barnehager i 2017 beregnet som gjennomsnittet av verdier for foregående og påfølgende år. Se forklaring i avsnitt 1.3

Overskudd som ikke tas ut i form av utbytte (opptjent egenkapital), utgjør den største andelen av egenkapitalen i alle år, og preger utviklingen fra 2014 til og med 2017. To tilfeller av større om-disponeringer i sektoren gir imidlertid utfordringer for statistikken i enkelte år, og vi har justert tallene for Trygge Barnehager i 2017 og for Gnist i 2018. I 2017 trakk Trygge Barnehager AS (morselskapet til Fus-barnehagene) ut store summer i konsernbidrag fra underliggende barnehageselskap, som ble tilbakeført som innskutt egenkapital i året etter. I 2018 ble også Gnist barnehager kjøpt opp av det utenlandskeide konsernet Altor, og deres innskutte egenkapital mangledoblet seg dette året. I denne rapporten har vi ikke detaljinformasjon om balanseføringen av denne transaksjonen, men med hensyn til data før og etter 2018 tolker vi dette som en rent finansiell transaksjon som ble ført som innskutt egenkapital, før det i 2019-regnskapet ble hentet ut av selger.



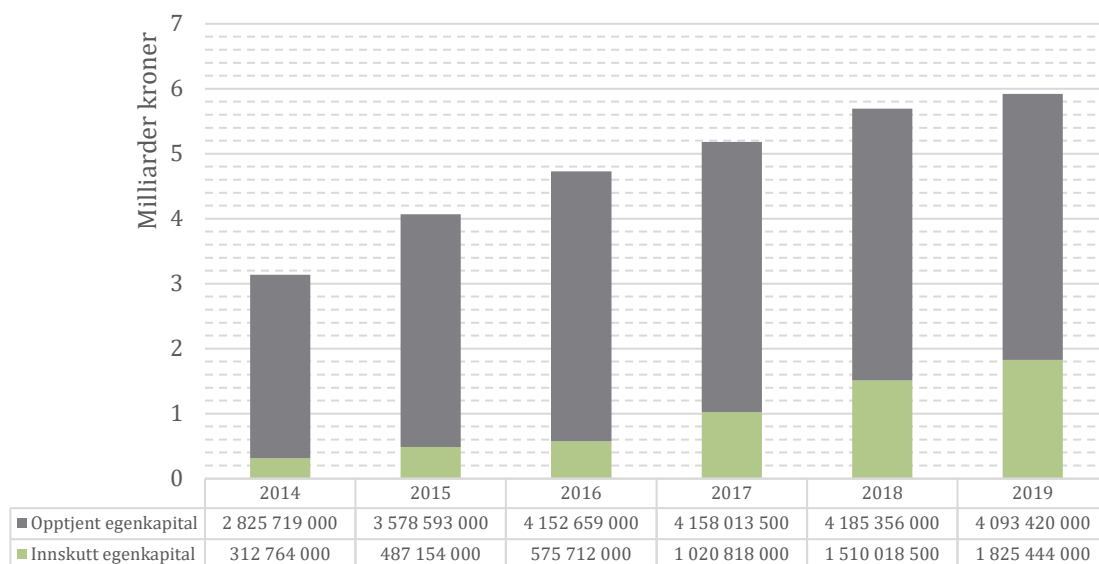


Figur 3.4 Samlet egenkapital i private foretak i barnehagesektoren. 2014–2019.

Note: Gnist og Ulna skiftet fra Norskeide større konsern til Utenlandskeide konsern i henholdsvis 2018 og 2019.

Tall for Gnist i 2018 er beregnet som gjennomsnittet av tall i 2017 og 2019. Tall for FUS (Trygge Barnehager) i 2017 er beregnet som gjennomsnittet av 2016 og 2018. Se forklaring i avsnitt 1.3

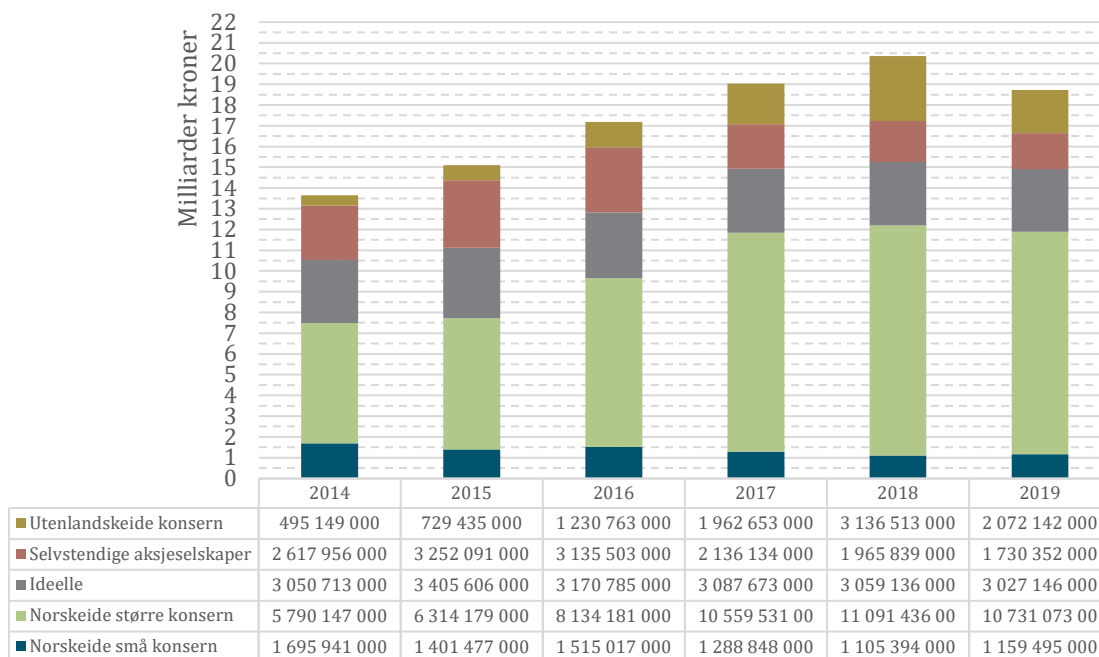
Dersom vi ser bort ifra de to overnevnte tilfellene, har sektoren for øvrig hatt en jevnere utvikling i egenkapitalen. Samlet egenkapital i private barnehager har økt med 12 prosent på årlig basis i perioden, men vekstraten har avtatt på slutten. Andelen innskutt egenkapital har økt gradvis fra 10 til 31 prosent.



Figur 3.5 Innskutt og opptjent egenkapital i private foretak i barnehagesektoren. 2014–2019.

Note: Tall for Gnist i 2018 er beregnet som gjennomsnittet av tall i 2017 og 2019. Tall for FUS (Trygge Barnehager) i 2017 er beregnet som gjennomsnittet av 2016 og 2018. Se forklaring i avsnitt 1.3

Figur 3.6 viser at også den samlede gjelden i private barnehager har økt i samme periode, men med lavere veksttakt (6,5 prosent på årlig basis), noe som igjen gir en økt egenkapitalandel som vist over. I 2019 ble den samlede gjelden redusert, fra 20,4 i 2018 til 18,7 milliarder kroner.



Figur 3.6 Samlet gjeld (langsigtig og kortsiktig) i private foretak i barnehagesektoren, 2014–2019.

Note: Gnist og Ulna skiftet fra Norskeide større konsern til Utenlandskeide konsern i henholdsvis 2018 og 2019. Tall for FUS (Trygge Barnehager) i 2017 er beregnet som gjennomsnittet av tall for 2016 og 2018. Se forklaring i avsnitt 1.3.

### 3.3.2 Størst vekst i egenkapitalandel blant ideelle

Endringer i egenkapitalen innen en virksomhetskategori vil være påvirket av endringer i kategoriseringen av barnehageforetakene, samt eierskifte for barnehagene i foretakene. Størrelsen på egenkapitalen til gjennomsnittsforetaket varierer betydelig mellom de ulike virksomhetskategoriene. Endringer i dets egenkapital skyldes primært endringer blant de foretakene som i utgangspunktet har mest egenkapital innenfor den enkelte virksomhetskategori.

Ulik veksttakt i egenkapital mellom virksomhetskategoriene kan komme av flere grunner. Høyere resultatgrad i form av driftsresultat og finansinntekter vil kunne resultere i en økt egenkapital for et foretak dersom midlene ikke brukes for å betale rentekostnader eller utbetale utbytte. Aksjonærer kan ønske å beholde egenkapital i et foretak når de har troen på at de økte midlene vil resultere i økt vekst i tiden fremover. Forventningen til fremtiden kan variere mellom foretak. Disse insentivene gjelder også for egenkapitalinnskudd fra aksjonærene.

Nesten alle virksomhetskategorier har økt egenkapitalandelen, men av ulike årsaker, jf. tabell 3.1. Utenlandskeide konsern skiller seg ut som den eneste virksomhetskategorien med lavere egenkapitalandel i 2019 enn i 2014.

Tabell 3.1 Endring i egenkapitalandel, egenkapital, gjeld og antall foretak, 2014 til 2019

	EK-andel		Egenkapital		Gjeld		Foretak	
	'14	'19	mill.	%	mill.	%	N	%
Utenlandskeide konsern	+17%	+10%	+71	+68 %	+1015	+205%	+18	+36%
Selvstendige aksjeselskaper	+16%	+24%	+53	+11 %	-888	-34%	-99	-18%
Ideelle	+34%	+43%	+665	+42 %	-24	-1%	+20	+3%
Norskeide større konsern	+15%	+19%	+1621	+167 %	+525	+98%	+114	+55%
Norskeide små konsern	+8%	+19%	+119	+77 %	-536	-32%	+17	+16%

Note: Gnist er ekskludert fra hele sammendraget, ettersom den både skifter eierkategori og påvirker utenlandskeide konsern sine tall for 2019 i stor grad, sammenlignet med 2014.

Norskeide små konsern sin egenkapitalandel holdt seg mellom 8 og 12 prosent frem til 2018, parallelt med en vekst i egenkapital og gjeld, som følge av en økning i antallet foretak i kategorien. I 2018 økte den til 17 og deretter 19 prosent i 2019. Økningen skyldes tilkomst av flere foretak og en dobling av samlet egenkapital parallelt med en liten reduksjon i gjeld. Andelen av egenkapitalen som ble tilført foretakene som innskutt egenkapital, sank fra 19 til 13 prosent. Med andre ord har mer opptjent egenkapital forblitt i selskapene.

Norskeide større konsern økte egenkapitalandelen fra 15 til 19 prosent gjennom perioden 2014–2019, men med et midlertidig fall i 2017, da gjelden økte mer enn egenkapitalen. Kategorien har den sterkeste egenkapitalveksten i perioden 2014–2019, fra omtrent 1,0 til 2,6 milliarder kroner, eller 167 prosent. Antall foretak har variert mellom 223 og 323. Veksten i egenkapitalen skyldes en kombinasjon av innskutt og opptjent egenkapital i flere større konsern, som samlet (uten Gnist og Fus (Trygge barnehager)) har økt sin andel innskutt egenkapital med mellom 9 til 3 prosent. Deres samlede gjeld økte samtidig fra 5,8 til 10,7 milliarder kroner. Gjeldsveksten frem til 2017 skyldtes primært at eksisterende foretak tok opp mer gjeld. Deretter falt gjelden i takt med en reduksjon i antallet foretak. Mest tydelig gjeldsvekst var i Læringsverkstedet, som økte fra 1 til 5 milliarder kroner i perioden 2014–2019.

Ideelle økte egenkapitalandelen fra 34 til 43 prosent og skiller seg ut ved at egenkapitalandelen til enhver tid ligger 14–19 prosentpoeng høyere enn de andre virksomhetskategoriene. Den stabile utviklingen må sees på bakgrunn av at ideelle barnehageforetak ikke har vært involvert i oppkjøp og investeringer i samme grad som de større konsernene. En forklaring til utviklingen er at flere av de ideelle aktørene er stiftelser. Stiftelser er selveid og betaler ikke utbytte. Alt annet likt vil overskudd i større grad enn i andre private barnehager avsettes til egenkapital. Dette reflekteres også gjennom den lave andelen innskutt egenkapital, som i perioden holdt seg mellom 4 og 10 prosent.

Selvstendige aksjeselskap økte sin egenkapitalandel fra 16 til 24 prosent, primært som konsekvens av redusert gjeld.

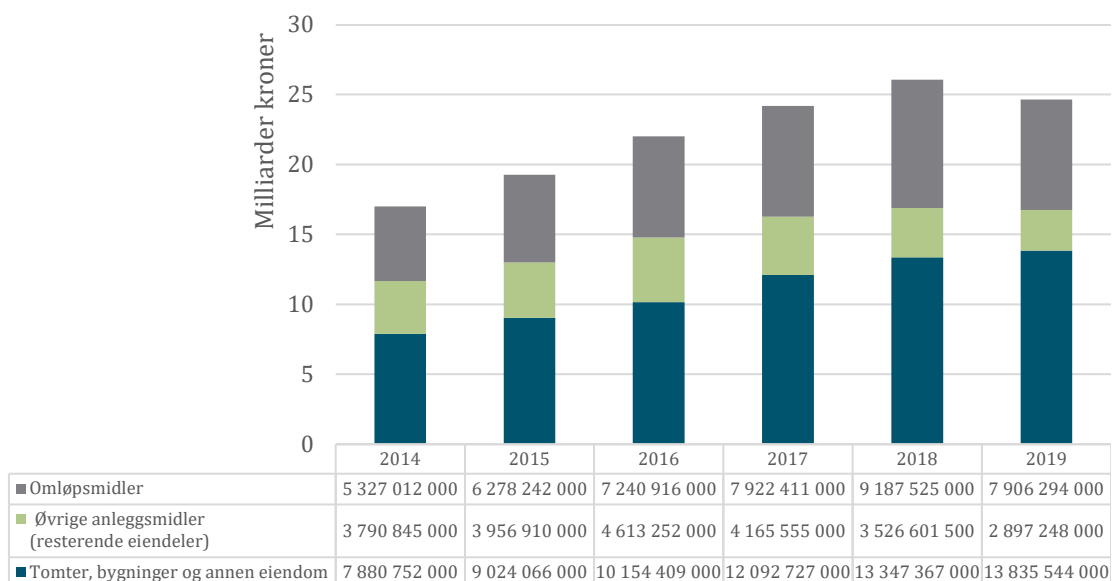
Redusert egenkapitalandel i utenlandskeide konsern skyldes at gjelden økte raskere enn egenkapitalen, som igjen må sees på bakgrunn av disse foretakenes gjeldsfinansierte investeringer og vekst.

### 3.3.3 Vekst i eiendeler i eiendom

Tomter, bygninger og annen eiendom selges med gevinst oftere enn andre varige driftsmidler, som maskiner, verktøy og inventar. De varige driftsmidlene skal derfor ha veldokumenterte avskrivingsplaner, jf. § 7-13 i regnskapsloven, hvor avskrivningene tas med i balanseregnskapet. Prisvekst for bygninger og tomter vil motvirke dette, men fanges ikke opp i balanseregnskapet og i verdien av foretakets eiendeler. Dermed kan urealisert verdistigning på eiendommer og tomter bidra til at egenkapitalen undervurderes. Følgelig vil salg av eiendom kunne øke eiendomsverdien i balanseregnskapet for kjøper, og for sektoren som helhet.

Balansedata viser vekst i eiendeler i form av tomter, bygninger og annen eiendom, samt omløpsmidler, jf. Figur 3.7. I perioden 2014-2019 har andelen eiendom av varige driftsmidler økt fra 68 til 83 prosent. Som andel av alle eiendeler (aktiva) har eiendom økt fra 46 til 56 prosent. Omløpsmidler, som bankinnskudd o.a. likvide aktiva, holdt seg rundt 33 prosent. Øvrige eiendeler i form av resterende anleggsmidler ble redusert fra 22 til 12 prosent. Figur 3.7 viser utviklingen for de ulike virksomhetskategoriene samlet, men kun fra 2015 for utenlandskeide konsern.

Økningen i verdier i eiendom kan skyldes at sektoren som helhet har anskaffet seg flere eiendommer, men kan også skyldes at transaksjoner innad i sektoren hever de regnskapsførte verdiene, som følge av endringer i verdsettelse. Vi har ikke mulighet til å skille på endringer i beholdning og pris, og kjenner kun produktet av de to.



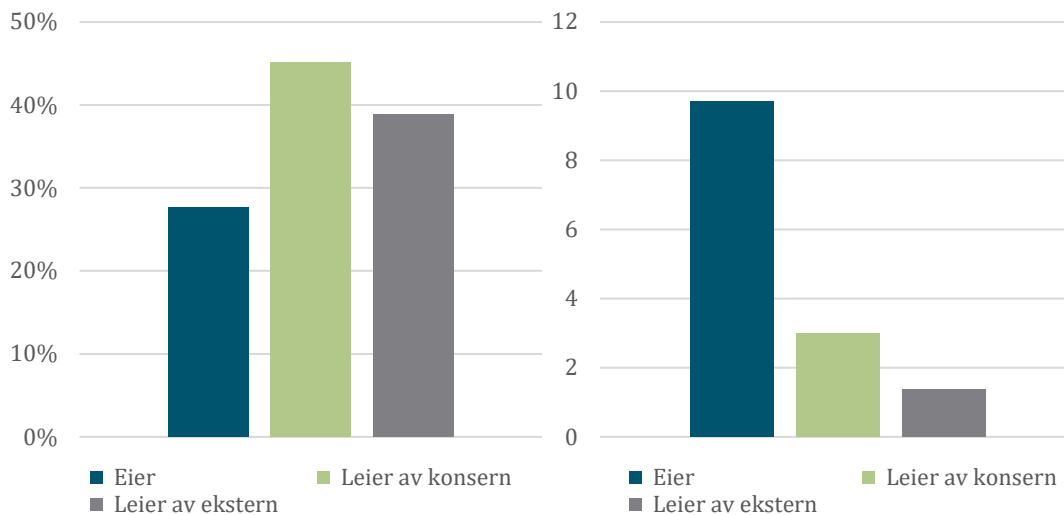
Figur 3.7 Eiendeler for barnehagesektoren. 2014–2019

Note: Tall for Gnist i 2018 er beregnet som gjennomsnittet av 2017 og 2019. Se forklaring i avsnitt 1.3

Fordelt etter eierskap til eiendom har både antall og andel barnehageforetak som i sin helhet eier næringsseiendommen, blitt redusert. Samtidig har det blitt en økning blant foretak som leier av konsern, hvor eiendommen eies av konsernet (f.eks. morselskapet) og leies ut internt.<sup>23</sup> Også foretak som har kombinasjoner av ulike eieforhold øker.

<sup>23</sup> Se kapittel 1.3 for forklaring av inndeling etter eierskap til eiendom.

De som selv eier barnehageeiendommen de driver på, har gjennom hele perioden hatt en høyere gjennomsnittlig gjeldsandel (eller lavere egenkapitalandel) enn de som leier, trolig som følge av at eiendommer gjeldsfinansieres. I 2019 var egenkapitalandelen på henholdsvis 28, 45 og 39 prosent for henholdsvis de som eier, leier av konsern, og leier av ekstern, jf. Figur 3.8. Samtidig ser vi en betydelig større andel av totalkapitalen blant de som eier.



Figur 3.8 Egenkapitalandel (til venstre) og total kapital (til høyre, i milliarder kroner), etter eierskap av eiendom. 2019.

### 3.3.4 Gjeldens struktur

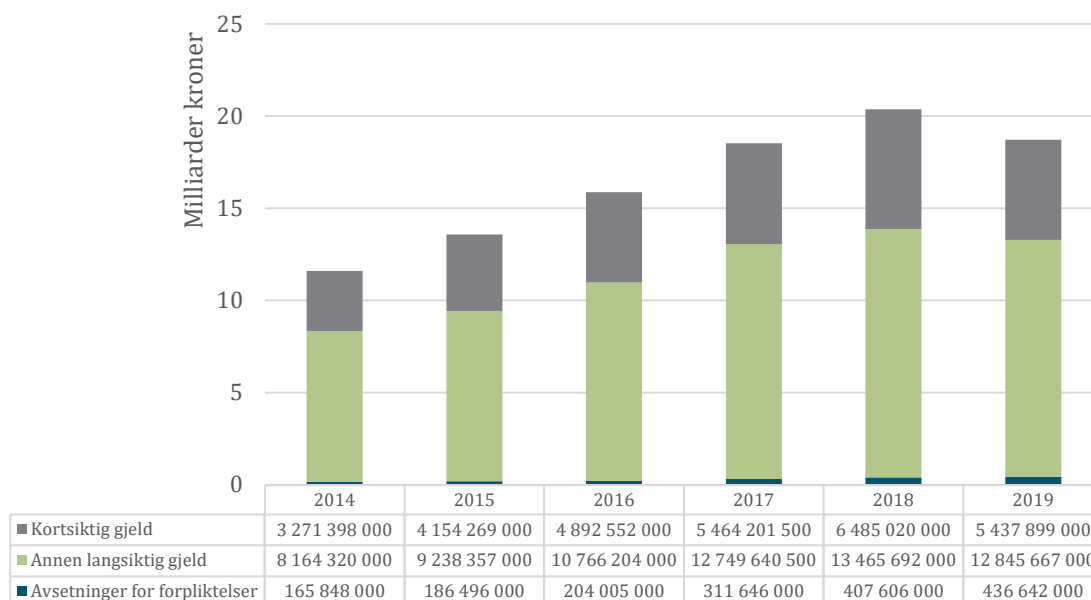
I barnehagesektoren ser vi en stor grad av finansiering fra kredittinstitusjoner i samtlige virksomhetskategorier. En sammenligning av utviklingen i ulike virksomheter av samme type (barnehageforetak) i samme tidsrom kan dermed si oss noe om innretning til de ulike virksomhetskategoriene, «alt annet likt».

Mens gjelden i sektoren har økt i perioden 2014–2018, har det ikke vært store endringer i strukturen på denne, jf. Figur 3.9. For et gitt år utgjør langsiktig gjeld til kredittinstitusjoner (som banker) mellom 81 og 90 prosent av annen langsiktig gjeld. Som andel av samlet gjeld har denne blitt økt fra 51 til 54 prosent. Avsetninger for forpliktelser, som pensjoner og utsatt skatt, har utgjort en liten andel av barnehagesektorens gjeld, men økte fra 1,2 til 2,3 prosent av samlet gjeld gjennom perioden.

Den langsiktige gjelden til kredittinstitusjoner har vokst hvert år i perioden 2014–2018 og er den viktigste driveren til økt gjeld i sektoren i samme periode.<sup>24</sup> Når egenkapitalandelen ikke har falt i takt med den økte gjelden, kan det forklares med gode resultater og eventuell delfinansiering av eiendeler.

<sup>24</sup> «Langsiktig gjeld til kredittinstitusjoner» inngår i «Annen langsiktig gjeld» i figur 3.9

Kortsiktig gjeld, som består av flere ulike forpliktelser, har økt fra 24 til 29 prosent av den samlede gjelden. Utviklingen gjelder for samtlige virksomhetskategorier i ulikt omfang, men er i stor grad preget av utviklingen blant utenlandskeide og større norskeide konsern.



Figur 3.9 Utvikling i gjeld. 2014–2019.

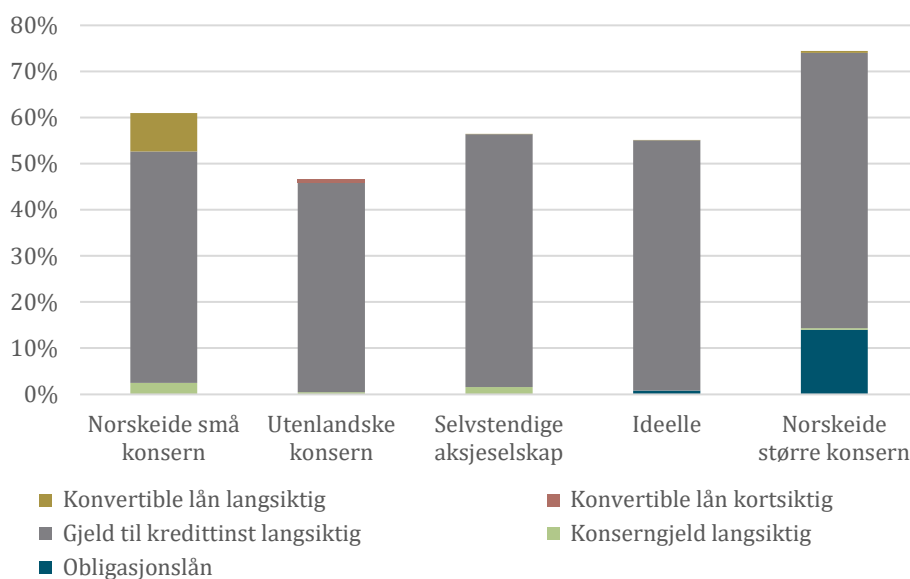
Note: Tall for FUS (Trygge Barnehager) i 2017 er beregnet som gjennomsnittet av 2016 og 2018. Se forklaring i avsnitt 1.3

Foretakene benytter seg av flere ulike låneinstrumenter, men primært er det snakk om langsiktig gjeld til kredittinstitusjoner. Under vises summen av ulike låneinstrumenter som andel av samlet gjeld for de ulike virksomhetskategoriene.

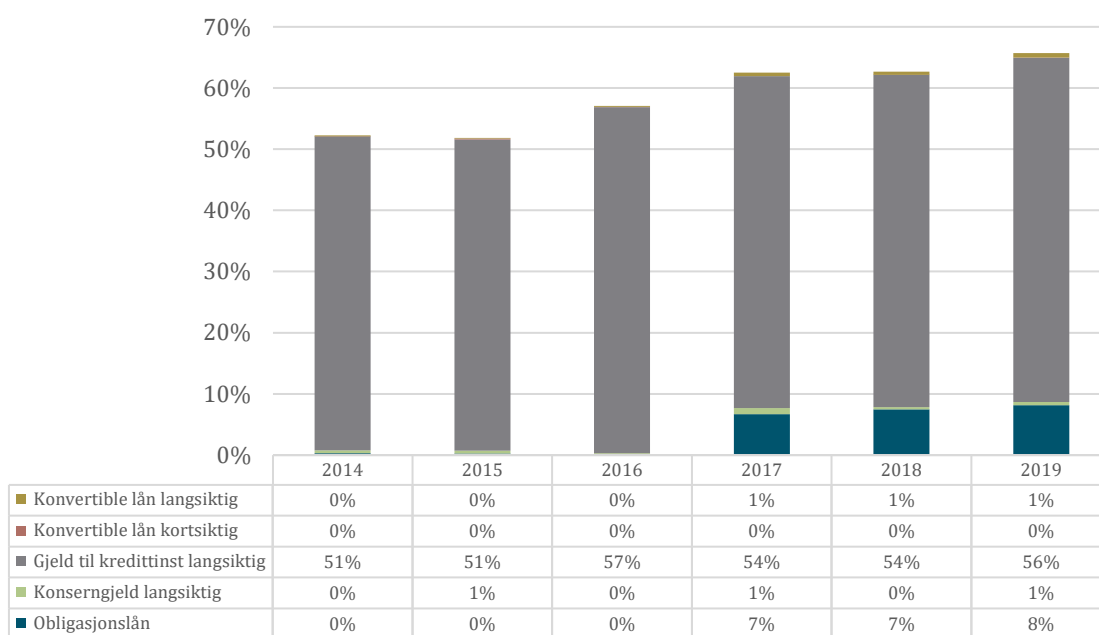
Større norske konsern skiller seg fra de andre ved at de har en betydelig andel obligasjonslån. Obligasjonslån skiller seg primært fra serie- og annuitetslån ved at lånesummen typisk tilbakebetales i sin helhet ved forfall, og ikke med regelmessige betalinger per termin. Det er heller ikke krav til å oppgi formålet med lånet. Slik får låntaker mer frihet i det korte løp til å investere midlene hensiktsmessig. Kreditor pådrar seg samtidig en økt risiko for å ikke få tilbakebetalt en like stor andel av lånesummen dersom det foreligger en konkurrisiko, hvis selskapet viser en dårlig evne til å spare langsiktig, eller hvis investeringen som skal finansiere lånet, er risikabel. For myndighetene representerer økt bruk av obligasjonslån i sektoren en økt usikkerhet rundt hvilke krav og rammer virksomhetene står overfor i sin gjeldsfinansiering, og det kan også bety økt finansiell sårbarhet. Kreditor kan her være en (eller flere) privatperson(er), men også en (eller flere) kredittinstitusjon(er) eller bedrift(er). Obligasjonslån kan være sikret eller usikret, det vil si med eller uten pant i eiendeler. Tallene fra balanseregnskapet, som vi viser her, spesifiserer ikke dette skillet.

Små konsern og utenlandskeide konsern har samtidig konvertible langsiktige lån. Konvertible lån har typisk en lavere rente imot at lånet kan konverteres til aksjer eller gir utlåner en rettighet til å kjøpe aksjer. I tillegg har de små konsernene noe konserngjeld; lån internt i konsernet. Sistnevnte forekommer også for selvstendige aksjeselskap. Vi understreker at et foretak eid av et

annet foretak som kun eier dette (holdingselskap), faller under kategorien for selvstendige aksjeselskap. Av denne grunn ser vi konserngjeld for selvstendige aksjeselskap.



Figur 3.10 Ulike typer låneinstrumenter som andel av samlet gjeld for ulike virksomhetskategorier. 2019.



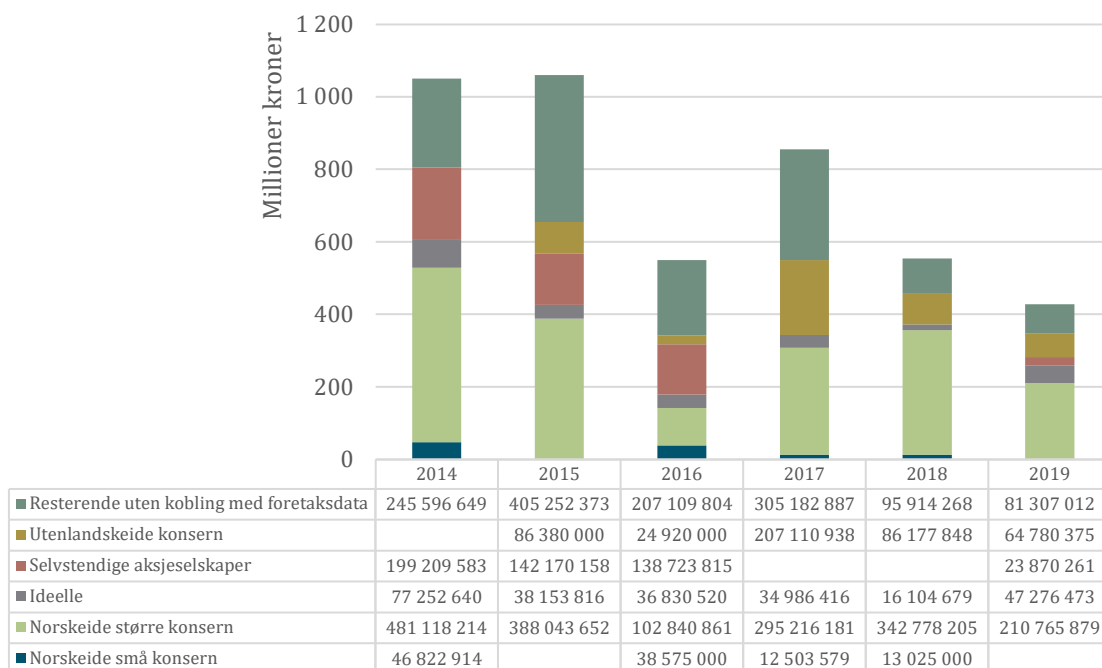
Figur 3.11 Ulike typer låneinstrumenter som andel av samlet gjeld. 2014–2019.

Note: Tallgrunnlag for FUS (Trygge barnehager) i 2017 er beregnet som gjennomsnittet av 2016 og 2018. Se forklaring i avsnitt 1.3

I denne analysen har vi også sett på lån fra Husbanken. Om lag 30 prosent av samlet utbetalt beløp fra Husbanken i perioden 2014–2019 ligger ikke hos foretakene vi har i datagrunnlaget for dette kapittelet. Dette skyldes at vi har utelatt de fleste morselskapene, i tilfeller der konsern har

datterselskap som driver barnehager og morselskapet enten selv driver eller har datterselskaper som driver annen virksomhet enn barnehager. Utvalgsbegrensningen er gjort for å unngå å inkludere balanseregnskapstall som ikke er tilknyttet barnehagevirksomhet, og for indre konsistens i kapittelet er avgrensningen av utvalget bevart også her.

Samlede lån fra Husbanken har falt kraftig i perioden. Merk at norskeide større konsern har hatt en klart større andel av husbanklån i perioden enn andelen barnehageplasser. Altså har denne virksomhetskategorien benyttet seg av husbanklån i mye større grad enn de andre virksomhetskategoriene. Norskeide større konsern hadde det største fallet i perioden 2014–2019, men også for ideelle barnehager og selvstendige aksjeselskaper har omfanget av husbanklån sunket. Samtidig har utenlandskeide konsern hatt en økning i denne typen lån. Reduksjonen i nye lån i perioden har sammenheng med fallende omfang av bygging av nye barnehager.



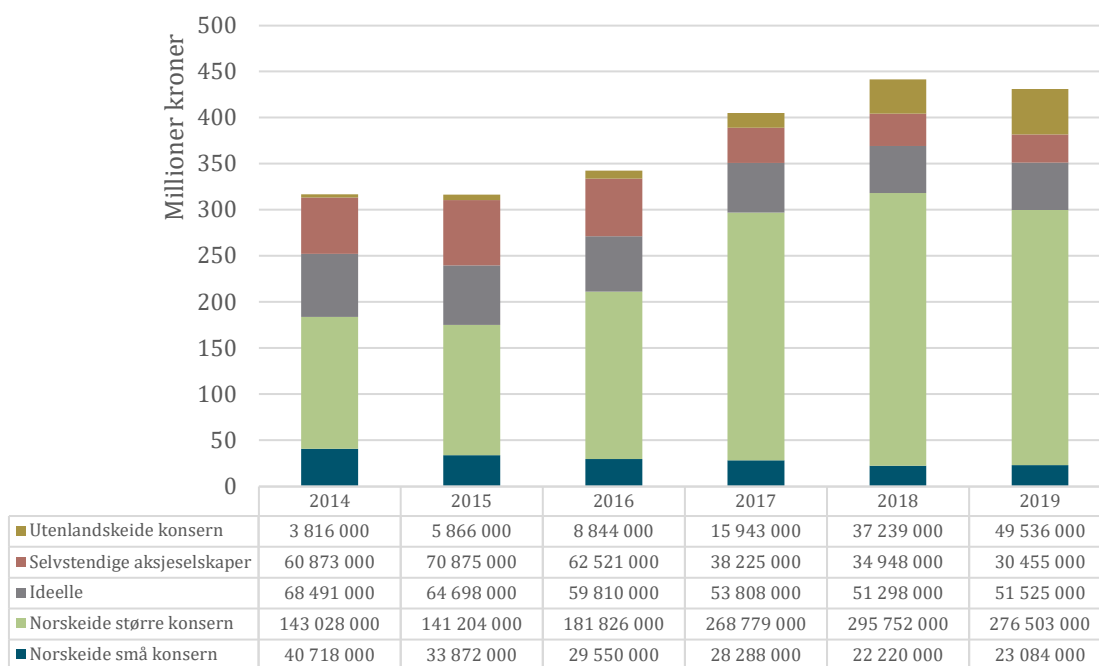
Figur 3.12 Husbanklån fordelt på virksomhetskategorier. 2014–2019.



### 3.3.5 Finanskostnader

Alt annet likt vil den økte gjelden vi over har observert i sektoren i perioden 2014–2018 gi økte finanskostnader, som rentekostnader. Samtidig har strukturen på gjelden endret seg noe, mot en høyere andel kortsiktig gjeld. I perioden 2014–2019 har de samlede finanskostnadene for barnehagesektoren økt, fra 317 til 431 millioner kroner.

Økningen skyldes primært en økning fra om lag 143 til 276 millioner kroner for norskeide større konsern. For ideelle og selvstendige aksjeselskap sank finanskostnadene med henholdsvis 25 og 50 prosent fra 2014 til 2019. Økte finanskostnader blant norskeide større konsern er delvis drevet av gjeldsfinansierte oppkjøp av etablerte barnehager i perioden og delvis av bygging av nye barnehager. Reduksjoner i finanskostnadene blant selvstendige aksjeselskaper og norskeide små konsern må ses i sammenheng med de store konsernenes oppkjøp av disse i perioden.

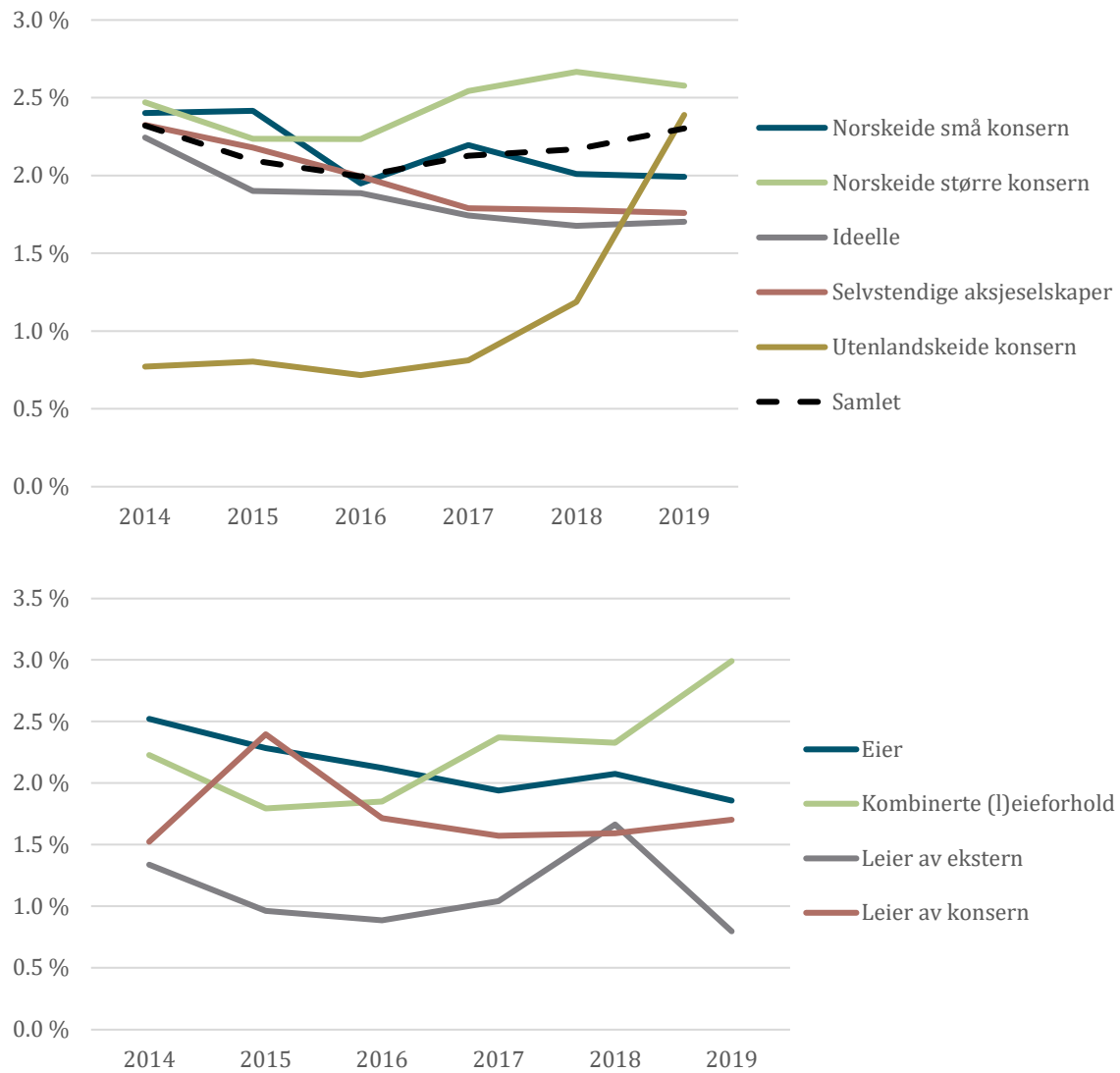


Figur 3.13 Finanskostnader fordelt på virksomhetskategori. 2014–2019

I datagrunnlaget har vi ikke informasjon om rentesatsen for foretakenes ulike låneinstrumenter. Under en forutsetning om at finanskostnadene i stor grad er rentekostnader på lån, vil utviklingen i finanskostnadenes andel av gjeld gi en indikasjon på utviklingen i rentesatsene. Som andel av samlet gjeld ser vi at finanskostnadene for de ulike virksomhetskategoriene, foruten utenlandskeide konsern, ligger mellom 1,7 og 2,7 prosent av gjelden (se Figur 3.14).

Utenlandskeide konsern avviker mest fra det vektete gjennomsnittet da virksomhetskategorien bærer preg av å ha få aktører, og at Gnist ble kjøpt opp av utenlandske Altor i 2018.

Når vi fordeler foretakene etter eierskap til eiendom, ser vi et tydeligere skille mellom de ulike gruppene. Foretak som leier eiendommen av eksterne har hatt en lavere finanskostnadsandel av gjeld enn øvrige foretak.



Figur 3.14 Finanskostnad som andel av gjeld for ulike virksomhetskategorier (øverst) og typer eierskap av eiendom (nederst). 2014–2019.

Note: Tallgrunnlag for gjeld i FUS (Trygge barnehager) i 2017 er beregnet som gjennomsnittet av 2016 og 2018. Se forklaring i avsnitt 1.3

## 4. Verdiuttak fra sektoren

I dette kapitlet undersøker vi verdiuttak fra sektoren og viser til hvilke områder som gir grunnlag for ekstraordinær profitt, før vi gjør en tallfesting av verdiuttak.

Private barnehager har følgende lovlige muligheter for verdiuttak fra virksomheten:

- Utbytte og konsernbidrag
- Salg av barnehagevirksomhet<sup>25</sup>
- Salg av eiendomsvirksomhet<sup>26</sup>

Utover dette fins det ulovlige måter å hente ut verdier, nemlig gjennom «overprising» av transaksjoner med nærstående:

- Overpriset husleie,
- Overprisede tjenester og
- Overprisede renter på konserninterne lån eller på obligasjonslån utstedt av nærstående

Overpris kan defineres som avviket mellom transaksjonens verdi og gjeldende markedspris, dvs. prisen som ville blitt fastsatt mellom uavhengige parter. Det er svært ressurskrevende å bevise tilstedeværelsen av overprising, og vi vil derfor ikke forsøke det. Overprising er brudd på barnehageloven §23 2.ledd (Barnehageloven, 2005).<sup>27</sup>

Først i dette kapitlet viser vi samlet utbytte og konsernbidrag. Vi viser omfanget av transaksjoner med nærstående i 4.2. Videre kartlegger vi salg av barnehager og gevinstrealisering gjennom salg i 4.3 før vi omtaler særskilte områder som særlig gir grunnlag for ekstraordinær profitt.

---

<sup>25</sup> Egenkapital kan potensielt inngå her dersom eier ikke henter dette ut før salg gjennom utbytte eller konsernbidrag.

<sup>26</sup> Ovenstående fotnote gjelder også her.

<sup>27</sup> "§ 23. Krav til bruk av offentlige tilskudd og foreldrebetaling i private barnehager: Barnehagen skal bare dekke kostnader som direkte gjelder godkjent drift av barnehagen.

Barnehagen skal ikke overfor eieren, eierens nærstående eller selskap i samme konsern som eier foreta transaksjoner og dekke kostnader på vilkår eller med beløp som avviker fra eller overstiger det som ville vært fastsatt mellom uavhengige parter.

Barnehagen skal ikke ha vesentlig lavere personalkostnad pr. heltidsplass enn det som er vanlig i tilsvarende kommunale barnehager.

Barnehagen skal kunne dokumentere at offentlige tilskudd og foreldrebetaling er brukt i samsvar med denne paragrafen.

Departementet kan gi forskrift om regnskap, revisjon og rapportering."

Dessuten, og som det står i Velferdstjenestevalgets NOU 2020: 13 (s. 389): «Transaksjoner med nærstående parter er regulert av regnskapsloven gjennom krav til noteopplysninger. I tillegg er slike transaksjoner underlagt skattelovens internprisingsregler og aksjelovens krav til nærstående transaksjoner når internprisene skal fastsettes. OECDs retningslinjer inneholder internprisingsregler som skal motvirke at internhandel leder til overskuddsskifting mellom interesseforbundne parter. Revisor har ansvar for å kontrollere at visse prinsipper er oppfylt.»

## 4.1 Utbytte og konsernbidrag

Samlet utbytte fra private barnehager i 2019 var 20,3 millioner kroner. Samlet konsernbidrag var 216,7 millioner kroner.<sup>28</sup> Som andel av samlet positivt årsresultat etter skatt er dette henholdsvis 2,4 prosent og 25,2 prosent. Disse andelene var klart lavere i 2018. Utbyttet som hentes ut av barnehagene, er altså minimalt, mens konsernbidraget er mer omfattende. Merk at konsernbidrag kom inn i rapporteringen til BASIL i 2017 og er derfor ikke tilgjengelig for tidligere årganger.

Det bør også bemerkes at det store konsernbidraget i norskeide større konsern i 2017 stammer fra FUS-barnehagene, og summen ble tilbakeført barnehagene som innskutt egenkapital året etter. Eksemplet demonstrerer at konsernbidrag ikke nødvendigvis innebærer verdiuttak fra sektoren, men kan knytte seg til eieres behov for finansielle eller strategiske omdisponeringer. Samtidig betyr denne omdisponeringen at midlene er mer tilgjengelig for eier til lovlig utbytte i framtiden. Dersom vi nedjusterer konsernbidraget i 2017 som følge av at summen ble tilbakeført i 2018, blir konsernbidraget i 2017 lik null blant norskeide større konsern.

Tabell 4.1 Utbytte og konsernbidrag\* i både ordinære og familiebarnehager etter virksomhetskategori i mill. kr. Personlig næringsdrivende er utelatt. 2014–2019.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	Sum
Norskeide små konsern	Utbytte	9,3	20	17,6	7,1	1,6	3,9	59,5
	Konsernbidrag	-	-	-	15,2	20,4	19,1	54,8
Norskeide større konsern	Utbytte	11,3	17,6	4,5	4,2	2,7	3,2	43,6
	Konsernbidrag	-	-	-	924,1	61,0	102,6	1 031,6
Ideelle	Utbytte	1,8	1,9	1,1	0,1	0,1	-	5
	Konsernbidrag	-	-	-	31,2	1,4	2,3	35
Selvstendige aksjeselskaper	Utbytte	46,5	35,6	25,9	17,7	19	13,2	157,9
	Konsernbidrag	-	-	-	-	-	-	-
Utenlandskeide konsern	Utbytte	29,2	1,2	-	0,3	-0,9	-	29,8
	Konsernbidrag	-	-	-	63,9	80,2	92,7	236,8
Sum	Utbytte	98,1	76,3	49,1	29,4	22,6	20,3	295,8
	Konsernbidrag	-	-	-	978,5	163	216,7	1 358,2

\* Konsernbidrag kom inn i rapporteringen i 2017 og er derfor ikke tilgjengelig for tidligere årganger. Tallene i tabellen avviker fra tallene i tabell 2.1 fordi vi her ikke tar hensyn til hvorvidt barnehagen gikk med overskudd eller ikke.

## 4.2 Internfakturering

En stor andel av barnehagene har økonomiske transaksjoner med eier eller andre nærstående parter. Slike transaksjoner skal rapporteres i resultatregnskapet i BASIL. I TF-rapport 615 presenteres et sammendrag av disse transaksjonene kategorisert etter typer utgifter, for eksempel lønn, husleie, administrasjon m.m. Slike transaksjoner skal ifølge barnehageloven (og

<sup>28</sup> Uten personlig næringsdrivende

regnskapsloven) ikke overstige markedspris. For eksempel vil en overpris på husleie til eidendsselskap i samme konsern kunne regnes som skjult profittuttak. Vi har ikke forutsetninger for å vurdere de enkelte transaksjonene, men det kan være interessant å følge utviklingen i omfanget av slike transaksjoner. For å utdype det som presenteres i TF-rapport 615, har vi her fordelt transaksjonene etter de samme virksomhetskategoriene som er brukt ellers i rapporten. Tallene vises i Tabell 4.2.

Tabell 4.2 Transaksjoner med nærstående parter i prosent av inntekt, 2019

	Norskeide små konsern	Norskeide større konsern	Personlig næringsdrivende	Ideelle	Selvstendige aksjeselskaper	Utenlandsk-eide konsern
Lønn/honorar/utbytte til eier	4,2 %	0,9 %	23,6 %	0,5 %	9,1 %	0,1 %
Husleie (ev. inkl. strøm og andre ting som normalt inngår i husleie)	4,2 %	1,9 %	2,3 %	3,6 %	3,1 %	0,4 %
Eiendoms-/driftstjenester, herunder vaktmester, renhold, vedlikehold	0,1 %	0,4 %	0,4 %	0,3 %	0,3 %	0,6 %
Administrasjon /felleskostnader	1,5 %	2,0 %	-	3,3 %	0,1 %	3,8 %
Regnskaps-/IT-tjenester	0,3 %	0,1 %	0,4 %	0,3 %	<0,1 %	0,7 %
Konsernbidrag	1,2 %	<0,1 %	-	-	-	3,7 %
Opplæring/kurs	0,0 %	<0,1 %	-	0,0 %	<0,1 %	0,4 %
Renter	0,1 %	<0,1 %	-	0,0 %	<0,1 %	-
Innleie av vikarer/annet personell	0,3 %	<0,1 %	0,6 %	0,1 %	0,1 %	-
Annet driftsrelatert	0,1 %	0,2 %	0,9 %	0,4 %	0,3 %	0,5 %
<i>Sum alle transaksjoner under drift</i>	<i>12,1 %</i>	<i>5,6 %</i>	<i>28,2 %</i>	<i>8,5 %</i>	<i>13,1 %</i>	<i>10,2 %</i>
Nybygg/rehabilitering/utbedring	0,0 %	0,8 %	0,1 %	0,0 %	0,2 %	3,3 %
Fordringer/lån	2,1 %	0,3 %	0,1 %	0,1 %	1,5 %	0,0 %

Tabellen viser at eierskap og organisering har stor betydning for hvilke transaksjonstyper som er aktuelle. Lønn til eier finner vi først og fremst hos barnehager eid av personlig næringsdrivende. Videre er det også en del selvstendige aksjeselskaper og norskeide små konsern som har denne typen transaksjoner. Husleie er forholdsvis likt fordelt mellom virksomhetskategoriene, men det er lite av dette hos de utenlandskeide konsernene. Her fremstår konsernbidrag som en større post, men det er i all hovedsak knyttet til én stor aktør og kan ikke nødvendigvis forklares med virksomhetskategorien.

Raden for sum av transaksjoner knyttet til driftskostnader vises i kursiv. Norskeide større konsern har lavest omfang i gjennomsnitt, og det er først og fremst kategoriene husleie og

administrasjon som har beløp av betydning for denne virksomhetskategorien. Nederst i tabellen har vi plassert transaksjoner knyttet til investeringer og interne lån.

Merk at det nok vil være ganske stor variasjon innenfor hver virksomhetskategori.

### **Utbytte og konsernbidrag i nærstående selskaper for å følge verdiuttak basert på internfakturering**

Omfanget av utbytte og konsernbidrag i nærstående selskaper er relevant å undersøke for å vurdere hvorvidt internfakturering fører til profitt andre steder i konsernet. Samtidig betyr ikke overskudd i det nærstående selskapet at det er overpris inne i bildet. Dersom barnehagene hadde kjøpt tjenester utenfor konsernet, ville dette skjedd til markedspris. Markedspris inkluderer marginer som gir overskudd i virksomheten. Vi har derfor ikke undersøkt omfanget av overskudd i nærstående selskaper.

Utover utbytte og konsernbidrag kan internfaktureringen skape oppbygging av egenkapital i nærstående selskaper, som senere kan hentes ut.

## **4.3 Gevinstrealisering ved salg**

---

Enkelte store konsern har bygget seg opp ved å kjøpe andre barnehager. Kjøpesummen kan inkludere eiendomsverdi og egenkapitalen i virksomheten. Ved salg av barnehager vil altså selger realisere egenkapital bygget opp gjennom tidligere overskudd i driften. Fordi egenkapital inngår i salgssummen (hvis den ikke hentes ut gjennom utbytte før salg), kan opptjent egenkapital flyttes ut av sektoren til annen bruk for selger.

Flere verdier inngår i salgssummer, som bygninger, tomt og rett til framtidige inntekter. Retten til framtidige inntekter består både av rettigheten til å drive en barnehage (konsesjon) og en verdilurdering av tilskuddene som følger barnetallet. Kjøper kan også ha en vurdering av at det er mulig å realisere stordriftsfordeler i kjøpers organisasjon.

I 2018 solgte eierne av barnehagekonsernet Gnist majoritetsandelen i selskapet sitt til et svensk investeringsselskap for 356 millioner kroner.<sup>29</sup> Ved slutten av samme år solgte Fem T, da eier av Ulna AS, den norske virksomheten sin for 225,9 millioner kroner til svenske Atvexa AB.<sup>30</sup>

I senere år har salg av barnehageeiendom også blitt et tema i denne forbindelse, når flere konserner utskiller eiendomsvirksomhet som egne aksjeselskap og selger disse til andre, ofte utenlandske aktører. I 2019 solgte Norlandia-kjedens eiendomsselskap Pioneer Property Group ASA

---

<sup>29</sup> Mer bestemt ble 80 prosent av aksjene solgt. 17 barnehager inngikk i virksomheten. Man kan dermed si at «13,6 barnehager» ble solgt. Transaksjonssum pr. barnehage blir da  $356/13,6=26,2$  millioner kroner. Merk at Gnist på dette tidspunktet eide eiendommene sine selv.  
<https://www.utdanningsnytt.no/barnehagefinansiering-gnist-kjeden-private-barnehager/tjente-356-millioner-pa-salg-av-gnist-barnehagene/208113>

<sup>30</sup> Transaksjonssum pr. barnehage var 11,3 millioner kroner. Merk at Ulna-barnehagene ifølge vår definisjon leier lokaler av eksterne aktører, slik at eiendommer og tomter ikke inngår i summen.  
<https://www.dn.no/marked/ulna-barnehager/atvexa/barnehager/selger-barnehager-for-over-en-kvart-milliard-til-svensk-selskap/2-1-507811>

170 eiendommer i Norge, Sverige og Danmark ved å selge eiendomsselskaper til et utenlandsk oppkjøpsfond for 2,7 milliarder kroner.<sup>31</sup> Pr. eiendom er summen 15,9 millioner kroner. I 2020 solgte Læringsverkstedet 138 eiendommer (ca. 2/3 av Læringsverkstedets barnehageeiendommer) til Samhallsbyggnadsbolaget SBB for 4,25 milliarder kroner.<sup>32</sup> Pr. eiendom er summen 30,8 millioner kroner. I 2020 solgte Gnist 11 av sine 17 eiendommer til en ukjent pris til et australsk fond.<sup>33</sup>

Salg av barnehagevirksomhet og barnehageeiendom fungerer begge som måter å hente ut gevinster på. BDO (2018) vurderer at det er salg av barnehager som er den mest brukte metoden for gevinstrealisering, og at det er høyt potensial for dette. De ovennevnte eksemplene gjelder større konsern, men det har også foregått salg av enkeltstående barnehager til større konsern.

I resultatregnskapet i BASIL rapporteres det på spørsmålet: «Har barnehagen i løpet av året hatt organisatoriske endringer som f.eks. eierskifte eller utvidelse?». Rapporteringen kan brukes for å kartlegge salg av barnehager (ikke ved salg av eiendom). Merk imidlertid at BASIL ikke nødvendigvis inneholder alle salg av barnehager, fordi den er basert på selvrappotering.

I BDOs rapport «Markedssvikt, lønnsomhet og gevinstrealisering i barnehagesektoren» er det vist til en rekke salg av barnehager i 2015 og 2016 i tabell 2 (BDO, 2018, s. 25), og antatt salgssum og utbytte tatt ut i forbindelse med salget. Ved å gå gjennom innrapporteringen i BASIL finner vi igjen flere av disse. Tabell 4.3 viser en oversikt over vår kartlegging av salg innrapportert i BASIL, og ytterligere kartlegging ved bruk av informasjon om endring i organisasjonsform og/eller konserntilknytning, noe som tyder på et eierskifte.

Tabell 4.3 Kartlagte barnehagesalg i BASIL. 2014–2019.

	Salg ifølge BASIL	Ytterligere sannsynlige salg ifølge endring av organisasjonsform og/eller konserntilknytning	Ytterligere salg kartlagt i media	Sum (minimum)	Sum (maksimum)
2014	9	0		9	9
2015	39	7		39	46
2016	39	63		39	102
2017	28	18		28	46
2018	28	5	17	45	50
2019	12	0	20	32	32
Sum	155	96	37	192	285

Ved å bruke innrapporterte organisatoriske endringer finner vi 155 salg. Når vi tar hensyn til endringer i organisasjonsform og/eller konserntilknytning, finner vi 96 endringer som kan skyldes salg.<sup>34</sup> Ved å tilføye informasjon om salg vi har kartlagt i media, finner vi ytterligere 37

<sup>31</sup> <https://www.utdanningsnytt.no/private-barnehager-okonomi/norlandia-eiere-selger-barnehageeiendommer-til-internasjonalt-stor-selskap/215646>

<sup>32</sup> <https://e24.no/naeringsliv/i/JokgoR/svensk-selskap-kjoeper-barnehagebygg-i-norge-for-over-fire-milliarder-kroner>

<sup>33</sup> <https://www.utdanningsnytt.no/gnist-kjeden-private-barnehager-utbytte/gnist-barnehagene-har-solgt-eiendommer-til-fond-i-australia/229197>

<sup>34</sup> I noen tilfeller har disse også oppgitt organisatoriske endringer som tilsier salg/eierskifte.

salg.<sup>35</sup> Til sammen blir dette 285, men vi vurderer at en rimelig slutning er at det har foregått mellom 192 (155+37) og 285 salg i sektoren i perioden 2014–2019. Merk at dette ikke inkluderer salg av eiendom, kun barnehagevirksomheter. Vi har kontrollert for at vi ikke dobbeltteller eierskifter.

Vi har ikke undersøkt transaksjonene nærmere, men har identifisert en aktør som står for en stor andel av de kartlagte eierskiftene. Aktøren kjøpte 116 barnehager i perioden 2014–2019, og målt i antall plasser utgjør disse barnehagene over halvparten av plassene i barnehager som er solgt. Vi kan ikke kartlegge kjøpesummer, fordi de er forretningshemmeligheter. Derfor har vi valgt å benytte en casetilnærming der vi fokuserer på denne store aktøren og bruker konsernregnskap til å gjøre et forsøk på å beregne kjøpesummer, for å gi et inntrykk av summene og størrelsesorden på summer betalt til eiere som har solgt barnehager. Hensikten er å kunne anskueliggjøre hvorvidt gevinstrealisering ved salg har vært av større omfang enn utbytte og konsernbidrag. Vi tar forbehold om at dette er vanskelig å beregne, og resultatene er derfor upresise.

Ved å lese offentlig tilgjengelige årsrapporter og konsernregnskap har vi funnet to mulige metoder for å beregne transaksjonssummer:

- ◆ Bruke summer av morselskapets netto utbetalinger for kjøp av datterselskaper (metode 1).
- ◆ Bruke summer av tilgang på varige driftsmidler og goodwill (metode 2), justert for tilgang som skyldes egen bygging av nye barnehager (beregnet).

Metode 1 inneholder ikke direkte kjøp av varige driftsmidler, dvs. barnehagebygg og -eiendom, men dette kan likevel inngå i summen i flere av tilfellene når det er kjøpt hele selskaper for å overta virksomheten. Likevel betyr dette at summene vi har kartlagt med metode 1, mest sannsynlig er en underestimering av kjøpesummene. Netto utbetalinger for kjøp av datterselskaper er fratrukket gjeld som kjøper overtar.

Metode 2 er en metode som beregner samlede eiendeler som er overtatt ved oppkjøp. Dette innebærer at summen inkluderer gjeld som kjøper har overtatt fra selger. Dermed er det ikke en kjøpesum, men et anslag på bruttoverdiene som er overført fra selger til kjøper. Utestående fordringer i oppkjøpt selskap inngår ikke, noe som fører til en underestimering av verdiene kjøper overtar ved kjøpet. Metoden inneholder en beregnet justering for tilgang av varige driftsmidler som ikke skyldes oppkjøp. Dette er en kilde til feil ved denne metoden. Justeringen er gjort ved å kartlegge egen oppføring og oppgradering av barnehager eid av aktøren. Periodiseringen av dette sammenfaller ikke nødvendigvis med periodiseringen av regnskapsstørrelsene, noe som er en ytterligere kilde til feil ved metoden.

Tabell 4.4 oppsummerer resultatene fra metodene for årene 2014–2019 og sammenligner med BDO (2018) for 2015 og 2016. Når det gjelder salgstall i BDO (2018), er det verdt å nevne at salgene de kartla i 2015, i stor grad var med Oslo kommune som selger, og barnehagene var litt under middels store. Salgene i 2016 var derimot store barnehager med private selgere. Dette kan forklare større salgssummer i 2016 enn i 2015 i BDO (2018).

---

<sup>35</sup> Disse 37 er Gnist og Ulna



Samlet er beregnede kjøpesummer med *metode 1* 1 567,2 millioner kroner og 5 353,2 for *metode 2* for årene 2014–2019. Sammenlignet med BDO (2018) ser vi at metode 1 gir lavere kjøpesum pr. barnehage, mens metode 2 ligner mer på det BDO har oppgitt som «antatt salgssum» i BDO (2018, s.25). Imidlertid er det stor variasjon mellom år i resultatene. Variasjonen viser at metodene er upresise.

Sammenlignet med summer kartlagt i media framstår anslaget på kjøpesummer pr. barnehage med metode 1 noe lavt og er mest sannsynlig en underestimert. Dette skyldes nok at vi ikke fanger opp verdiene i kjøp av varige driftsmidler i tilstrekkelig grad. Merk at transaksjonssum pr. barnehage da 80 prosent av aksjene i Gnist Barnehager AS ble solgt, var 26,2 millioner kroner.<sup>36</sup> Gnist eide på dette tidspunktet eiendommene sine selv. Da Ulna-barnehagene ble solgt, ble 20 barnehager overdratt, og kjøpesummen var 225,9 millioner kroner.<sup>37</sup> Kjøpesum pr. barnehage var dermed 11,3 millioner kroner. Ifølge vår kartlegging var Ulna-barnehagene leietakere. Læringsverkstedet solgte 138 barnehageeiendommer i 2020, og pr. eiendom er summen 30,8 millioner kroner.<sup>38</sup> Vi har grunn til å tro at de aller fleste av barnehagene som ble kjøpt av den store aktøren vi har brukt som utgangspunkt i caset vårt, eide eiendommene selv. Disse eksemplene viser at eierskap til eiendom er viktig for kjøpesummen.

Eksemplene over, og beregnete kjøpesummer i caset, viser at det stor variasjon i kjøpesummer. Dette gjør det vanskelig å velge en (beregnet) kjøpesum å ta utgangspunkt i for å beregne samlet gevinstuttak gjennom salg. Både kjøpesummen og detaljene rundt transaksjonene og barnehagene (eierskap til bygg og tomt og størrelse på barnehagen i både inntjening og areal) gjør dette til en svært usikker beregning.

Tabell 4.4 Kartlagte barnehagesalg til aktør, 2014–2019. Tall i millioner kroner.

	Metode 1			Metode 2		BDO (2018)	
	Antall barnehager kjøpt	Samlet beregnet kjøpesum 1	Beregnet kjøpesum pr. barnehage	Samlet beregnede eiendeler	Beregnete eiendeler pr. barnehage	Sum	Pr. barnehage
2014	4	1,6	0,4	96	24	-	-
2015	7	25,2	3,6	227,7	32,5	183	15,3
2016	50	668,7	13,4	2 141,5	42,8	612,5	87,5
2017	30	486,6	16,2	1 472,3	49,1	-	-
2018	20	353,2	17,7	1 206,9	60,3	-	-
2019	5	31,9	6,4	209	41,8	-	-
Sum	116	1 567,2	13,5	5 353,2	46,1	-	-

<sup>36</sup> 80 prosent av 17 barnehager er 13,6 barnehager. Kjøpesummen var 356 millioner kroner.  $356/13,6=26,2$

<https://www.utdanningsnytt.no/barnehagefinansiering-gnist-kjeden-private-barnehager/tjente-356-millioner-pa-salg-av-gnist-barnehagene/208113>

<sup>37</sup> <https://www.dn.no/market/ulna-barnehager/atvexa/barnehager/selger-barnehager-for-over-en-kvart-milliard-til-svensk-selskap/2-1-507811>

<sup>38</sup> <https://e24.no/naeringsliv/i/JokgoR/svensk-selskap-kjoeper-barnehagebygg-i-norge-for-over-fire-milliarder-kroner>

Over kartla vi salg av barnehager i perioden 2014–2019. Vi anslår at samlet antall salg av barnehagevirksomheter er mellom 192 og 285. Som omtalt over er det vanskelig å si med sikkerhet hva som er en representativ kjøpesum for alle transaksjonene som har skjedd. Vi velger å bruke gjennomsnittlig beregnet kjøpesum fra metode 1, som er 13,5 millioner kroner, som representativ verdi. Selv om det blir upresist, vil det anskueliggjøre omfanget av samlet sum for sektoren. Med denne metoden blir resultatet at kjøpesummene i perioden 2014–2019 var mellom 2 592 millioner kroner og 3 848 millioner kroner, med en middelvei på 3 220 millioner kroner. Vi oppsummerer resultatene i Tabell 4.5.

Som nevnt tidligere har ikke målet med denne øvelsen vært å komme fram til et svar med to streker under seg, men å bruke tilgjengelig informasjon til å anskueliggjøre omfanget av samlede kjøpesummer. Merk at dette ikke representerer verdien av eiendelene som har skiftet hender, i form av bygninger osv. Summen er de samlede anslåtte kjøpesummene ved transaksjoner i sektoren, der overtatt gjeld er fratrukket, dvs. hva selger sitter igjen med.

Tabell 4.5 Anslag på kjøpesummer ved barnehagesalg, 2014–2019. Tall i millioner kroner.

	Antall barnehager solgt (min)	Antall barnehager solgt (maks)	Beregnet kjøpesum <sup>a</sup> (min)	Beregnet kjøpesum <sup>a</sup> (maks)	Beregnet kjøpesum, gj.snitt <sup>a</sup> (middels)
2014	9	9	122	122	122
2015	39	46	527	621	574
2016	39	102	527	1 377	952
2017	28	46	378	621	500
2018	45	50	608	675	641
2019	32	32	432	432	432
Sum	192	285	2 592	3 848	3 220

<sup>a</sup> Med 13,5 millioner kroner som gjennomsnittlig kjøpesum

## 4.4 Særskilte områder som særlig gir grunnlag for ekstraordinær profitt

Generelt skaper følgende normale og lovlige økonomiske atferd økt profitt:

- ◆ Kostnadseffektivisering, herunder utnyttelse av stordriftsfordeler
- ◆ Tilpasninger som gir økt pris på produktet/tjenesten

Når det gjelder sistnevnte, har private barnehager begrenset mulighet til å tilpasse seg for å øke prisen, dvs. tilskuddene, foreldrebetaling og kostpenger. Tilskuddene fastsettes av nasjonale myndigheter og kommunene og er i all hovedsak basert på kostnadene i kommunale barnehager. Foreldrebetaling har en regulert makspris, og kostpenger settes i samarbeid med foreldrene til barn i barnehagen og skal kun dekke kostnader med mat og kjøp av tjenester tilknyttet mat.

Imidlertid, som vist i 2.2.8, er det en viss variasjon i lokale tilskuddssatser. Denne variasjonen sammenfaller også til en viss grad med variasjon i driftslønnsomhet. Dermed er det nærliggende å tenke at gunstig plassering, i form av å drive barnehage i kommuner med relativt høye tilskudd pr. barn, skaper profitt, isolert sett. Samtidig er plassering viktigst med tanke på framtidige barnetall og dermed liten risiko på inntektssiden. Norskeide større konsern har noe mindre andel plasser i mindre sentrale kommuner enn ideelle og selvstendige aksjeselskaper. Slik sett er norskeide større konsern som gruppe bedre plassert med hensyn til framtidig økonomisk utvikling.

Imidlertid er nok variasjonen i kostnader pr. plass viktigere for variasjonen i lønnsomhet. De som går med overskudd, har klart lavere kostnader pr. plass enn de som går med underskudd. Det er også forskjeller mellom barnehager som går med overskudd, som i en viss grad er korrelert med lønnsomhet, som vist i 2.2.8 med en kontrafaktisk analyse av lønnsomhet ved endrete lønnskostnader. Barnehagene med høy lønnsomhet har gjennomgående lavere lønnskostnader pr. plass enn de med lav lønnsomhet selv om sentrale kommuner i gjennomsnitt har lavere tilskuddssatser.

Det er mange mulige forklaringer på forskjeller i lønnskostnader, blant annet forskjeller i sykefravær, ansiennitet, utdanning og pensjonskostnader. Lavere lønnskostnader enn kommunale barnehager fører til overskudd i driftsøkonomien som følge av hvordan tilskuddssystemet fungerer. I Barnehageloven §23 tredje ledd heter det: «Barnehagen skal ikke ha vesentlig lavere personalkostnad pr. heltidsplass enn det som er vanlig i tilsvarende kommunale barnehager» (Barnehageloven, 2005, §23). TF-rapport 615 viser imidlertid at private ordinære barnehager har lavere personalkostnader pr. plass enn kommunale barnehager samlet sett.

I NOU 2020: 13 vises det til forskjeller mellom kommunale, kommersielle og ideelle barnehager i sykefravær, alder og utdanning. Kommersielle peker seg ut med de laveste kostnadene etter disse faktorene, som følge av lavere sykefravær, lavere gjennomsnittlig alder på ansatte og litt lavere andel høyt utdannede enn hos ideelle.

Når det gjelder pensjon, vil lavere aldersgjennomsnitt hos arbeidstakerne også ha en påvirkning fordi pensjonskostnader generelt er høyere jo eldre arbeidstakeren er.

En annen kostnadsfordel man kan utnytte ved tilpasning av driften er stordriftsfordeler. Dette kan være både i barnehagene og i organisasjonen. I kapittel 2.2.8 så vi at de største private barnehagene har hatt høyere driftsmargin enn de andre barnehagene i perioden 2014–2019, hvis man ser bort fra ekstratilskuddet til små barnehager i 2019. Dette tyder på stordriftsfordeler i selve driften «på gulvet», men det kan også ha sammenheng med stordriftsfordeler i administrasjonen av barnehagene.

Pensjon er et område der tilskuddssystemet åpner for å gjøre tilpasninger som skaper profitt. De aller fleste private barnehager har pensjonsordninger som gir lavere pensjonskostnader enn det som kompenseres gjennom pensjonspåslaget i driftstilskuddet, og de kan også ha en sammensetning av ansatte med alder og lønnsnivå som gir lavere pensjonsutgift. Et tredje moment er at pensjonspåslaget, som øvrige personalkostnadselementer i tilskuddet, er beregnet ut fra bemanningstettheten i kommunale barnehager, som i gjennomsnitt også er høyere enn i private. Disse ressursene som ikke brukes på pensjon, kan brukes til andre utgiftsposter eller til overskudd.

Telemarksforsking har tidligere beregnet forskjellen mellom tilskudd fra pensjonspåslaget og de private barnehagenes pensjonsutgifter (TF-notat 15/2019). Det ble anslått at differansen i 2017 utgjorde 949 millioner kroner pluss arbeidsgiveravgift på dette beløpet. Det ble videre beregnet at 686 av de 949 millioner kronene skyldtes forskjell i pensjonsprosent. Tabell 4.6 viser tall fra en tilsvarende beregning for 2018 og 2019, og beløpene er omtrent i samme størrelsesorden. Både bemanningsnorm og økt pensjonsprosent har bidratt til å redusere differansen noe, men i nominelle kroner er ikke nedgangen stor.

Tabell 4.6 Beregnet forskjell mellom tilskudd til pensjonsutgifter og faktiske pensjonsutgifter, millioner kroner

År	Tilskudd (13 % pensjonspåslag)	Faktiske utgifter (kostnadsdekning)	Differanse
2017	2 213	1 264	949
2018	2 331	1 314	1 016
2019	2 480	1 551	929

Beregningene er gjort uten å ta hensyn til arbeidsgiveravgift. Gjennomsnittlig arbeidsgiveravgift i populasjonen av private barnehager er ca. 13,1 %, så medregnet arbeidsgiveravgift kan differansen anslås til 1,05 mrd. kroner i 2019.

Det må påpekes at anslaget på private pensjonsutgifter som inngår i denne beregningen, mangler utgifter til AFP i mange av barnehagene. Det er uklart i hvilken grad denne posten føres sammen med den ordinære pensjonspremien blant de private barnehagene, mens vi vet at utgiftene inngår i pensjonsutgiftene på den kommunale siden.

Uansett viser beregningene at pensjonspåslagets størrelse gir et betydelig rom for økonomisk gevinst for den private barnehagesektoren. Det betyr likevel ikke at alle barnehagene har brukt dette rommet til økonomisk gevinst. Ressursene kan også ha blitt brukt til å styrke andre deler av driften.

## 4.5 Tallfesting av verdiuttak

I denne delen oppsummerer vi verdiuttakene kartlagt i dette kapittelet.

Gevinstuttak er som regel et uttrykk for inneværende og tidligere års lønnsomhet. Dersom barnehagene gikk i null hvert år, ville det ikke oppstå gevinster gjennom driften. Dersom det oppstår forventninger til at det i kommende år vil bli gode muligheter til positive overskudd, kan det likevel oppstå gevinster ved at etablerte barnehager vil være til stede for å hente ut disse overskuddene. Eiere av barnehager kan hente ut slike gevinster gjennom salg, og slik dele framtidige overskudd med kjøper. I praksis vil gevinster være en kombinasjon av gevinster som er opparbeidet historisk, og neddiskontering av framtidige overskudd.

Vi har ikke forsøkt å vurdere omfanget av gevinstuttakene i normativ forstand – det ville krevd en sammenligning med andre næringer. Når man har åpnet opp for kommersielle aktører på et område, må man også forvente at normal gevinstrealisering vil forekomme. Samtidig er det

begrensninger i barnehageloven når det gjelder bruk av tilskudd. Hovedregelen er at tilskudd og foreldrebetaling skal komme barna til gode.

Som nevnt tidligere får vi ikke anslått noe verdiuttak basert på transaksjoner med nærstående. Å gjøre overordnede beregninger for å forsøke å estimere overprising ville resultert i svært upresise og usikre estimater, og det er for ressurskrevende å gjøre dyptgående analyser av enkelttransaksjoner for å avdekke overprising. Tallene i Tabell 4.2 gir ikke inntrykk av at overprising er noe som preger bransjen. Denne konklusjonen fattet også BDO (2018).

Når det gjelder utbytte og konsernbidrag, så vi i avsnitt 4.1 at utbyttet som hentes ut, er svært begrenset, mens konsernbidraget er mer omfattende. Samtidig er summen som overføres til egenkapitalen i barnehagene, om lag tre ganger så stor som summen av konsernbidrag for sektoren i sin helhet i 2019. Samlet utbytte i 2019 var 20,3 millioner kroner, mens samlet konsernbidrag var 216,7 millioner kroner.<sup>39</sup> Dette kan man kalle de regnskapsførte og transparente verdiuttakene fra sektoren i 2019, som utgjorde henholdsvis 2,4 prosent og 25,5 prosent av samlet positivt årsresultat etter skatt. Imidlertid er det ikke slik at et års uthenting av utbytte og konsernbidrag nødvendigvis er knyttet til årets resultat. Tidligere års overskudd kan hentes ut i form av utbytte og konsernbidrag ved senere anledninger. Dermed trenger ikke et års utbytte og konsernbidrag være representativt for lønnsomheten det året.

Samlet over perioden 2014–2019 ble det hentet ut 296 millioner kroner i utbytte og 434 millioner kroner i konsernbidrag, der vi har hensyntatt at en stor sum konsernbidrag i 2017 er tilbakeført barnehagene i form av egenkapital.<sup>40</sup> Merk at dette ikke er inflasjonsjusterte tall. Som andel av samlet positivt årsresultat utgjorde utbytte og konsernbidrag henholdsvis 5 prosent og 7,1 prosent i perioden. Summen av positive årsresultat i perioden var 5 969 millioner kroner.

Mindre transparent er gevinstrealisering ved salg. Av større transaksjoner som har framkommet i media, skjedde det et salg av eiendomsselskaper fra Norlandia-konsernet til en utenlandsk aktør i 2019.<sup>41</sup> Salget inneholdt 170 barnehageeiendommer og hadde en samlet verdi på 2,7 milliarder kroner, dvs. 15,9 millioner kroner pr. eiendom. Denne kjøpesummen kan over tid motsvares av økte leieinntekter og økte eiendomsverdier for kjøper, slik at hele summen ikke er en gevinstrealisering. Kjøpesummen må ses på som en deling av gevinst. Hvis ikke ville ikke kjøper akseptert summen. Vi har ikke noen metode for å si hva som er gevinst, og hva som er neddiskontert verdi av alle framtidige leieinntekter og eiendomsverdiøkning.

Eiendomssalg innebærer en ny risikobalansering fra eierne. Ved å selge eiendommene vil driften bli mer entydig knyttet til lønnsomheten ved selve systemet for barnehagefinansiering, mens risiko og inntekter ved selve bygningsmassen overtas av andre. Utgangspunktet for myndighetenes regulering og tilskudd har vært at drift og eierskap til bygg er et lukket system, der aktørene har fått tilskudd til drift, billige tomter, gunstige lån i Husbanken og kapitaltilskudd. Storstilt eiendomssalg bryter med denne modellen.

---

<sup>39</sup> Uten personlig næringsdrivende

<sup>40</sup> Uten personlig næringsdrivende

<sup>41</sup> <https://www.utdanningsnytt.no/private-barnehager-okonomi/norlandia-eiere-selger-barnehageeiendommer-til-internasjonalt-storselskap/215646>

Vi har kartlagt salg i barnehagesektoren ved hjelp av innrapporterte organisatoriske endringer i resultatregnskapet i BASIL og informasjon om konserntilknytning og organisasjonsform. Denne viser at det har foregått mellom 192 og 285 salg i sektoren i perioden 2014–2019. Ved å anslå et spenn for kjøpesum pr. barnehage (i 4.3) har vi beregnet et spenn for samlede kjøpesummer ved et spenn av antall salg. Hensikten med beregningene er å kunne anskueliggjøre hvorvidt gevinstrealisering ved salg har vært av større omfang enn utbytte og konsernbidrag. Vi tar forbehold om at dette er vanskelig å beregne, og at resultatene derfor er upresise.

Samlet verdiuttak fra sektoren kan anslås til om lag 6,65 milliarder kroner når vi legger sammen elementene i perioden 2014–2019, og legger middelerdien av beregnede kjøpesummer til grunn. Dette er oppsummert i Tabell 4.7. Merk at dette ikke er inflasjonsjusterte tall. Den beregnede summen for kjøp av barnehager er svært usikker. Sammenlignet med summer kartlagt i media (se gjennomgang i 4.3), virker anslaget på kjøpesummer pr. barnehage noe lavt.

Ser vi på utviklingen over tid, ser vi at omfattende oppkjøp av barnehager har preget sektoren i mesteparten av perioden, men til en viss grad er dette et avtakende fenomen. Eiendomstransaksjoner har imidlertid blitt mer framtrødende, ettersom flere store konsern har fisjonert ut og solgt barnehageeiendommene sine. Sistnevnte har gjort at gevinstrealiseringen gjennom salg har økt over tid.

Tabell 4.7 Kartlagte og beregnede verdiuttak i barnehagesektoren, 2014–2019. Tall i millioner kroner

	Utbytte	Konsernbidrag	Beregnete kjøpesummer (middelerdi)	Eiendomstransaksjoner kartlagt i media	Sum
2014	98	-	122		220
2015	76	-	574		650
2016	49	-	952		1 001
2017	29	54*	500		583
2018	23	163	641		827
2019	20	217	432	2 700	3 369
Sum	296	434*	3 220	2 700	6 650

\* Konsernbidrag i 2017 er justert for innskutt egenkapital i 2018 med bruk av konsernbidrag hentet ut i 2017

Vi har sett på perioden 2014–2019. I 2020 solgte Læringsverkstedet eiendommer til en verdi av 4,25 milliarder kroner, og Gnist Barnehager solgte 11 av 17 eiendommer til et utenlandsk fond til en ukjent pris.

Fordi verdiuttak og resultat ikke trenger å periodiseres samme år, kan det godt tenkes at verdiuttaket vil øke i årene framover. Normalt vil eiere på et eller annet tidspunkt realisere store deler av opparbeidede verdier. Dersom resultatmarginen i enkeltkonsern holder seg relativt høy, vil sannsynligheten for et økende verdiuttak også øke.

# Referanser

Barnehageloven. (2005). Lov om barnehager (LOV-2005-06-17-64). Henta fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

BDO. (2018). Kapitalstruktur i private barnehager for kunnskapsdepartementet 22. oktober 2018.

BDO. (2018). Markedssvikt, lønnsomhet og gevinstrealisering, 7. mai 2018.

NOU 2020: 13: Private aktører i velferdsstaten — Velferdstjenesteutvalgets delutredning I og II om offentlig finansierte velferdstjenester. Nærings- og fiskeridepartementet, 2020.

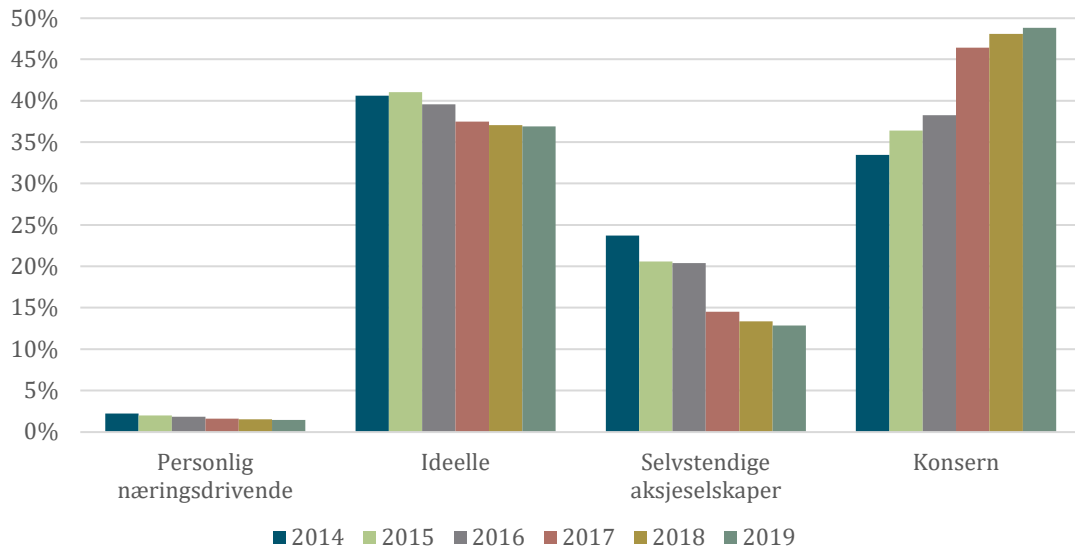
TF-notat 18/2018: Økonomiske resultater i private barnehager – Hvilken betydning har tilskuddsmodellen? Telemarksforskning 2018.

TF-notat 15/2019: Finansiering av private barnehager. Telemarksforskning, 2019.

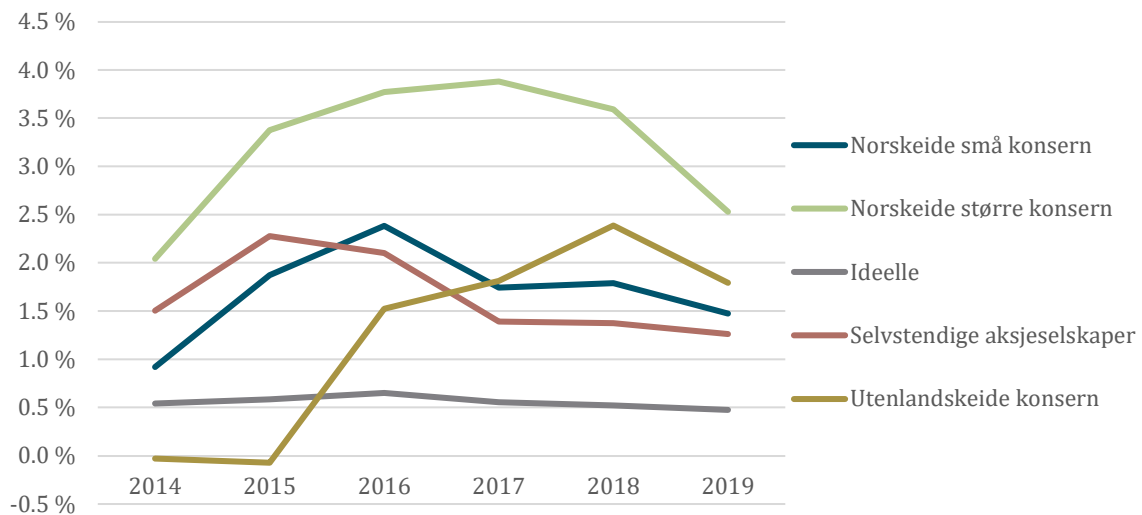
TF-rapport 615: Kostnader i barnehagene 2019, Telemarksforskning, 2021.

# Vedlegg

## Figurer

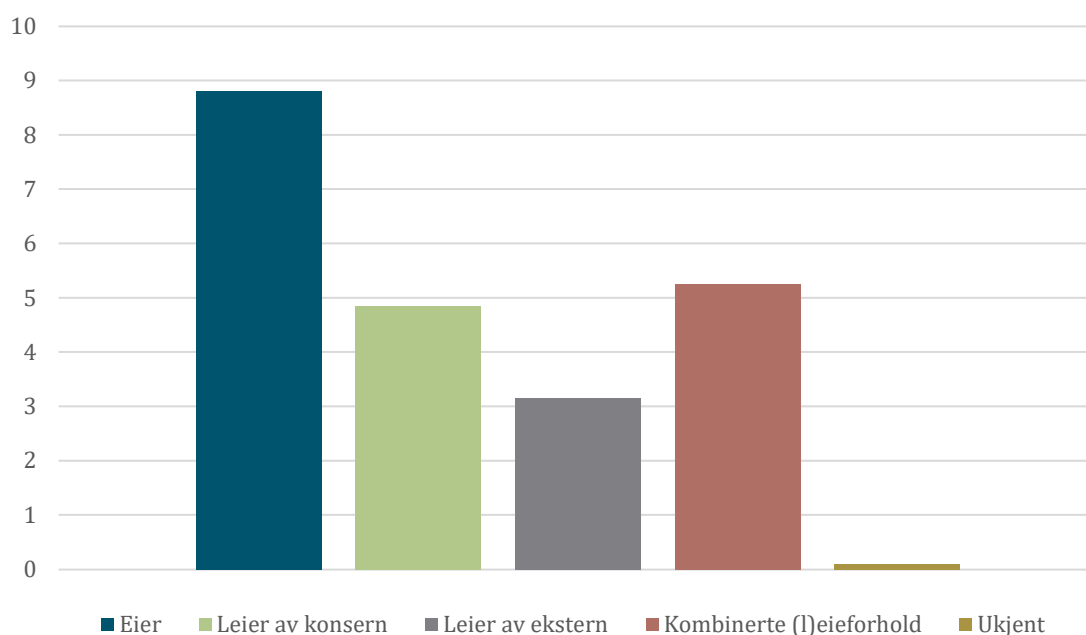


Figur A Fordeling av plasser i private ordinære barnehager etter virksomhetskategori



Figur B Avvik mellom resultatgrad og driftsmargin i prosentpoeng etter virksomhetskategori, uten personlig næringsdrivende. Positivt tall betyr at driftsmarginen er høyere enn resultatgraden.





Figur C Samlet omsetning for barnehageforetak etter eierskap til eiendom i milliarder kroner i 2019.

## Tabeller

Lønnskostnader inkluderer: Lønn, feriepenger, arbeidsgiveravgift, pensjon, arbeidsgodtgjørelse til eiere, annen personalkostnad og kostnader til innleid personell. Vi har trukket fra offentlig tilskudd vedrørende arbeidskraft og offentlige refusjoner vedrørende arbeidskraft (sykepenge-refusjon m.m.).

Totale kostnader tilknyttet bygg inkluderer: Avskrivninger, finanskostnader, husleie, reparasjon/vedlikehold av bygninger, lys, varme, renovasjon, vann, avløp, renhold mv., verktøy, inventar mv. som ikke skal aktiveres, og forsikringspremier

Øvrige kostnader inkluderer: Varekjøp, fremmedtjenester, skatt, pluss en rekke mindre poster

Tabell A Kostnader pr. plass i private ordinære barnehager

	Lønnskostnader pr. plass	Totale kostnader tilknyttet bygg pr. plass	Øvrige kostnader pr. plass	Samlede kostnader
2014	94 929	16 972	9 440	121 340
2015	99 689	17 237	10 747	127 673
2016	100 908	17 711	11 408	130 027
2017	104 171	18 999	11 483	134 653
2018	109 060	19 503	11 884	140 447
2019	116 694	20 579	11 347	148 621

Tabell B Kostnadsvekst pr. plass i private ordinære barnehager

	<b>Lønnskostnader pr. plass</b>	<b>Totale kostnader til- knyttet bygg pr. plass</b>	<b>Øvrige kostnader pr. plass</b>	<b>Samlede kostnader</b>
2015	5 %	1,6 %	13,8 %	5,2 %
2016	1,2 %	2,7 %	6,2 %	1,8 %
2017	3,2 %	7,3 %	0,7 %	3,6 %
2018	4,7 %	2,7 %	3,5 %	4,3 %
2019	7 %	5,5 %	-4,5 %	5,8 %

Tabell C Kostnadselementers andel av samlede kostnader pr. plass i private ordinære barnehager

	<b>Lønnskostnader pr. plass</b>	<b>Totale kostnader til- knyttet bygg pr. plass</b>	<b>Øvrige kostnader pr. plass</b>
2014	78,2 %	14 %	7,8 %
2015	78,1 %	13,5 %	8,4 %
2016	77,6 %	13,6 %	8,8 %
2017	77,4 %	14,1 %	8,5 %
2018	77,7 %	13,9 %	8,5 %
2019	78,5 %	13,8 %	7,6 %

Tabell D Kostnadselementers vekstbidrag til samlede kostnader pr. plass i private ordinære barnehager

	<b>Lønnskostnader pr. plass</b>	<b>Totale kostnader til- knyttet bygg pr. plass</b>	<b>Øvrige kostnader pr. plass</b>
2015	3,9 %	0,2 %	1,2 %
2016	0,9 %	0,4 %	0,5 %
2017	2,5 %	1 %	0,1 %
2018	3,6 %	0,4 %	0,3 %
2019	5,5 %	0,8 %	-0,3 %

Tabell E Inntekt pr. plass og årsresultat etter skatt pr. plass i private ordinære barnehager

	<b>Sum inntekt pr. plass</b>	<b>Årsresultat etter skatt pr. plass</b>
2014	128 081	6 740
2015	132 122	4 449
2016	134 956	4 929
2017	139 342	4 689
2018	144 961	4 514
2019	151 734	3 114

Tabell F Vekst i inntekt pr. plass og årsresultat etter skatt pr. plass i private ordinære barnehager

	<b>Sum inntekt pr. plass</b>	<b>Årsresultat etter skatt pr. plass</b>
2014	3,2 %	-34 %
2015	2,1 %	10,8 %
2016	3,3 %	-4,9 %
2017	4 %	-3,7 %
2018	4,7 %	-31 %
2019	3,2 %	-34 %

Tabell G Kostnader pr. plass i private ordinære barnehager i 2019 etter virksomhetskategori, uten personlig næringsdrivende

	<b>Lønnskostnader pr. plass</b>	<b>Totale kostnader tilknyttet bygg pr. plass</b>	<b>Øvrige kostnader pr. plass</b>	<b>Samlede kostnader</b>
Norskeide små konsern	115 432	21 030	11 882	148 345
Norskeide større konsern	108 560	25 510	11 807	145 877
Ideelle	125 366	15 998	10 008	151 373
Selvstendige aksjeselskaper	122 645	18 013	10 955	151 613
Utenlandskeide konsern	104 449	24 880	15 194	144 522
<b>Totalt</b>	<b>116 718</b>	<b>20 626</b>	<b>11 361</b>	<b>148 705</b>

Tabell H Vekst i kostnader pr. plass i private ordinære barnehager fra 2018 til 2019 etter virksomhetskategori, uten personlig næringsdrivende

	<b>Lønnskostnader pr. plass</b>	<b>Totale kostnader tilknyttet bygg pr. plass</b>	<b>Øvrige kostnader pr. plass</b>	<b>Samlede kostnader</b>
Norskeide små konsern	6,7 %	1,0 %	-1,6 %	5,2 %
Norskeide større konsern	7,1 %	8,8 %	-12,9 %	5,5 %
Ideelle	7,4 %	2,4 %	0,7 %	6,4 %
Selvstendige aksjeselskaper	7 %	2,8 %	0,1 %	5,9 %
Utenlandskeide konsern	6,3 %	5,3 %	-2 %	5,2 %
<b>Totalt</b>	<b>7 %</b>	<b>5,5 %</b>	<b>-4,6 %</b>	<b>5,8 %</b>

Tabell I Kostnadselementers andel av samlede kostnader pr. plass i private ordinære barnehager i 2019 etter virksomhetskategori, uten personlig næringsdrivende

	Lønnskostnader pr. plass	Totale kostnader tilknyttet bygg pr. plass	Øvrige kostnader pr. plass
Norskeide små konsern	77,8 %	14,2 %	8 %
Norskeide større konsern	74,4 %	17,5 %	8,1 %
Ideelle	82,8 %	10,6 %	6,6 %
Selvstendige aksjeselskaper	80,9 %	11,9 %	7,2 %
Utenlandskeide konsern	72,3 %	17,2 %	10,5 %
Totalt	78,5 %	13,8 %	7,6 %

Tabell J Kostnadselementers vekstbidrag til samlede kostnader pr. plass fra 2018 til 2019 etter virksomhetskategori, uten personlig næringsdrivende

	Lønnskostnader pr. plass	Totale kostnader tilknyttet bygg pr. plass	Øvrige kostnader pr. plass
Norskeide små konsern	5,2 %	0,1 %	-0,1 %
Norskeide større konsern	5,3 %	1,5 %	-1 %
Ideelle	6,1 %	0,3 %	0 %
Selvstendige aksjeselskaper	5,7 %	0,3 %	0 %
Utenlandskeide konsern	4,6 %	0,9 %	-0,2 %
Totalt	5,5 %	0,8 %	-0,3 %

Tabell K Inndeling av private ordinære barnehager innenfor virksomhetskategorier i 2019 etter eierskap til bygg og leiekostnader pr. plass. Leietakerne er delt i to etter median leiekostnad pr. plass

	Eiere		Leietakere	
	Eier	Høye leiekostnader pr. plass	Lave leiekostnader pr. plass	
Ideelle	71 %	16 %	13 %	
Norskeide små konsern	52 %	33 %	15 %	
Norskeide større konsern	70 %	26 %	4 %	
Selvstendige aksjeselskaper	52 %	28 %	20 %	
Utenlandskeide konsern	25 %	69 %	6 %	

Tabell L Kostnader pr. plass i private ordinære barnehager i 2019 etter eierskap til bygg og leiekostnader pr. plass. Leietakerkategoriene er delt i to etter median leiekostnad pr. plass

	Eiere	Leier av eksternt		Leier av konsern/nærstående	
		Høye leiekostnader	Lave leiekostnader	Høye leiekostnader	Lave leiekostnader
Antall barnehager	1 292	231	385	328	173
Antall plasser	97 378	20 938	12 951	28 793	7 816
Totale inntekter pr. plass	151 976	148 518	157 231	149 837	155 056
Samlede kostnader pr. plass	148 715	147 482	150 493	147 902	149 979
Lønnskostnader pr. plass	118 343	111 141	125 035	110 622	119 492
Totale kostnader tilknyttet bygg pr. plass	19 453	24 687	14 420	24 764	18 420
Leiekostnader pr. plass	243	14 962	5 601	13 711	4 601
Finanskostnader pr. plass	3 226	170	210	421	1 608
Øvrige kostnader pr. plass	10 919	11 654	11 039	12 516	12 067
Driftsmargin	4.3 %	1.1 %	4.6 %	1.7 %	4.6 %
Resultatgrad	2.2 %	0.7 %	4.3 %	1.3 %	3.3 %

Tabell M Kostnadselementers vekstbidrag til samlede kostnader (pr. plass) fra 2018 til 2019 etter eierskap til bygg og leiekostnader pr. plass. Leietakerkategoriene er delt i to etter median leiekostnad pr. plass

	Eiere	Leier av eksternt		Leier av konsern/nærstående	
		Høye leiekostnader	Lave leiekostnader	Høye leiekostnader	Lave leiekostnader
Lønnskostnader pr. plass	6 %	4,3 %	6,1 %	5 %	7,0 %
Totale kostnader tilknyttet bygg pr. plass	0,6 %	1 %	0,4 %	0,5 %	1,3 %
Øvrige kostnader pr. plass	-0,5 %	-0,4 %	0,1 %	-0,2 %	-0,3 %

Tabell N Kostnader pr. plass i private ordinære barnehager i 2019 etter virksomhetskategori og inndelt etter barnehager som har gått med **underskudd i tre år på rad**, og barnehager som har gått med overskudd

	Lønnskostnader pr. plass		Kostnader tilknyttet bygg pr. plass <sup>a</sup>		Øvrige kostnader pr. plass		Samlet pr. plass	
	Undersk.	Overskudd	Undersk.	Overskudd	Undersk.	Overskudd	Undersk.	Overskudd
Norskeide små konsern	129 025	111 323	24 148	21 489	10 645	12 766	163 819	145 578
Norskeide større konsern	113 263	106 801	33 911	23 860	11 400	12 196	158 574	142 856
Ideelle	129 919	122 924	16 920	15 346	11 238	9 745	158 077	148 014
Selvstendige aksjeselskaper	125 041	120 370	20 626	17 892	10 264	11 184	155 931	149 447
Utenlandskeide konsern	108 331	102 657	29 313	23 341	11 213	15 350	148 856	141 348
<b>Totalt</b>	<b>120 756</b>	<b>113 642</b>	<b>24 788</b>	<b>20 104</b>	<b>11 138</b>	<b>11 671</b>	<b>156 682</b>	<b>145 417</b>

Andel barnehager i 2019 som gikk med underskudd i 2017, 2018 og 2019: Norskeide små konsern – 8,1 %, norskeide større konsern – 7,3 %, ideelle – 7,9 %, selvstendige aksjeselskaper – 6,2 %, utenlandskeide konsern – 12,3 %

<sup>a</sup> Forskjellen blant konsernene skyldes i hovedsak leiekostnader pr. plass

Tabell O: Regresjonsanalyser: Resultatgrad ekskl. variabler for bemanning og pedagogdekning

Årgang	2017	2018	2019
Konstantledd	<b>-0.2338</b> <b>(-9.36)</b>	<b>-0.2792</b> <b>(-10.8)</b>	<b>-0.171</b> <b>(-6.34)</b>
Tilskuddssats i 1000 kroner	<b>0.0019</b> <b>(8.53)</b>	<b>0.0019</b> <b>(8.98)</b>	<b>0.0013</b> <b>(6.81)</b>
Sentralitetsindeks (/1000)	-0.0221 (-1.78)	0.0087 (0.71)	-0.0011 (-0.08)
Antall plasser (log)	<b>0.0212</b> <b>(8.44)</b>	<b>0.0259</b> <b>(9.99)</b>	<b>0.0093</b> <b>(3.03)</b>
Andel småbarnsplasser (0–2 år)	<b>0.0458</b> <b>(3.59)</b>	<b>0.0372</b> <b>(2.95)</b>	<b>0.0364</b> <b>(2.72)</b>
Norskeide små konsern	0.0032 (0.52)	-0.0027 (-0.44)	-0.0032 (-0.51)
Norskeide større konsern	<b>0.0211</b> <b>(4.72)</b>	0.0024 (0.56)	0.008 (1.74)
Personlig næringsdrivende	<b>0.0407</b> <b>(4.95)</b>	<b>0.038</b> <b>(4.66)</b>	<b>0.042</b> <b>(4.87)</b>
Ideelle	-0.0038 (-1.01)	-0.0069 (-1.83)	<b>-0.0083</b> <b>(-2.09)</b>
Utenlandskeide konsern	<b>-0.0159</b> <b>(-2.06)</b>	-0.0005 (-0.07)	0.0115 (1.64)
Øremerket tilskudd bemanning		<b>0.0057</b> <b>(14.62)</b>	<b>0.0032</b> <b>(16.73)</b>
Justert R <sup>2</sup>	0,091	0,122	0,148
Antall observasjoner	2277	2300	2361

Tabell P: Regresjonsanalyser: Resultatgrad inkl. variabler for bemanning og pedagogdekning

Årgang	2017	2018	2019
Konstantledd	<b>-0.3946</b> <b>(-12.76)</b>	<b>-0.4112</b> <b>(-13.08)</b>	<b>-0.318</b> <b>(-9.19)</b>
Tilskuddssats i 1000 kroner	<b>0.0022</b> <b>(10.07)</b>	<b>0.0021</b> <b>(10.09)</b>	<b>0.0016</b> <b>(8.1)</b>
Sentralitetsindeks (/1000)	<b>-0.0357</b> <b>(-2.9)</b>	-0.0024 (-0.19)	-0.0131 (-1.02)
Antall plasser (log)	<b>0.0152</b> <b>(5.97)</b>	<b>0.0199</b> <b>(7.32)</b>	<b>0.0053</b> <b>(1.74)</b>
Andel småbarnsplasser (0–2 år)	<b>0.0283</b> <b>(2.23)</b>	<b>0.0254</b> <b>(2.03)</b>	0.0237 (1.77)
Norskeide små konsern	0.0004 (0.07)	-0.0038 (-0.65)	-0.005 (-0.81)
Norskeide større konsern	0.0089 (1.95)	-0.0052 (-1.17)	0.0021 (0.45)
Personlig næringsdrivende	<b>0.0448</b> <b>(5.54)</b>	<b>0.0406</b> <b>(5.02)</b>	<b>0.0453</b> <b>(5.29)</b>
Ideelle	-0.0039 (-1.04)	-0.0064 (-1.71)	<b>-0.0079</b> <b>(-2.01)</b>
Utenlandskeide konsern	<b>-0.0229</b> <b>(-3.01)</b>	-0.0089 (-1.22)	0.0034 (0.48)
Øremerket tilskudd bemanning		<b>0.0051</b> <b>(12.64)</b>	<b>0.0033</b> <b>(17.4)</b>
Plasser pr. årsverk (bemanningsnorm)	<b>0.0272</b> <b>(9.03)</b>	<b>0.0237</b> <b>(7.29)</b>	<b>0.0265</b> <b>(7.03)</b>
Barn pr. pedagog (pedagognorm)	0.0006 (1.12)	0.0006 (1.06)	-0.0001 (-0.13)
Justert R <sup>2</sup>	0,1244	0,149	0,166
Antall observasjoner	2277	2300	2361

Tabell Q Beskrivende statistikk for variablene i regresjonsanalysene

År	Variabel	Gjennomsnitt	Standardavvik	Minimum	Maksimum
2017	Driftsmargin	0,039	0,076	-0,418	0,371
	Resultatgrad	0,025	0,067	-0,376	0,360
	Tilskuddssats i 1000 kroner	92,181	6,209	76,469	150,415
	Sentralitetsindeks (/1000)	0,843	0,109	0,423	1,000
	Antall plasser (log)	4,076	0,615	2,073	5,957
	Andel småbarnsplasser (0–2 år)	0,362	0,106	0,000	1,000
	Norskeide små konsern	0,065	0,247	0,000	1,000
	Norskeide større konsern	0,241	0,428	0,000	1,000
	Personlig næringsdrivende	0,032	0,175	0,000	1,000
	Ideelle	0,449	0,498	0,000	1,000
	Utenlandskeide konsern	0,040	0,196	0,000	1,000
	Øremerket tilskudd bemanning	0	0	0	0
	Plasser pr, årsverk (bemanningsnorm)	6,094	0,538	3,796	8,000
	Barn pr, pedagog (pedagognorm)	16,160	2,442	8,611	36,583
	2018	Driftsmargin	0,039	0,074	-0,635
Resultatgrad		0,024	0,067	-0,673	0,393
Tilskuddssats i 1000 kroner		93,825	6,502	79,166	150,415
Sentralitetsindeks (/1000)		0,842	0,109	0,430	1,000
Antall plasser (log)		4,080	0,608	1,613	5,970
Andel småbarnsplasser (0–2 år)		0,364	0,105	0,000	1,000
Norskeide små konsern		0,066	0,248	0,000	1,000
Norskeide større konsern		0,255	0,436	0,000	1,000
Personlig næringsdrivende		0,030	0,172	0,000	1,000
Ideelle		0,433	0,496	0,000	1,000
Utenlandskeide konsern		0,045	0,208	0,000	1,000
Øremerket tilskudd bemanning		0,808	3,524	0,000	27,849
Plasser pr, årsverk (bemanningsnorm)		6,005	0,497	3,066	7,764
Barn pr, pedagog (pedagognorm)		15,436	2,403	5,417	36,000
2019		Driftsmargin	0,033	0,076	-0,560
	Resultatgrad	0,022	0,071	-0,573	0,444
	Tilskuddssats i 1000 kroner	98,330	7,208	80,196	169,548
	Sentralitetsindeks (/1000)	0,840	0,108	0,430	1,000
	Antall plasser (log)	4,076	0,606	1,645	5,977
	Andel småbarnsplasser (0–2 år)	0,363	0,102	0,000	1,000
	Norskeide små konsern	0,067	0,249	0,000	1,000
	Norskeide større konsern	0,252	0,434	0,000	1,000
	Personlig næringsdrivende	0,030	0,170	0,000	1,000
	Ideelle	0,431	0,495	0,000	1,000
	Utenlandskeide konsern	0,055	0,228	0,000	1,000
	Øremerket tilskudd bemanning	3,231	8,759	0,000	114,558
	Plasser pr, årsverk (bemanningsnorm)	5,818	0,428	3,097	7,025
	Barn pr, pedagog (pedagognorm)	13,465	1,843	5,583	29,000



## Samfunnsøkonomisk analyse foretaks- og enhetsregister (SAFE)

---

Samfunnsøkonomisk analyse har etablert en database med alle innleverte årsregnskap for regnskapspliktige foretak i perioden etter 2003, kalt Samfunnsøkonomisk analyse foretaks- og enhetsregister (SAFE). SAFE sammenstiller Foretaksregisteret med Enhetsregisteret, noe som gjør databasen særlig nyttig dersom en ønsker å se på en rekke forhold, for eksempel den regionale fordelingen av næringsaktivitet.

SAFE inneholder komplett årsregnskap for alle regnskapspliktige foretak i perioden 2003–2019. Dette muliggjør en rekke analyser av foretakenes næringsvirksomhet. Videre inkluderer databasen øvrige kjennetegn som firmaadresse, firmanavn og geografiske kjennetegn.

### Regnskapspliktige virksomheter inkluderes i databasen

Alle næringsdrivende foretak, både med begrenset og ubegrenset ansvar, plikter å registrere seg i Foretaksregisteret. Det samme gjelder enkeltpersonforetak som bedriver handel med innkjøpte varer eller har mer enn fem ansatte. Øvrige enkeltpersonforetak kan registrere seg på frivillig grunnlag.

De aller fleste virksomhetene i Foretaksregisteret er regnskapspliktige. Hvorvidt foretaket er regnskapspliktig eller ikke, bestemmes av organisasjonsform og foretakets størrelse. Følgende virksomheter har regnskapsplikt:

- Alle aksjeselskaper (AS) og allmennaksjeselskap (ASA)
- Ansvarlige selskaper (ANS/DA) og andre deltakerlignende selskaper som oppfyller ett av følgende kriterier:
  - Fra og med fem millioner i salgsinntekt
  - Gjennomsnittlig antall ansatte på mer enn fem årsverk
  - Antall deltakere flere enn fem
  - Minst én av deltakerne er juridisk person med begrenset ansvar
  - Enhver som driver enkeltpersonforetak og som i året samlet oppfyller én av følgende:
    - Eiendeler med verdi over 20 millioner kroner
    - Gjennomsnittlig antall ansatte større enn 20 årsverk
    - Samvirkeforetak og økonomiske foreninger med salgsinntekter over to millioner
  - Andre foreninger som i regnskapsåret som oppfyller én av følgende:
    - Eiendeler med verdi over 20 millioner kroner
    - Gjennomsnittlig antall ansatte større enn 20 årsverk
  - Borettslag, boligbyggelag og eierseksjonssameier med et visst antall seksjoner (jf. Eierseksjonsloven §44)
  - Stiftelser
  - Andre som etter særskilt bestemmelse i eller i medhold av lov har regnskapsplikt
  - Utenlandsk foretak som utøver eller deltar i virksomhet her i riket eller på norsk kontinentalsokkel, og som er skattepliktig til Norge etter norsk intern lovgivning.

Der det gjelder størrelsesordener inntreer regnskapsplikten først når grensen er passert to år på rad. Er man først regnskapspliktig, må man være under grensen to år på rad for at regnskapsplikten skal opphøre.

Årsregnskapene sendes fra og med 1. januar 2015 elektronisk til Regnskapsregisteret (som er en del av Altinn) innen én måned etter at det er fastsatt av generalforsamlingen eller tilsvarende organ. For å unngå forsinkelsesgebyr må komplett årsregnskap være innsendt senest 31. august. Dersom årsregnskapet har avslutningsdato i perioden 01.01-30.06, er tilsvarende frist senest 28. februar.

## **SAFE inneholder mye informasjon**

SAFE inneholder en fullstendig oversikt over nøkkelvariablene som er benyttet i årsregnskapet. En liste over alle variable er gitt i neste kapittel, inkludert en mer utførlig beskrivelse av noen utvalgte.

All informasjon oppdateres én gang pr. år, og som regel innen utgangen av september. Det vil si at SAFE inneholder regnskap for perioden 2003-2019.

De påfølgende avsnittene redegjør for noen av variablene som inngår i databasen.

### **Geografi**

- Gateadresse
- Kommune
- Fylke
- DPV-sone (KMD)
- Sentralitetsindeks (SSB)
- Bo- og arbeidsmarkedsregioner (TØI)
- Økonomiske regioner (SSB)

### **Næring**

NACE-koder for opptil tre bransjer. Hovedbransje er brukt mest, men vi har mulighet til å se på underbransjer også. Typisk vil noen aktører være registrert med næringstilhørighet til hovedkon-tortjenester, i tillegg til deres primære virksomhetsområde.

Fem-siffer NACE er det mest detaljerte nivået på næringsstatistikk, så lenge man ikke skal forholde seg til enkeltvirksomheter.

I databasen ligger muligheten til å aggregere tall til alle nivåer av næringsnomenklaturet, fra mest detaljerte næringsundergrupper (fem-siffer) til mest aggregert bokstavnivå (gruppering av to-siffer NACE). Se nærmere beskrivelse av næringsgrupperingen og de ulike nivåene på [ssb.no/nace](http://ssb.no/nace).

## Konsernrelasjoner og Aksjonærregisteret

Organisasjonsnummer identifiserer alle virksomheter med et unikt nummer.

Konsernrelasjoner muliggjør grupperinger av organisasjonsnummer eller næringsaktivitet i konserner. SAFE muliggjør både identifisering av overordnet enhet og hovedenhet, da underenheter av et konsern også kan ha underenheter.

## Nærmere beskrivelse av utvalgte indikatorer fra årsregnskap eller beregnet av SØA

**Verdiskaping** er et lønnsomhetsmål definert som summen av foretakets driftsresultat og lønnskostnader. Indikatoren er en viktig størrelse, da den angir et inntektsmål for både for de ansatte (lønnsinntekter), bedriftseiere (overskudd etter skatt) samt stat og kommune (inntektsskatt, arbeidsgiveravgift og selskapskatt). Beregnes som summen av lønnskostnad og driftsresultat.

**Driftsresultat** er resultatet av driften i foretaket, definert som differansen mellom driftsinntekter og driftskostnader. Indikatoren er uavhengig av de finansielle og ekstraordinære postene, og angir avkastningen på driften til de som har skutt inn kapital i foretaket – altså både eiere og långivere.

**Årsresultat** defineres som resultatet etter ordinære poster (driftsresultatet), ekstraordinære poster og skatt. De ekstraordinære postene er engangsposter som inneholder for eksempel nedleggelseskostnader, altså uvanlige, men vesentlige utgifter eller inntekter. Årsresultatet angir avkastningen på egenkapitalen som eierne har i foretaket.

**Omsetning** er et foretaks driftsinntekter, fratrukket både offentlige tilskudd og gevinst ved salg av anleggsmidler. Skatter og særskilte offentlige avgifter tilknyttet salg er inkludert i omsetningen, men merverdiavgift ikke er inkludert.

**Egenkapitalrentabilitet** beregnes som resultat før skattekostnad som andel av gjennomsnittlig egenkapital pr. år. Egenkapitalrentabiliteten viser hvor stor avkastning egenkapitalen gir. Lønnsomheten i selskaper med høy gjeldsgrad belyses bedre med **totalkapitalrentabiliteten**. Totalkapitalrentabiliteten tar høyde både for lånekostnader og totalkapital.

SAFE muliggjør beregninger av virksomheters **investeringer** basert på årlige endringer i verdien av anleggsmidler og andre eiendeler.